

Eija Länsiaho

Isyyden kokemus vankeusaikana

Sä oot isä mut tavoittamattomissa

Opinnäytetyö

Syksy 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK) -tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Eija Länsiaho

Työn nimi: Isyyden kokemus vankeusaikana

Ohjaaja: Arja Hemminki

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 87

Liitteiden lukumäärä: 5

Opinnäytetyöni tarkoitus oli tutkia, millaisena vankeustuomiotaan suorittavat isät kokevat vanhemmuutensa ja asemansa lastensa elämässä. Tavoitteena oli selvittää vanki-isien kokemuksia tuen tarpeestaan vanhemmuuteensa. Lisäksi halusin saada selville vankeustuomiotaan suorittavien isien kokemuksia vankilalta saamastaan vanhemmuuden tuesta sekä ideoita perhetyön ja siihen liittyvien käytäntöjen kehittämiselle vankilassa.

Tutkimukseni oli laadullinen tutkimus, jota varten haastattelin kahdeksaa vankeustuomiotaan suorittavaa miestä, joilla oli vankilan ulkopuolella vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Kaikilla heistä oli kokemusta sekä suljetusta vankilasta että avovankilasta. Toteutin haastattelut teemahaastatteluina ja analysoin haastatteluilla kerätyn aineiston teemoittelemalla. Tutkimusaineistoni teemoiksi muodostuivat kokemukset vanhemmuudesta vankilassa, kokemukset kiintymyssuhteesta lapsen kanssa, vanhemman suhde lapsen toisen vanhemman kanssa, kokemukset tuesta ja tuen tarpeesta vanhemmuuteen, vankilan perhetyön ja käytäntöjen kehittämistarpeet sekä tulevaisuus vapautumisen jälkeen.

Tutkimukseni tuloksista selviää, että isyyden koettiin olevan isälle luonnollista, eikä siihen varsinaisesti kaivattu ulkopuolista tukea. Tärkeimmäksi vankilan tukimuodoksi tulokseni osoittavat käytännön kontaktien mahdollistamisen lapsen kanssa, eli tapaamiset, lomat, leirit ja yhteydenpito. Tutkimukseni tuloksissa käy ilmi, että perhetyön aktiivisuuden koettiin riippuvan pitkälti vankilasta, ja erityisesti suljetun vankilan ja avovankilan välinen ero näkyi selvästi haastatteluissani. Avovankilan perhetyötä ja tapaamistiloja pidettiin hyvinä, mutta suljettuihin vankiloihin kaivattiin vanhempien huomioimista enemmän sekä kodinomaisempia tapaamistiloja. Pääosin tutkimukseni tulokset ovat yllättävän positiivisia, ja vanhemmuuden toteuttaminen nähtiin haastatteluissa haasteista huolimatta mahdollisena vankeusaikana. Joidenkin haastateltavieni tapauksissa vankeusajan koettiin jopa vahvistaneen vanhemmuutta etenkin avovankilassa toteutuneen päihteettömyyden ansiosta.

Avainsanat: vanhemmuus, vankeus, isyys, etävanhemmuus, vankilan perhetyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author: Eija Länsiaho

Title of thesis: The Experience of Fatherhood During Imprisonment

Supervisor: Arja Hemminki

Year: 2016

Number of pages: 87

Number of appendices: 5

The purpose of this thesis was to study how fathers experience their parenthood and position in their children's lives during imprisonment. The objective was to find out the experiences of prisoner-fathers regarding the need of support for their parenthood. In addition, I wanted to discover their experiences of the prison's assistance they received concerning parenthood and what kind of ideas they had for improving the family work in prison.

This study is a qualitative study, for which I interviewed eight imprisoned men who had at least one under 18-year-old child outside the prison walls. All of them had been to both closed and open prison. The interviews were thematic and the analysis of the material was done by thematising. The themes turned out to be the experiences of the imprisoned parenthood, the experiences of the attachment with the child, father's relationship with the mother of his child, the experiences of the support and need for it in parenthood, the needs for development in prison's family work and practice and the future life after liberation.

The results of this research indicate that the experience of fatherhood was found as a natural part of personality, and it did not require any help from outside. The most important form of prison support was to enable the connection between father and child, i.e. meetings, leaves, camps and communication with family. This study shows that the level of activity in family work was experienced to depend a lot on the prison. Especially the difference between the family work in closed and open prison seemed clear according to the interviews. The family work and meeting rooms in open prisons were considered good, but the closed prisons were experienced as not taking the parents into consideration enough, and also lacking cosy meeting rooms. Mainly, the results of this research are surprisingly positive and, despite challenges, it turned out to be possible to be a parent during imprisonment. In the cases of some interviewed imprisoned fathers, the imprisonment time was experienced actually as a strengthening factor in parenthood. The main reason for this was the absence of drugs in the open prison.

Keywords: parenthood, imprisonment, fatherhood, remote parenthood, prison's family work

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 VANKILA, VANKEUS JA VANKILAN KUNTOUTUS	8
2.1 Vankila ja vankien sijoittelu	8
2.2 Vankeus ja rangaistusajan suunnittelu.....	9
2.3 Kuntouttava toiminta vankeusaikana.....	12
2.3.1 Päihdekuntoutus vankilassa.....	13
2.3.2 Sosiaalinen kuntoutus vankilassa	14
3 VANHEMMUUS, PERHE JA KIINTYMYSSUHDE	15
3.1 Perhe psykologisena ja sosiaalisena yksikkönä.....	15
3.2 Vanhemmuuden näkökulmat	16
3.3 Isyys ja isien asema	17
3.4 Vanhemman roolit ja tehtävät perheessä.....	19
3.5 Kiintymyssuhdeteoria	20
4 VANHEMMUUS VANKILASSA	22
4.1 Vankilan perhetyö	23
4.2 Yhteydenpito ja tapaamiset.....	24
4.3 Poistumisluvat eli lomat.....	27
4.4 Perhe- ja parisuhdeleirit	28
4.5 Vankilan perheosasto.....	29
5 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	31
5.1 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset	31
5.2 Aiheen ajankohtaisuus ja aiemmat tutkimukset	31
5.3 Kaunokirjallisuus vanhemmuudesta vankeusaikana	34
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	36
6.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus	36
6.2 Tutkimuksen eteneminen ja aineiston keruu	37
6.2.1 Teemahaastattelu ja litterointi	38

6.2.2 Kyselylomake	40
6.3 Teemoittelu aineiston analyysimenetelmänä	41
6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	42
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	47
7.1 Kokemukset vanhemmuudesta vankilassa	47
7.2 Kokemukset kiintymyssuhteesta lapsen kanssa	53
7.3 Vanhemman suhde lapsen toisen vanhemman kanssa	56
7.4 Kokemukset tuesta ja tuen tarpeesta vanhemmuuteen	58
7.5 Vankilan perhetyön ja käytäntöjen kehittämistarpeet	62
7.6 Tulevaisuus vapautumisen jälkeen	64
7.7 Kyselylomakkeiden tulokset	66
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	68
8.1 Vankien kokemukset vanhemmuudestaan vankeusaikana	68
8.2 Vankien kokemukset vankilalta saamastaan tuesta vanhemmuutta koskevissa asioissa	71
8.3 Vankilan tarjoaman vanhemmuuden tuen kehittämiskohteet	72
9 POHDINTA	75
LÄHTEET	80
LIITTEET	87

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe sai ensimmäisen kipinänsä, kun pääsin sosionomi (AMK) -koulutukseni toisena vuotena päihdeongelmat ja rikollisuus -teemaisiin sektoriopintoihin. Sektoriopinnoilla tarkoitan rajatun asiakasryhmän näkökulmasta toteutettua sosionomi (AMK) -opintoihin kuuluvaa opintokokonaisuutta. Rikolliset ja vangit olivat minulle täysin uusi, mutta samalla hyvin mielenkiintoinen asiakasryhmä sosionomin (AMK) työkentällä. Kiinnostus rikollisten ja vankien asiakasryhmään kasvoi entisestään suoritettuani sektoriopintoihin liittyvän harjoitteluni kyseisen asiakasryhmän parissa. Taustalla kuitenkin säilyi aiempi kiinnostukseni perheen ja perhesuhteiden vaikutuksesta lapseen.

Halusin lähteä tarkastelemaan vankeusaikaa, mutta hieman laajemmin kuin pelkkänä rikosseuraamuksen täytäntöönpanoaikana. Minua kiinnosti nähdä vankeusaika nimenomaan koko perheen kannalta, kuitenkin erityisesti vangin näkökulmasta. Lopulta päädyin tutkimaan vankeusaikaa vanhemman näkökulmasta. Halusin selvittää, kuinka vankeustuomiotaan suorittava vanhempi kokee vanhemmuutensa, ja millaista tukea hän tilanteeseensa saa. Tein vanhemmuuteen vankilassa paneutuvan harjoitustyöni sektoriopintojeni aikana, joten tuntui luonnolliselta ja mielenkiintoiselta jatkaa aihetta opinnäytetyöksi asti.

Suomessa vankien sosiaalisesta asemasta ja perhetilanteesta löytyy vain vähän tietoa. Suurin osa vankien perhetilanteeseen liittyvästä tiedosta löytyykin lähinnä lyhyinä viittauksina tutkimuksissa tai joidenkin esimerkiksi vankien terveydentilaan liittyvien selvitysten yhteydestä (Enroos 2015, 34). Enroos (2015, 38) kirjoittaa, että vuodesta 2006 lähtien vangeilta on muuttuneen lainsäädännön vuoksi täytynyt kysyä vankilaan tullessa huollettavien lasten lukumäärä. Hänen mukaansa vankitietojärjestelmässä on 1.10.2014 ollut tieto 761:sta vangista, joilla on ollut huollettavana lapsia vankeusaikana. Tämä tarkoittaa tuolloisesta vankien kokonaismäärästä 24,6 prosenttia. Hieman alle 60 prosentilla vangeista ei ollut huollettavia ollenkaan. Tilastohetkellä tieto huollettavista lapsista on puuttunut vangeista vain 15,9 prosentin kohdalta, eli lukema on jo melko suuntaa antava. On hyvä huomioida näitä tilastoja tarkastellessa myös se seikka, että lukemien ulkopuolelle jäävät esimerkiksi uusioperheet, joiden lapset eivät välttämättä ole juridisesti molempien vanhempien

huollettavia. Vangilla saattaa muistakin syistä olla lapsia, joiden huoltaja hän ei lain silmissä ole.

Näin ollen monien lasten elämää koskettaa vanhemman vankeus, ja samaan aikaan monia vankeja koskettaa vanhemmuus muurien sisäpuolella. Ryynäsen ja Suome-lan (2011, 36) mukaan vuonna 2010 tehdyssä selvityksessä on arveltu vuonna 2009 vankeudessa olleista vangeista yli 60 prosentilla olleen lapsia. Selvityksen perus-teella vuosittain vanhemman vankeus koskettaisi noin 12 500 lasta, joista alaikäisiä olisi noin 7800. Lapsi saattaa olla vanhemman mukana vankilassa tai muurien ul-kopuolella odottamassa vanhemman vapautumista. Tässä onkin yksi tärkeä syy sii-hen, että valitsin juuri tämän aiheen opinnäytetyöhöni.

Sen lisäksi, että aihe koskettaa monia, on työni aiheen valinnan taustalla ajatus siitä, ettei vanhemmuus katoa, vaikka vankeusrangaistus vie vanhemmalta vapauden. Vaikka vanki ei pystyisi tapaamaan ja olemaan fyysisesti lastensa elämässä samalla tavalla läsnä kuin vapaudessa, uskon, että vanhemmuuden kokemus säilyy van-keusaikana samanlaisena kuin ennen vankeutta. Luulen, että vanhempana olemi-nen toimii omalta osaltaan yhtenä motivaatiotekijänä vankeuden jälkeisen rikokset-toman elämän suhteen. Minua kiinnostaa tutkimukseni myötä nähdä, onko ajatuk-sessani perää.

Lähestyn opinnäytetyöni aihetta teoriaosuudella, jossa käsittelen suomalaista van-kilajärjestelmää ja kuntouttavaa toimintaa vankilassa. Vankilamaailmasta siirryn tar-kastelemaan vanhemmuutta ja perhettä käsitteellisessä viitekehyksessä. Pohdin vanhemman roolia ja tehtäviä perheessä sekä tuon esille vanhemman ja lapsen vä-lisen suhteen merkityksen lapsen kehityksessä. Myöhemmin työssäni perehdyn vanhemmuuteen vankeusaikana ja käyn läpi vankilan tarjoamia tukimuotoja van-hemmuutta koskevissa kysymyksissä. Pyrin työni teoriaosuudessa luomaan tutki-mukselle luotettavan viitekehyksen, jota vasten lukija pystyy peilaamaan tutkimuk-seen kokoamani aineiston tuloksia.

2 VANKILA, VANKEUS JA VANKILAN KUNTOUTUS

Suomessa vankiloita ylläpitää sekä vankeusrangaistuksia ja yhdyskuntaseurauksia täytäntöön panee oikeusministeriön alaisuudessa toimiva Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitokseen kuuluu keskushallintoyksikön lisäksi täytäntöönpanoyksikkö ja kolme rikosseuraamusaluetta: Etelä-Suomen, Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueet. (Rikosseuraamuslaitos 10.5.2013; Organisaatio 5.7.2016.) Seuraavaksi avaan Suomen vankilajärjestelmää ja vankeusrangaistukseen liittyviä käytänteitä. Tuon esille, miksi vanhempi saattaa joskus päätyä kauas lapsestaan suorittamaan vankeustuomiotaan, vaikka lähempänäkin lasta tai perhettä olisi vankiloita. Tarkastelen lisäksi vankeustuomion suunnitelmallisuutta, johon liittyy kuntoutuksellinen näkökulma sekä myöhemmin työssä käsiteltävä perhetyö. Tutkimustani varten tehdyissä haastatteluissa näkyi jonkin verran valvotun koevapauden merkitys perhe-elämän ja arjen harjoittelussa ennen varsinaista vapautumista, joten kerron lyhyesti myös siitä.

2.1 Vankila ja vankien sijoittelu

Vankilat ovat Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämiä vapausrangaistuslaitoksia, joita on Suomessa yhteensä 26. Näistä 15 ovat suljettuja vankiloita ja 11 avovankiloita. Vankilassaoloaikanaan vanki on velvoitettu osallistumaan vankilan työtoimintaan, koulutukseen tai muuhun toimintaan, joka auttaa vankia saamaan ja vahvistamaan valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää vapautumisen jälkeen. (Vankilat 27.9.2013.)

Avovankila. Avovankila on laitos, johon sijoitetaan vankeusrangaistustaan suorittamaan henkilöt, jotka osallistuvat työhön tai muuhun toimintaan, ja joita pidetään kykenevinä sitoutumaan avolaitoksen suljettua vankilaa vapaampaan toimintamalliin. Avovankilassa vanki saa esimerkiksi käyttää omia vaatteitaan sekä rajattuna aikana päivässä käyttöönsä matkapuhelimen. Avovankiloiden käytössä olevat alueet ovat laajempia kuin suljettujen vankiloiden. Alueet ovat rajattuja, mutta lopullinen vastuu alueella pysymisestä on vangin itsensä käsissä. Alueella pysymistä valvotaan vartijoiden toimesta melko huomaamattomasti, ja vankien tulee lisäksi ilmoitautua paikallaolevaksi määritellyin väliajoin. Avovankilat ovat aina päihteettömiä,

joten niihin sijoitetuilta vangeilta odotetaan myös sitoutumista päihteettömyyteen. Päihteettömyyden toteutumista valvotaan avolaitoksissa tehtävin testein ja kokein. Vanki voidaan sijoittaa suoraan vapaudesta joihinkin avovankiloihin, mikäli suoritettavan tuomion pituus on enintään yhden vuoden mittainen. Vangilla on myös mahdollisuus päästä suorittamaan tuomionsa loppuosa avovankilaan, vaikka hän on aloittanut tuomion suorittamisen suljetussa vankilassa. Tällöin vanki saa harjoitusta vapaammista olosuhteista ennen varsinaista vapautumista. (Richter 2002, 85; Vankeusrangaistukseen tuomittujen...1.8.2013; Avovankila, [viitattu 2.8.2016].)

Vankien sijoittelusta päättää alueen arviointikeskus, ja pääsääntöisesti ehdottamaan vankeusrangaistukseen tuomittu sijoitetaan vankilaan sille rikosseuraamusalueelle, jossa hänen kotikuntansa sijaitsee. Sijoittelussa otetaan vangin kotipaikan lisäksi huomioon muun muassa yhteyksien säilyminen lähiomaisiin ja läheisiin, terveydentila, ikä, sukupuoli, vangin omat toiveet ja aikaisempi rikollisuus sekä mahdollisuudet harjoittaa toimintaa, johon vanki on määrätty yhdessä viranomaisen kanssa tekemässään rangaistusajan suunnitelmassa. Mikäli vanki on alle 18-vuotias, tulee hänet olla mahdollista pitää erillään aikuisista vangeista, mikä on myös huomioitava hänen sijoittelussaan. (Vankeusrangaistukseen tuomittujen... 1.8.2013.)

Vaikka vankien kotipaikka otetaan sijoittelussa huomioon, ovat rikosseuraamusalueet maantieteellisesti melko laajoja, ja näin ollen vankien välimatka perheisiinsä ja läheisiinsä voi kasvaa niin suureksi, että esimerkiksi tapaamisia on vaikea toteuttaa välimatkan vuoksi. Aina vangin sijoittelu ei toiveista huolimatta onnistu edes hänen omalle rikosseuraamusalueelleen, jolloin vanki luonnollisesti joutuu yhä kauemmas läheisistään. (Karsikas ym. 2003, 53.) Vanki voidaan siirtää toiseen vankilaan kesken tuomion, mikäli hänen muuttunut tilanteensa tai rangaistusajan suunnitelmansa toteutuminen sen vaatii (Vankeusrangaistukseen tuomittujen... 1.8.2016).

2.2 Vankeus ja rangaistusajan suunnittelu

Rikosseuraamuslaitoksen Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2016 -julkaisusta (17.6.2016, 15) selviää, että 1.5.2016 vankeja on Suomessa ollut yhteensä 3156, joista suljetussa vankilassa on ollut 2166 ja avovankilassa tai vankilan avo-osastolla

990. Luvut ovat pysyneet lähes samoissa lukemissa kuin edellisenä vuonna. Vuonna 2015 vankien päivittäinen keskimäärä vankiloissa on ollut 3086 (Vangit 29.6.2016). Tämä on jo selvästi vähemmän kuin verrattaessa esimerkiksi vuoteen 2010, jolloin samainen lukema on ollut 3291. Kyseiset lukemat Suomessa ovat Euroopan pienimpiä yhdessä muiden pohjoismaiden kanssa.

Vankilavankeus voi olla tutkintavankeutta tai vankeusrangaistusta. Tutkintavankeus tarkoittaa vakavasta rikoksesta epäillyn tekijän kiinni ottamista yli neljäksi päiväksi, ja vangitsemista käräjäoikeuden päätöksellä tutkinnan ajaksi. Tutkintavankeus ei itsessään ole rangaistus, vaan pakkokeino, jota käytetään rikoksen tutkinnan ja oikeudenkäynnin turvaamiseksi ja epäillyn rikosentekijän pakenemisen estämiseksi. (Vankeus 19.8.2015.)

Toinen vankilassa suoritettava vankeustyyppi on varsinainen vankeusrangaistus, jonka pääasiallinen sisältö on yhden ihmisen perusoikeuden, eli vapauden menetys tai sen rajoittaminen (Hartoneva ym. 2015, 100). Vankeusrangaistus voidaan tuomita määräaikaisena kerralla vähintään 14 päiväksi ja enintään 12 vuodeksi. Lisäksi harvoissa rikoksissa henkilö voidaan tuomita elinkautiseen vankeuteen, jolloin hän voi vapautua aikaisintaan 12 vuoden kuluttua rangaistuksen aloittamisesta. Jos rikos on tehty alle 20-vuotiaana, on vapautuminen elinkautisesta vankeudesta mahdollista aikaisintaan 10 vuoden kuluttua rangaistuksen aloittamisesta. (Vankeus 19.8.2015.) Vankilassa on mahdollista suorittaa myös niin kutsuttu sakon muuntorangaistus, jolloin maksamatta jäänyt sakkorangaistus muutetaan oikeudenkäynnissä vankeudella suoritettavaksi. Tällöin kolmea päiväsakkoa vastaava vankeusaika on yksi päivä. Muuntorangaistuksen pituus on neljästä päivästä 60 päivään vankeutta. (Sakko 25.6.2016.)

Koska vankeusrangaistusta täytäntöön pantaessa on tärkeimpänä tavoitteena edistää vangin elämänhallintaa ja valmiuksia elää rikoksetonta elämää osana yhteiskuntaa, on vankeusrangaistusajan oltava suunnitelmallista ja prosessinomaista. Tämän vuoksi vangille laaditaan rangaistuksen täytäntöönpanovaiheessa rangaistusajan suunnitelma eli ransu, joka koskee vankeusrangaistuksen suorittamista, vapautumista ja ehdonalaista vapautumista. Suunnitelma on yksilöllinen ja siihen on koottu sellaiset vankia koskevat keskeiset tiedot, joita tarvitaan päätöksien ja arvioiden teossa. (Päivä kerrallaan 2012, 19; Hartoneva ym. 2015, 135, 138.) Vankeuslain (L

23.9.2005/767) 4 luvun 6 §:ssä säädetään, että rangaistusajan suunnitelman tulee sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Suunnitelmasta tulee ilmetä muun muassa vangin vankeusajan keskeisimmät tavoitteet, tietoja osallistumisvelvoitteisesta toiminnasta vankilassa, tieto vankilasta, johon vanki sijoitetaan sekä suunnitelma mahdollisen poistumisluvan edellytyksistä ja ajankohdasta (Hartoneva ym. 2015, 139).

Hartonevan ym. (2015, 138) mukaan rangaistusajalle tehtävä suunnitelma kattaa koko rangaistusajan, myös koevapauden ja ehdonalaisen vapauden. Suunnitelma laaditaan tuomion alussa, mutta sitä tulee täydentää ja päivittää pitkin rangaistusai- kaa sitä mukaa, kun vanki kehittyy tai olosuhteet muuttuvat. Kirjoittajat muistuttavat, että tarvittaessa suunnitelman laatimiseksi voidaan tuomitun suostumuksella tehdä yhteistyötä myös tuomitun muiden henkilö- tai ammattiyhteyksien, kuten sosiaali- ja terveystyöntekijöiden kanssa.

Aikaisintaan kuusi kuukautta ennen varsinaista vapautumista voidaan vanki pääs- tää koeluontoiseen vapauteen, eli valvottuun koevapauteen. Koevapauteen pääse- vän vangin kanssa tehdään viikkosuunnitelma, jota hänen tulee noudattaa muiden velvollisuuksien ja määräysten ohessa. Koevapaus on täysin päihteetön. Vankia valvotaan säännöllisesti, ja tarvittaessa apuvälineenä voidaan käyttää teknistä val- vontavälinettä. Muutoin koevapauden tarkoituksena on edistää vapautuvan vangin sijoittumista yhteiskuntaan ja arkeen kiinni pääsemistä. Koevapauteen sijoitettu vanki saakin tehdä normaalisti töitä, opiskella tai käydä kuntouttavassa toiminnassa. Tärkeä osa koevapautta on myös ihmissuhteiden ylläpito. Sääntörikkomuksesta voi seurata huomautus, kirjallinen varoitus tai pahimmillaan koevapauden keskeyttämi- nen määräajaksi tai kokonaan. (Valvottu koevapaus 30.12.2013.)

Varsinkin pidempiaikaisten vankien kohdalla rangaistusajan suunnitelma pohjautuu ns. riski- ja tarvearvioon. Riski- ja tarvearvio eli riski liittyy rikollisen käyttäytymisen arvioimiseen. Tarpeiden arvioimisen tavoite on selvittää tekijät, joihin vaikuttamalla pystytään vähentämään vangin uusintarikollisuutta. Riskien arvioimisella taas pyri- tään selvittämään ne rikolliseen toimintaan liittyvät tekijät, joihin ei vankeusajana pystytä vaikuttamaan. Esimerkiksi vangin elämänhallintaan, koulutustaustaan sekä

työ- ja toimintakykyyn liittyvät ongelmat pyritään riski- ja tarvearviossa tunnistamaan. Näiden pohjalta vanki pyritään sijoittamaan vankilassa toimintaan, joka on hänen kohdallaan tarkoituksenmukaisinta. Toiminta voi olla esimerkiksi päihteiden käyttöä vähentävää. (Hypén 2002a, 202; Päivä kerrallaan 2012, 20; Toiminnot 16.7.2015.)

2.3 Kuntouttava toiminta vankeusaikana

Vankiloissa toteutetaan suunnitelmallista työ-, koulutus- ja muuta toimintaa, joiden tarkoituksena on edistää vankien valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan (Toiminnot 16.7.2015). Laineen (2002, 124) mukaan vankilan kuntouttavasta toiminnasta puhuttaessa tarkoitetaan kaikkia sellaisia toimia, joiden kautta pyritään vaikuttamaan rikoksentekijään rikollista käyttäytymistä vähentävästi ja yhteiskuntaan osallistavasti. Vankilan kuntouttavaan toimintaan voi siis kuulua monenlaista toimintaa ja ohjelmaa.

Toiminta voi olla työntekoa, jolla pyritään ylläpitämään ja kehittämään vangin ammattitaitoa ja työkykyä. Työnteolla edistetään myös vangin mahdollisuuksia vankeuden jälkeiseen toimeentuloon sekä normalisoidaan vankeusaikaa, jolloin kynnyks vapautumisen jälkeiseen siviilielämään palaamiseen madaltuu. Työtoiminnalle on vankilassa määrätty ajankohta päivässä, ja vanki hyötyy toiminnasta myös rahallisesti. Vankiloiden työtoiminnan aloja ovat esimerkiksi maatalous, rakennustyöt ja metalliteollisuus. (Työtoiminta 29.7.2013.)

Vankeusrangaistustaan suorittavan vangin on mahdollista kouluttautua vankilassa ollessaan. Koulutusta järjestää vankila yhdessä lähiseudun oppilaitosten kanssa. Vangeille järjestettävä koulutus voi olla peruskoulu- ja lukiotasoista koulutusta kokonaisena tai osittaisena oppimääränä tai alkeisopetusta. Myös ammatillisista tutkinnoista on mahdollista suorittaa osia tai kokonaisia tutkintoja. Opinnoistaan vangit saavat normaaliin tapaan opintotodistuksen, eikä siihen sisälly mainintaa opintojen suorituspaikasta. (Opiskelu 16.7.2015.)

Vankiloissa järjestetään lisäksi erilaisia kuntouttavia ohjelmia, joista yksi ohjelmatyyppi ovat niin sanotut rikosperusteiset ohjelmat. Rikosperusteinen ohjelma on

suunnattu tietynlaisen rikoksen tehneille henkilöille, esimerkiksi väkivalta- ja seksuaalirikoksiin syyllistyneille vangeille. Kyseisissä ohjelmissa pureudutaan tietynlaista rikollista käyttäytymistä aiheuttaviin tekijöihin, esimerkiksi seksuaalirikollisilla poikkeavaan seksuaaliseen kiinnostukseen, puutteellisiin empatiataitoihin tai vaikeuteen tunnistaa henkilökohtaisia riskitilanteita. (Kuntouttava toiminta – Ohjelmatyö 30.9.2013.)

2.3.1 Päihdekuntoutus vankilassa

Suurella osalla vankeusrangaistustaan suorittavista vangeista on taustalla jonkinlaisia päihteidenkäyttöön liittyviä ongelmia. Myös monen rikoksen taustalla on päihtymys tai rahan tarve päihteiden hankkimiseksi. Vankeuden aikaisella päihdekuntoutuksella pyritään mahdollistamaan vapautumisen jälkeinen päihteetön ja sen myötä rikokseton elämäntyyli. (Knuuti 1.6.2011b; Kuntouttava toiminta – Päihdetyö 1.8.2013.)

Knuutin (1.6.2011b) mukaan vangin päihteiden käyttöä pyritään kartoittamaan heti tämän aloittaessa tuomiota. Mäki (2002, 246) kuvaa vankilan päihdekuntoutusta viisivaiheisena prosessina, johon kuuluvat alusta lähtien selvittämisvaihe, kuntoutussuunnitelman teko, sijoittaminen, varsinainen ohjelmatoiminta ja vapauteen integroiminen. Kun vangin kuntoutustarve on selvitetty ja mahdolliset vieroitusoireet hoidettu, laaditaan yhdessä vangin kanssa kuntoutukselle suunnitelma. Vangin sijoittamisella oikealle osastolle on Mäen mukaan suuri merkitys, ja hän käyttää esimerkkinä päihdeongelmaisen vangin pitämistä erillään päihteiden välittäjä -vangista. Varsinaisen ohjelmatoiminnan vaiheeseen kuuluu vankilasta riippuen vaihteleva toiminta. Vankiloissa on käytössä erilaisia motivointiohjelmia ja ryhmätoimintaa, jossa käydään läpi päihteetöntä elämää tukevia keskusteluja ja luentoja sekä tehdään aiheeseen liittyviä tehtäviä. Ryhmämuotoisen toiminnan lisäksi tarjolla on mahdollisuus päihteiden käyttöön ja sen tuomiin ongelmiin liittyviin yksilökeskusteluihin ohjaajan kanssa. (Kuntouttava toiminta – Päihdetyö 1.8.2013.)

Päihdekuntoutukseen kuuluu tärkeänä osana myös vapautumisvaiheen kuntoutustyö. Erityisesti niillä vangeilla, joilla on takanaan pitkä vankeustuomio, olisi tärkeää olla vapautumisen jälkeen vankilan ulkopuolella jokin päihteetön toiminta, johon

osallistua. Tästä onkin Mäen (2002, 246) mukaan kyse päihdekuntoutuksen viimeisessä vaiheessa, vapauteen integroimisessa.

2.3.2 Sosiaalinen kuntoutus vankilassa

Vankilan toimintoihin kuuluu myös arkielämän taitoja ja sosiaalisia taitoja vahvistava, vapauteen valmistava sosiaalinen kuntoutus. Tällaista toimintaa saatetaan järjestää osana päihdekuntoutusta tai sen jatkotoimintana, sillä se edistää omalta osaltaan myös päihteetöntä elämäntyyliä. Elämänhallinnan harjoitteluun painottuvaa toimintaa järjestetään monessa vankilassa kurssimuotoisena tai jatkuvana toimintana. Toiminnassa pyritään kohentamaan arkielämän perustaitoja käsittelemällä ruuanlaittoa, taloussuunnittelua, hyvinvoinnista ja kodista huolehtimista, vaatehuoltoa tai erilaisten asioiden hoitamista koskevia kysymyksiä. (Muu sosiaalinen kuntoutus 10.1.2013.)

Suomela (2002, 228–229) kirjoittaa vankilassa toteutettavasta yleisohjelmasta, ns. Cognitive skills -ohjelmasta, jossa käydään monenlaisia opetusmenetelmiä hyödyntäen läpi ongelmanratkaisutaitoja, sosiaalisia taitoja, neuvottelutaitoja, tunteiden hallintaa, luovaa ajattelua, arvojen pohdintaa sekä johdonmukaista ja kriittistä ajattelua. Hänen mukaansa tällaisessa ohjelmassa on päällimmäinen tarkoitus, että osallistuvat vangit itse keskustelevat ja näin omaksuvat keskusteluiden aiheita omaaloitteisesti. Kurssimuotoisen ohjelman tavoitteena onkin aktivoida osallistujia harjoittelemaan ja pohtimaan asioita sekä toimimaan vuorovaikutuksessa keskenään muiden kurssilaisten kanssa (Suomela 2002, 230).

Vanki voi osallistua toimintakykyään ylläpitävään toimintaan, mikäli hänen on vaikea sijoittua muuhun vankilan tarjoamaan toimintaan. Tällainen toiminta voi vankilasta riippuen pitää sisällään esimerkiksi käsityö- ja työpajatoimintaa tai pienimuotoista metalli- ja puutyötä. Ylipäänsä sosiaalisen kuntoutuksen sisältö muovautuu kuntoutujan tarpeiden ja lähtökohtien mukaan, eikä sitä ole etukäteen tarkkaan määriteltä. Sosiaalisen kuntoutuksen yksi tärkeä sisältö on myös sosiaalisten suhteiden ylläpito ja parisuhteen ja vanhemmuuden tukeminen. Vankilan sosiaalisesta kuntoutuksesta vastaavat pääasiassa vankilan pastorit, psykologit, sosiaalityöntekijät ja ohjaajat. (Knuuti 1.6.2011a; Muu sosiaalinen kuntoutus 10.1.2013.)

3 VANHEMMUUS, PERHE JA KIINTYMYSSUHDE

Tässä luvussa tarkastelen perheen käsitteellistä viitekehystä vertaillen erilaisia perheen määrittelytapoja sekä kerron vanhemmuudesta ja isyydestä elämänvaiheina. Vanhemmuuden ja perheen määritelmien saattamana siirryn käsittelemään vanhemman roolia ja tehtäviä perheessä sekä lapsen ja aikuisen välistä kiintymyssuhdetta, joka on tärkeä tekijä lapsen kehityksessä, ja joka vaikuttaa vielä lapsen itsensä tullessa myöhemmin vanhemmaksi.

3.1 Perhe psykologisena ja sosiaalisena yksikkönä

On vaikea antaa yksiselitteistä määrittelyä perheelle käsitteenä, sillä siihen liittyy erilaisia kulttuurillisia, ajallisia ja paikallisia sidonnaisuuksia. On kuitenkin tilanteita, joissa perhe-käsitteelle tarvitaan jokin rajausta tai määritelmä, kun vaikkapa palvelu tai etuus halutaan suunnata juuri tietynlaiselle ryhmälle. Vankilassa perheen määritelmää tarvitaan muun muassa perhetapaamisten vuoksi. Yleisesti perheenä ajatellaan samassa taloudessa asuvia henkilöitä, niin kutsuttuja perheenjäseniä. Perheen yhdistävänä tekijänä voi toimia sukulaisuus, mikä ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Samoin perheenjäseniä voi yhdistää asuminen, vaikka yhteinen osoite ei kaikissa tapauksissa sekään ole merkki perheeseen kuulumisesta. (Karsikas ym. 2003, 15.)

Tilastokeskus (1.6.2016) käyttää luokitteluissaan määritelmää, jonka mukaan perheeseen kuuluvat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet mies- tai naisparit lapsineen tai yksi vanhempi ja hänen lapsensa. Perheen voivat muodostaa myös avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet mies- tai naisparit, joilla ei ole lapsia. Lapsiperheenä pidetään Tilastokeskuksen mukaan perhettä, jossa kotona asuu ainakin yksi alle 18-vuotias lapsi.

Perhe voidaan nähdä psykologisena ja sosiaalisena yksikkönä, jolloin perhe on ikään kuin siihen kuuluvien ihmisten yhteisö. Perheenjäsenillä on yhteinen tunnesidos, eli perhe herättää heissä positiivisia tai negatiivisia tunteita. Tämä määritelmä antaa liikkumavaraa asuinpaikan suhteen, sillä perheenjäsenten asuessa erillään, voivat perheenjäsenet tunnetasolla olla yhä tietoisia perheeseen kuuluvista henki-

löistä ja samalla itse tuntea kuuluvansa siihen. Perheenjäsenten välinen yhteenkuuluvuuden tunne ja tieto perhesidonnaisuuksista voivat säilyä, vaikka perheen ulkoiset tekijät esimerkiksi vanhempien erotessa muuttuisivatkin. (Karsikas ym. 2003, 16; Vilén ym. 2013, 54.) Keskityn opinnäytetyössäni nimenomaan tähän psykologiseen ja sosiaaliseen määritelmään perheestä ja kokemuksellisesta vanhemmuudesta.

3.2 Vanhemmuuden näkökulmat

Vanhemmaksi tuleminen on yksi elämän käännekohdista. Se muuttaa äidiksi tulleen naisen ja isäksi tulleen miehen persoonallisuutta osittain pysyvästi, eikä paluuta vanhemmuutta edeltävään aikaan enää ole. Vanhempana olemisen juuret löytyvät vanhemman omasta kokemushistoriasta, lapsuudesta ja suvun ja perheen perinteistä sekä kulttuurisesta taustasta. Isän tai äidin taustojen vaikutukset voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia, mutta ne näkyvät väistämättä vanhemman omassa toiminnassa ja suhtautumisessa vanhempana olemiseen. Vanhemmaksi kehitytään ja opitaan hiljalleen hyödyntämällä omaa historiaa ja mahdollisia aiempia omien lasten kasvatuskokemuksia. Jokainen uusi lapsi tuo tullessaan uusia haasteita, eikä valmista vanhempaa olekaan. (Sinkkonen 2008, 97–98; Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 113–115.)

Vilén ja kumppanit (2013, 86) kirjoittavat vanhemmuudesta, jota voi olla monenlaista: biologista, sosiaalista, psyykkistä ja juridista. Biologisessa vanhemmuudessa vanhempi siirtää lapselle geeniperimänsä. Kun puhutaan vanhemmasta, joka huolehtii lapsen käytännön arjen asioista ja tarpeista, puhutaan sosiaalisesta vanhemmuudesta. Psyykkinen vanhemmuus perustuu aikuisen kokemukseen lapsesta omana lapsenaan ja lapsen kokemukseen aikuisesta vanhempanaan. Psyykkisen vanhemman antamat tiedot, hoiva ja ohjeet ovat lapselle usein ne merkityksellisimmät ja vaikuttavimmat. Juridinen vanhemmuus perustuu yleisimmin biologiseen vanhemmuuteen, jolloin puhutaan myös huoltajuudesta. Lapsen huoltajuus on muutettavissa vanhempien suostumuksella tai oikeudenkäynnillä.

3.3 Isyys ja isien asema

Kaikki haastattelemanani vangit olivat miehiä ja vanhempia eli isiä. Isyyteen liittyy samankaltaisia haasteita kuin äitiyteen, ja molempien sukupuolten vanhemmuus vaatii yhtälailla psyykkistä kasvua kokijassaan (Vilén ym. 2013, 100–101). Huttunen (2001, 57) esittää isän yhdeksi kuvausvaihtoehdoksi henkilön, joka ei ole synnyttänyt lasta, mutta jolla kuitenkin on läheinen suhde lapseen. Hänen mukaansa ulkopuolisen silmin katsotaan isänä yleisimmin sellaista miespuolista henkilöä, joka äidin ohella pitää huolta lapsen arjen huolenpidosta. Huttunen (2001, 58–65) tuo esille, että samalla tavalla kuin vanhemmuus ylipäänsä, voi isyys yhtälailla olla niin biologista, sosiaalista, juridista kuin psykologistakin.

Yhä nykyisinkin isyys jää jossain määrin vähemmälle huomiolle kuin äitiys. Erityisesti tuen muodoissa ja saatavuudessa isillä on verrattain heikompi tilanne kuin äideillä. Isiltä kuitenkin odotetaan enenevissä määrin osallistumista lapsen kasvatukseen ja huolenpitoon. Nykyaikainen kuva isän roolista sisältää lapsen hoidon lisäksi kodin arkeen ja kotitöihin osallistumista. (Vilén ym. 2013, 101.) Hellsten (2003, 254) sen sijaan esittää pienen lapsen isän tehtäväksi vapauttaa naisen olemaan äiti lapsilleen ja lähinnä suojaamaan äitiä ja lasta kaikenlaisilta uhkilta. Törrönen (2015, 88) tätä vastoin korostaa fyysisten tehtävien sijaan isän, samoin kuin äidin, suhdetta lapseen. Hän kirjoittaa, että runsaasti töitä tekevä mies voi vasten odotuksia ollakin lapselle hyvä ja huolehtiva isä, kun vastaavasti kotitöitä tekevä mies voi lapsen kokemuksen mukaan olla kauhea isä.

Isäksi tuleminen herättää miehen kokemukset omasta lapsuudestaan, niin positiiviset kuin negatiivisetkin. Omat traumaattiset kokemukset voivat herättää miehessä ahdistusta omasta isyydestään. Jos lapsia tulee enemmän kuin yksi, ja kokemukset ensimmäisistä lapsista ovat positiivisia, voi myöhempien lasten kohdalla tulevan muutoksen tunne tuntua hiljalleen helpommalta kuin ensimmäistä kertaa isäksi tullessa. Perheen lapsimäärän kasvaessa taloudelliset paineet kohdistuvat usein isään, sillä tutkimukset osoittavat eniten töitä tekevilla miehillä olevan pieniä lapsia perheessään. (Vilén ym. 2013, 101–102.) Anne ja Toivo Rönkä (1994, 78) kuitenkin kannustavat isiä taloudellisten paineiden pelosta huolimatta ottamaan isän roolin täysin rinnoin vastaan. Heidän mukaansa isyys on miehelle suurempi kehityksen

paikka kuin naiselle äitiys, sillä isä saattaa helposti jäädä sivuun perheeseen syntyvän vauvan hoito- ja odotusprosessissa. Tällöin isyyden kokemus voi jäädä kapeaksi.

Sund (2005, 82) esittää väitteen, jonka mukaan isyys ohenee eron myötä. Tällä hän tarkoittaa sitä, että vaikka isyys on parisuhteessa ollessa ollut niin biologista, sosiaalista, psykologista kuin juridistakin, jäävät eron jälkeen herkästi jäljelle vain biologinen ja juridinen osuus isyydestä. Sundin (2005, 83) mukaan isät tyytyvät liiankin helposti pelkkään maksajan rooliin lapsen elämässä. Hän kannustaakin isiä kamppailemaan mahdollisimman monipuolisen isyyden puolesta, vaikka ero tulisi vastaan. Suomessa suosittu tapaamismalli, jossa niin kutsuttu etävanhempi ja lapsi tapaavat vain joka toinen viikonloppu, ei Sundin (2005, 82) mukaan ole hyväksi lapselle tai lapsen ja tässä tapauksessa isän väliselle kiintymyssuhteelle. Hän huomauttaa, että kiintymyssuhdeteoriaan peilaten tällainen harva tapaamismalli ja sitä myötä isän ja lapsen välisen kiintymyssuhteen heikentyminen voi vaikuttaa lapsen kehitykseen epäedullisella tavalla. Kyseisenlaisesta vaikutuksesta kirjoittaa myös Kruk (23.5.2012), jonka mukaan lapset, joiden isät eivät ole läsnä heidän elämässään, voivat kärsiä myöhemmässä elämässään itsetunto-ongelmista, turvattomuuden tunteesta, sekä ongelmista käytöksessä, seksuaalisuudessa, ystävyssuhteissa ja koulumenestyksessä. Heillä on taipumus psyykkisiin ja mielenterveydellisiin ongelmiin sekä päihteiden käyttöön, asunnottomuuteen, työttömyyteen ja muihin sosiaalisiin ongelmiin. Kirjoittajan mukaan jopa nuorisorikollisuus ja varhainen kuolleisuus ovat yhteydessä isän poissaoloon.

Tilastokeskuksen vuonna 2015 kokoaman tilaston mukaan Suomessa on vuoden 2014 lopussa ollut 1 474 000 perhettä, joista 574 000 on ollut lapsiperheitä. Lapsiperheistä vain alle kolme prosenttia on vuoden 2014 lopussa ollut isän ja hänen lastensa muodostamia yksinhuoltajaperheitä. Äidin ja lasten muodostamia perheitä sen sijaan on ollut 18 prosenttia. (Suomen virallinen tilasto 28.5.2015.) Suhteessa äidin ja lasten yksinhuoltajaperheisiin on isän ja lasten yksinhuoltajaperheiden määrä häviävän pieni. Tämän perusteella voisi siis päätellä, että eron jälkeen lapset jäävät useimmiten äitinsä kanssa asumaan sen sijaan, että muuttaisivat isänsä kanssa saman katon alle.

Etäällä lapsistaan asuvia isiä on Hiltunen ym. (2007, 113) mukaan vuonna 2005 ollut 133 000. Näistä sellaisia etä-isiä, joiden lapset asuvat äitiensä luona, on ollut 125 000. Kirjoittajien mukaan tämä tarkoittaa yli 200 000 lasta, joiden isät ovat vuonna 2005 asuneet muualla, kuin lasten kanssa samassa osoitteessa. Myös lasten matkaa etä-isänsä luo on Tilastokeskuksessa tilastoitu vuoden 2005 osalta. Äitiensä luona asuvan lapsen keskimääräinen etäisyys isään on tuolloin ollut 53 kilometriä. Vastaavasti isän kanssa asuvien lasten keskimääräinen etäisyys äitiinsä on samaisena vuonna ollut 57 kilometriä. Avioeron jälkeinen huoltajuustilanne näkyy tilastollisissa lapsen ja vanhemman etäisyyksissä. Jos vanhemmilla on sopimus yhteisestä lasten huoltajuudesta, on vuoden 2005 tilastotietojen mukaan lapsen ja muualla asuvan vanhemman etäisyys pienempi, kuin jos lapsen kanssa asuva vanhempi on yksinhuoltaja. (Hiltunen ym. 2007, 115–116.)

3.4 Vanhemman roolit ja tehtävät perheessä

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (L 8.4.1983/361, 1 luku, 1§) säädetyssä laissa määritellään lapsen huollon tarkoituksiksi turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset. Lapsen huollon tulee lain mukaan turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet varsinkin lapsen ja hänen vanhempansa välillä. Kyseisessä laissa määritellään vanhemman tehtävät seuraavan laisesti:

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Vanhemman yhtenä tehtävänä on Röngän ja Röngän (1994, 79) mukaan sovittaa käyttäytymisensä lapsen tarpeiden ja kehitystason mukaiseksi. Toimiva väline vanhemmuuden roolien ja tehtävien määrittelemisessä ja jäsentelyssä on vanhemmuuden roolikartta, joka on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän vuonna 1999

kehittelemä työkalu työntekijälle tai itse vanhemmalle käytettäväksi. Roolikartta sisältää viisi vanhemmuuden toteutumiselle keskeistä osa-aluetta: elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojen asettaja, huoltaja ja rakkauden antaja. Näistä jokaisessa voi olla 6–9 alaroolia, jotka ilmentävät lapsen tarpeisiin vastaavan vanhemmuuden toteutumista. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013.) Helmisen (2001, 60–62) mukaan roolikartan ei ole tarkoitus antaa valmiita vastauksia, vaan kannustaa vanhempaa arvioimaan itseään ja keskustelemaan vanhemmuuden sisällöistä. Se voi myös toimia välineenä työntekijän suunnitellessa työtään, sillä se auttaa perheen kokonaistilanteen hahmottamisessa sekä esimerkiksi lastensuojelutarpeen kartoittamisessa.

Kristeri (2002, 23) kirjoittaa, että vanhemmuuden on tarkoitus olla täydellisen sijasta riittävää. Hänen mukaansa riittävään vanhemmuuteen kuuluu turvallisuus ja läsnäolo. Aikuisen tulee kestää lapsen tunteet ja vastata riittävässä määrin lapsen tarpeisiin sekä tarjota lapselle turvalliset rajat. Turvallisten rajojen ja johdonmukaisen kontrollin puolesta puhuvat myös Forssén, Laine ja Tähtinen (2002, 93). Kristeri (2002, 24) pitää tärkeänä, että vanhemmat huomaavat perheessä tapahtuvia asioita ja uskaltavat puhua niistä. Tällä tavoin perheenjäsenten välinen luottamus on mahdollista saavuttaa, mikä mahdollistaa yhdessä avoimen ja läsnä olevan ilmapiirin kanssa läheisyydentunteen perheessä. Näin ollen vanhemmalla on tärkeä rooli ja tehtävä perheen toimivuuden ja perheenjäsenten välisen ilmapiirin kehittämisessä ja samalla lasten kasvuolosuhteiden luomisessa.

3.5 Kiintymyssuhdeteoria

Iso-britannialainen psykiatri ja psykoanalyytikko John Bowlby on aikoinaan kehitellyt ajattelumallin lapsen varhaisen vuorovaikutuksen vaikutuksesta myöhempään elämään. Bowlbyn kiinnostus lapsuuden kiintymyssuhteiden merkityksiin on juontanut hänen työstään sopeutumattomien nuorten parissa. Hänen tutkimuksensa nuorten rikoksentekijöiden parissa osoittaa, että häiriöt varhaislapsuuden äiti-lapsi -suhteessa toimivat merkittävänä tekijänä myöhemmässä elämässä ilmaantuvien mielenterveysongelmien synnyssä. (Fonagy 2004, 6.)

Tässä niin kutsutussa kiintymyssuhdeteoriassa on yhdistelty psykoanalyysin periaatteita ja havaintoja eläinten leimautumisesta emonsa kanssa. Ajatusmallin pohjalla on ihmisen synnynnäinen tarve luoda syntymänsä jälkeen suhteita toisiin ihmisiin pysyäkseen hengissä. Koska vauva ei pysty itse huolehtimaan itsestään ja näin ollen pitämään itseään hengissä, tarvitsee hän siihen luonnollisesti aikuisen, joka huolehtii hänen psyykkisistä ja fyysisistä tarpeistaan. Teoriaan kuuluu ajatus siitä, että lapsuuden erilaiset kiintymyssuhteet muodostavat aivoihin erilaisia muistijärjestelmiä, jolloin vauvana saadut kokemukset ympäristön vuorovaikutuksesta vaikuttavat aivojen kykyyn ottaa vastaan ja käsitellä ympäristöstä tulleita virikkeitä. (Sinkkonen 2004, 1866; Vilén ym. 2013, 87–88.)

Vilén kumppaneineen (2013, 88) korostaa, ettei kiintymyssuhdeteoriassa ole kyse vanhemman tunteista lastaan kohtaan, vaan tarkoitus on tarkastella nimenomaan lapsen saamia turvallisuuden ja uhan kokemuksia, ja niiden vaikutuksia lapsen myöhemmin muodostamiin toimintamalleihin. Tämän vuoksi, huolimatta syvästäkin rakkaudesta lapseensa, vanhempi voi epäonnistua luomaan lapselleen turvallista kokemusmaailmaa. Sinkkonen (2004, 1870) muistuttaa, että äidin, isän tai muun verisukulaisen lisäksi lapsella voi olla merkityksellisiä kiintymyssuhteita myös muihin aikuisiin. Nämä suhteet voivat toimia jopa korjaavina tekijöinä lapsen kokemusmaailmassa, mikäli esimerkiksi suhde omaan äitiin tai isään on ollut rikkinäinen.

Hughes (2006, 29) kirjoittaa vanhemman oman kiintymyshistorian merkityksestä vanhemmuuden kokemuksessa ja käyttäytymisessä lasta kohtaan. Hänen mukaansa vanhemman omat isä- tai äitisuhteen kokemukset voivat herätä vanhemmassa, kun hän toimii lapsensa kanssa ja näkee tämän käyttäytymistä. Mikäli omat kokemukset ovat negatiivisia ja jääneet käsittelemättä, voi vanhempi purkaa ahdistustaan lapseen. Tällöin ei vanhempi pysty tarjoamaan lapselleen turvallista tunneympäristöä, ja heikot kiintymyssuhdekokemukset siirtyvät lapseen. Ahdistuksen tunteet voivat aiheuttaa vanhemmalle tunteen epäonnistumisesta vanhempana. Hughes (2006, 30) korostaakin vanhemman sanatonta viestintää ja suhtautumista lapseen, jottei kielteinen kiintymyshistoria periydy edelleen lapselle. Näin ollen huomaava ja huolehtiva vanhemmuus on lapselle tärkeä, jotta hänestä voi aikanaan tulla samalla tavoin hyvä ja huolehtiva vanhempi.

4 VANHEMMUUS VANKILASSA

Tässä luvussa tarkastelen vanhemmuutta erityistilanteessa, vankilassa, ja peilaan sitä niin kutsuttuun vanhemmuuden mallitarinaan. Tuon esille vanhemmuuden tukemisen tärkeyttä vankeusaikana, määrittelen vankilan perhetyön käsitteen ja käyn läpi vankilan tarjoamia vanhemmuuden ja perhesuhteiden ylläpitämisen tuen muotoja. Lisäksi kerron mahdollisuudesta sijoittaa lapsi vanhemman mukana vankilaan.

Pohdittaessa kuvaa tavallisesta perheestä ei useinkaan ajatella, että joku perheestä, tässä tapauksessa toinen vanhemmista, olisi suorittamassa vankeustuomiotaan (Enroos 2011, 12). Vanhemmuudesta puhuttaessa ajatellaan usein kotona perheensä kanssa asuvaa vanhempaa. Ihmisten välisessä ja julkisessa keskustelussa vanhemmuuden kuvaa luodaan ja rakennetaan monenlaisten kulttuurisidonnaisten tietojen ja kokemusten pohjalta. Samaisessa keskustelussa pohditaan, mitä on hyvä vanhemmuus tai vastaavasti huono vanhemmuus. (Kulmala & Vanhala 2004, 98–99.) Kuvaan vaikuttavat kulttuurin lisäksi kasvatusta, hoito- ja sosiaalialan ammattilaisten julki tuomat näkemykset hyvästä tai heikosta vanhemmuudesta. Tällä tavoin luotua kuvaa Kulmala ja Vanhala (2004, 99) kutsuvat vanhemmuuden mallitarinaksi, jolla kuvataan yleisesti ajatellen ”normaalia” vanhemmuutta.

Kulmala ja Vanhala (2004, 98, 114) selvittävät tutkimuksessaan ensisijaisten palveluiden reunalle tai niiden ulkopuolelle jäävien ihmisten kokemuksia vanhemmuudestaan. Tutkimukseen tehdyissä haastatteluissa selviää, että ns. marginaaliin kuuluvat haastateltavat peilaavat hyvän vanhemman mallitarinaa omaan vanhemmuuteensa niiltä osin, kuin se on mahdollista. Vaikka ulkopuolisen silmin vanhemmuuden mallitarina ei heidän kohdallaan toteutuisikaan esimerkiksi läsnäolon puutteen ja vanhemman päihdeongelman vuoksi, löytävät vanhemmat itse omasta vanhemmuudestaan hyvää. Konkreettisen läsnäolon sijaan vanhemmuudessa tutkimuksen haastateltavat kokevat tärkeämmäksi lapsen säilyneen psykologisen tunnesuhteen.

Vankeus aiheuttaa usein sen, että vanhempi joutuu olemaan erossa lapsestaan. Yhteydenpidon puute voi vaikuttaa epäsuotuisasti lapsen kehitykseen ja johtaa jopa vanhempi-lapsi-suhteen hajoamiseen. Tämä suhde voi olla vaikea muodostaa uudelleen vankeuden loputtua. Onkin erityisesti lapsen edun, mutta myös vanhemman

hyvinvoinnin ja kuntoutumisen kannalta tärkeää, että vankeusrangaistuksen aikana pyritään vanhemman ja lapsen suhdetta tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla. (Päivä kerrallaan 2012, 30; Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 8.)

4.1 Vankilan perhetyö

Kun lapsen vanhempi, huoltaja tai muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava henkilö suorittaa vankeustuomiotaan, on lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 2 luvun 10 §:n mukaan lapsen hoidon ja tuen tarve selvitettävä ja lapselle turvattava riittävä hoito ja tuki. Tällaisia, vankien sosiaaliseen tilanteeseen liittyviä asioita vankiloissa hoitaa sosiaalityöntekijä, joka myös järjestee vankien ja heidän perheidensä tapaamiset sekä hoitaa tarvittaessa yhteydenpidon vangin perheeseen. Myös muun muassa vankiloissa työskentelevien pappien ja psykologien toimenkuvaan kuuluu monenlainen perhetyö. (Karsikas ym. 2003, 65.)

Vankilassa kutsutaan perhetyöksi moninaista toimintaa, jossa ollaan yhteydessä vangin perheenjäseniin. Siihen kuuluvat vangille tarjottava neuvonta ja ohjaus, yhteydenpidon järjestäminen läheisiin, perheleirit, tuki perheiden kriisitilanteissa, väkivallattomuuden edistäminen perhesuhteissa sekä muu perhesuhteiden vahvistaminen. (Päivä kerrallaan 2012, 26.) Lapsi- ja perhetyön linjausten (2013, 8) mukaan Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön tulee ensisijaisesti turvata lapsen etu, vaikka perhetyön pääpaino onkin vangin kanssa tehtävässä työskentelyssä. Linjauksista ilmenee, ettei perhetyö ole pelkästään vanhemmuuden ja arjenhallinnan tukemista ja vahvistamista, vaan toisinaan vanki tarvitsee tukea parisuhteen ylläpitämisessä tai epäterveestä suhteesta irtautumisessa.

Hypén (2002b, 110–111) kirjoittaa vankilassa toimivista ohjatuista ryhmistä, jotka voivat olla esimerkiksi keskusteluun pohjaavia kuntoutusryhmiä tai työhön liittyviä toiminnallisia ryhmiä. Nämä ryhmät voivat olla laitoksen tarpeisiin vastaavia lyhytkestoisia ryhmiä tai käsikirjoihin perustuvia pitkäkestoisia ryhmäohjelmia. Vankilassa osana perhetyötä toteutettavia ryhmiä ovat esimerkiksi isäryhmät ja vanhemmuusteemaiset ryhmät. Isyys ja vanhemmuus toimivat yhtenä tärkeimpänä motivaatiotekijänä päihteistä irtaantumisessa ja samalla rikolliskierteen katkaisussa. Isäidentiteetin vahvistaminen vertaistuen avulla auttaa isää siirtämään vankeusaikaisia

ajatuksiaan lapseensa ja tämän edun tavoitteluun arvojensa, valintojensa ja toimintansa kautta. Isyys- ja vanhemmuusteemaisissa ryhmissä voidaan keskustelun tai erilaisten tehtävien avulla käydä läpi esimerkiksi vankeustuomiota suorittavan vanhemman päihteidenkäyttöön liittyviä asioita, osallistujien perhetilanteita, lasten tapaamisten herättämiä tunteita, vanhemmuuden rooleja ja tehtäviä sekä ajatuksia tulevaisuudesta. (Emma & Elias -ohjelma, [viitattu 4.10.2016], 21–24.)

Muita vankilan perhetyön ohjelmia ovat lisäksi vankiloissa käyttöön otettu Lapsi puheeksi -menetelmä sekä parisuhdeväkivallan puheeksiotto-ohjelma MOVE. Lapsi puheeksi -keskustelussa pyritään yhdessä vanhemman kanssa tunnistamaan lapsen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja löytämään keinoja niiden tukemiseksi. MOVE-ohjelmassa sen sijaan tarkoitus on väkivaltaisen käyttäytymisen ja sen seurausten tunnistaminen parisuhteessa, aiheesta keskusteleminen ja käytöksen problematisoiminen sekä avun piiriin hakeutuminen. (Päivä kerrallaan 2012, 21; Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat 2.8.2013; Lapset puheeksi -keskustelu, [viitattu 4.10.2016].)

4.2 Yhteydenpito ja tapaamiset

Vankilassa yhteydenpitomahdollisuuksiin ulkomaailman kanssa kuuluvat kirjeenvaihto, puhelinyhteydet, tapaamiset vankilan sisällä sekä poistumislupa vankilan ulkopuolelle ja saatetut lomat. Yhteydenpito on valvottua ja esimerkiksi kirjeenvaihtoa seurataan ja suljetussa vankilassa osa kirjeistä voidaan avata sisällön tarkastamiseksi ennen kirjeen toimittamista vangille. Suljetussa vankilassa puhelinyhteyksiä rajataan määrättyihin aikoihin vuorokaudessa. Myös puhe aika on rajallinen muissa tapauksissa, kuin asianajajan kanssa käydyissä puhelukeskusteluissa. Yleisimmin puhelut rajataan 5–10 minuuttia kestäviksi ja joissain vankiloissa puhelut tulee soittaa keskellä päivää. Tällöin puolisot ovat monesti töissä ja lapset koulussa, joten puheluun vastaaminen voi olla mahdotonta. Mikäli vanki suljetussa vankilassa haluaa soittaa puhelun, tulee hänen ilmoittaa asiasta etukäteen, jotta voidaan varmistaa, että kaikki halukkaat saavat puhelimen käyttöönsä. Suljetussa vankilassa vangin tulee etukäteen ilmoittaa myös kenelle haluaa soittaa. Mikäli puheluun liittyy erityinen aihe epäillä väärinkäytöstä, voidaan puhelua kuunnella. Puhelun molempia

osapuolia tulee tiedottaa puhelun kuuntelemisesta. Avovankilassa vangilla on rajatuna aikana vuorokaudesta käytössään puhelin, jota hän saa vapaasti käyttää omakustanteisesti. (Richter 2002, 92–93; Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 12–13.)

Vangin omaisten ja ystävien on mahdollista tavata vankia vankilan määritteleminä aikoina, pääasiassa viikonloppuisin (Richter 2002, 93). Vankeuslain (L 23.9.2005/767, 13 luku, 1§) mukaan tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä. Tapaamiset voivat olla valvottuja, erityisen valvonnan alla tai valvomattomia. Avovankiloissa järjestetään vain valvottuja ja valvomattomia tapaamisia. (Richter 2002, 93.)

Valvottu tapaaminen. Valvotun tapaamisen tarkoitus on välttää luvattomien aineiden ja esineiden pääymistä laitoksen sisälle. Kun tapaaminen on valvottu, on siinä läsnä vartija tai vartijoita, ja suljetussa vankilassa tapaamisen aikana pätee myös kosketuskielto. Valvottu tapaaminen on mahdollista tarvittaessa keskeyttää. Väärinkäytöksistä voi seurata lähiomaisen tapauksessa valvonnan kiristämistä erityiseksi valvonnaksi tapaamisissa, tai muiden henkilöiden ollessa kyseessä voidaan tapaamiset evätä määräajaksi kokonaan. Valvottuihin tapaamisiin toivomansa henkilöt tulee vangin ilmoittaa etukäteen. Myös tapaamisten ajankohta tulee olla ennalta varattu. Sovittu kellonaika on tarkka ja toisinaan jopa tapaajan myöhästyminen minuutilla johtaa tapaamisen peruuntumiseen. Suljetussa vankilassa valvotussa tapaamistilassa vangin ja tapaajan välillä on plexilasi, joka voi tapaamistilan tasosta riippuen olla kattoon asti, jolloin vangin ja tapaajan keskustelu hoituu puhelinluurien avulla. Mikäli tapaaminen vaatii erityistä valvontaa, on tapaamisessa kaksi särky-mättömällä lasilla eristettyä tilaa tai huonetta. Tällä varmistetaan, ettei tapaajan mukana kulkeudu vangille mitään luvatonta. Vanki ja tapaaja ovat erityisen valvonnan tapaamistilassa molemmat omalla puolellaan ja kuten joissain normaalivalvonnan alaisissa tapaamisissa, hoidetaan keskustelu puhelinluurien kautta. (Richter 2002, 93; Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 15; Hartoneva ym. 2015, 213.)

Valvomaton tapaaminen eli perhetapaaminen. Vangin on mahdollista anoa erikseen valvomattomia tapaamisia, ns. perhetapaamisia. Perhetapaamisiin voivat tulla vangin perheenjäsenet eli sisarukset, vanhemmat, lapset ja sellainen puoliso, jonka

kanssa vangilla on ollut vakituinen suhde ja sama osoite jo ennen vankeuden alkamista. Avioliitto ei siis ole välttämätön ehto perhetapaamisten saamiselle. Suljetuissa vankiloissa perhetapaamisten kesto voi olla parista tunnista kuuteen tuntiin. Avovankiloissa valvomattoman tapaamisen pituus voi olla useamman päivänkin, esimerkiksi viikonlopun mittainen. Perhetapaamiset järjestetään vankiloissa niille erikseen varatuissa tiloissa, joissa yleensä on mahdollisuus kahvinkeittoon ja pienen tarjottavan kattamiseen, leluja lapsille, sänky ja peseytymistilat. Vankilasta ja vankien määrästä riippuen perhetapaaminen pystytään yleensä järjestämään 4–6 viikon välein. Perhetapaaminen on mahdollista hakea järjestettäväksi toisessa vankilassa, mikäli se helpottaa esimerkiksi kaukaa tulevan perheen saapumista tapaamiseen. (Päivä kerrallaan 2012, 27–28.) Vankeuslaissa (L 23.9.2005/767, 4§) säädetään valvomattomista tapaamisista seuraavasti:

Vangin lähiomaisen ja muun läheisen sekä jos siihen on syytä, myös muun vangille tärkeän henkilön tapaamiseen ilman valvontaa voidaan myöntää lupa, jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta vastaavasta syystä. Tapaamisen myöntäminen edellyttää, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle eikä haittaa vankilan toiminnalle.

Vanhempi-lapsi-tapaaminen. Vankeuslain uudistuttua tavoitteena on mahdollistaa kaikkiin suljettuihin vankiloihin vanhemman ja lapsen väliseksi tarkoitetut vanhempi-lapsi-tapaamiset. Ne ovat valvottuja tapaamisia sillä erotuksella, että vanhempi ja lapsi saavat vapaasti koskea toisiinsa. Lapsella on siis lupa tapaamisen aikana olla myös vanhempansa sylissä. Vankiloista riippuen tapaamiseen tuleva lapsi voi olla korkeintaan 15-vuotias. Valvontakäytännöt vaihtelevat vankiloiden välillä vanhempi-lapsi-tapaamisissa. Valvomattomat ja vanhempi-lapsi-tapaamiset ovat kuitenkin aina päihdeettömiä. Mikäli vanki antaa positiivisen tuloksen päihdetestissä, voidaan perhe- tai vanhempi-lapsi-tapaaminen perua. (Päivä kerrallaan 2012, 28; Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 15–16.)

Kaikkien vankia tapaamaan tulleiden henkilöllisyys tarkastetaan vankilaan tullessa. Tapaamisen ajaksi vankilaan tullut vierailija jättää puhelimensa ja muun omaisuutensa säilytykseen, minkä jälkeen hän suljetussa vankilassa kulkee metallinpaljastimen läpi. Tapaamisiin ei saa tuoda mitään vankilan ulkopuolelta, joten myös lapset

jättävät lelunsa ja muut tavaransa säilytykseen tapaamisen ajaksi. (Richter 2002, 93; Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 16.)

4.3 Poistumisluvat eli lomat

Vankeuslaissa (L 23.9.2005/767, 14 luku, 1§) on säädetty, että vangille voidaan hakemuksesta antaa lyhyeksi aikaa lupa poistua vankilasta. Tällaisen poistumisluvan tarkoituksena on lain mukaan tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja. Poistumisluvasta käytetään arkikielessä nimitystä ”loma” (Päivä kerrallaan 2012, 32).

Yleensä edellytys poistumisluvan saamiselle on, että vankeusajasta on suoritettuna vähintään kaksi kolmasosaa. Muussa tapauksessa poistumislupa on mahdollista saada myös, jos sen hakemiselle on tärkeä syy. (Poistumisluvat 18.6.2015.) Vankeuslain (L 23.9.2005/767) 14 luvun 8§:n mukaan poistumislupa voidaan liittää ehtoja, jotka koskevat vankilan ulkopuolella liikkumista, poistumisluvan perustetta, päihitteettömyyttä, valvontaa, vangin käyttäytymistä ja vankilaan palaamista. Poistumislupahakemusta käsiteltäessä kiinnitetään huomiota siihen, kuinka todennäköisesti vanki noudattaa loman aikana näitä annettuja lupaehtoja. Mikäli ei voida luottaa ehtojen noudattamiseen, voidaan poistumislupa myöntää vangille saatettuna, jolloin yksi tai useampi vartija lähtee vangin mukaan. Vartijan kanssa tehtäviä käynnejä vankilan ulkopuolelle voivat olla myös erilaiset asioinnit ja esimerkiksi oikeudenkäynnit. (Richter 2002, 94; Poistumisluvat 18.6.2015.) Hartoneva ym. (2015, 223) kirjoittavat, että vangin valvominen poistumisluvan aikana on mahdollista myös teknisesti esimerkiksi vangin mukaan annetulla tai hänen ylleen kiinnitetyllä valvontavälineellä.

Poistumisluvan aikana tehtyjen matkojen kustannukset kuuluvat pääosin vangin maksettavaksi. Toisinaan tässä voidaan tehdä poikkeuksia, jos kyseessä on erityistapaus, kuten hautajaiset tai saatettu poistuminen. Jotkut vankilat maksavat vangin poistumislupamatkat esimerkiksi kerran vuodessa tai puolessa vuodessa. (Päivä kerrallaan 2012, 92.)

Poistumisluvan kesto vaihtelee tapauskohtaisesti, mutta sen voi kahden kuukauden aikana saada korkeintaan kolmen vuorokauden ajaksi (Poistumisluvat 18.6.2015). Loma voi siis olla lyhyt, ja toisinaan matkassa on vartija jopa vangin käydessä kotonaan tai muissa perhetilaisuuksissa. Vaikka vartija pyrkii suorittamaan tarvittavan vartioinnin huomaamattomasti, on esimerkiksi perhetilanteessa tällöin kuitenkin paikalla ulkopuolinen henkilö. (Richter 2002, 94.) Vartijan läsnäolon ja loman lyhyen keston voisi ajatella asettavan tietynlaisen tunnelatauksen erityisesti perheen luona vieraillessa. Myös lasten näkökulmasta tilanteen voi kuvitella olevan epäluonnollinen. Richter (2002, 94) toteaa, että jo vartijan näkökulmasta haastavimpia valvontatilanteita ovat juuri muiden muassa vangin kotona käyminen ja hautajaisvierailut.

4.4 Perhe- ja parisuhdeleirit

Yksi vankilan perhetyön muoto on perheleirien järjestäminen ja toteuttaminen yhteistyössä järjestöjen kanssa. Perheleirin pituus on yleisimmin 2–4 päivää. Leiritönnin tarkoitus on tarjota mahdollisuus perheille työstää perhe- ja vanhemmuusteemoja ohjatusti, aiemman perhetyön jatkotyöskentelylle sekä perheen yhteiselle ajalle vankeusrangaistuksen aikana. Leirien painotus vaihtelee koko perheelle suunnatusta leiristä eri teemoja, kuten vanhemmuutta tai parisuhdetta painottavaan ohjelmaan. Leirillä vietetään perheenä normaalia vankeusaikaa sääntöineen, joiden noudattamista valvotaan. Vankilan perheleirin aikana perheen ei tarvitse maksaa oleskelukustannuksia, vaan vankila kustantaa ne. (Nieminen & Sassi 1.6.2011; Päivä kerrallaan 2012, 57–58.)

Niemisen ja Sassin (1.6.2011) mukaan vankilan leireille valitaan hakemusten joukosta normaalisti 4–5 perhettä, jotka valitaan rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden sekä perheen motivaation ja kuntoutustarpeen perusteella. Kirjoittajien mukaan perhe- ja parisuhdeleirien ohjelmassa on leirin teemaan liittyvää tekemistä, joka voi sisältää esimerkiksi keskustelua eri kokoonpanoissa sekä aiheeseen liittyviä tehtäviä ja alustuksia. Ohjelmassa voi olla myös perheen yhteistä tekemistä, kuten nuotioiltoja, askartelua tai vain yhdessäoloa. Perheleireillä ohjaajina toimii työntekijöitä vankilasta ja yhteistyötahoista. Toisinaan apuna toimivat alan opiskelijat. Perhelei-

reja järjestävät vankilat, Kriminaalihuollon tukisäätiö ja muut perhetyötä tekevät toimijat. Lisäksi Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella toimiva Vilppulan avovankila järjestää alueellisia perheleirejä, joihin voi osallistujiksi hakea vankeja mistä tahansa alueen vankilasta. (Nieminen & Sassi 1.6.2011.)

Ehjä perhe-toiminta. Kriminaalihuollon tukisäätiön ylläpitämä Ehjä perhe -toiminta on tarkoitettu vangeille ja vankien läheisille, erityisesti lapset ja nuoret huomioiden. Toiminnan tavoitteena on tukea vankeusrangaistustaan suorittavan vanhemmuutta ja vähentää haittoja, joita lapselle koituu vanhemman vankeudesta. Ehjä perhe -toimintaan kuuluvat erilaisten teemaryhmien järjestäminen sekä perhe- ja parisuhdeleirit vangeille ja heidän perheilleen. Leirien tavoitteena on tukea vanhemmuutta ja parisuhdetta, käsitellä niihin liittyviä ongelmakohtia sekä vahvistaa perheen voimavaroja ja arjen taitoja. Toimintaan kuuluu asiakastyön lisäksi tiedotus- ja vertaisryhmätoiminnot sekä vertaistoimijoiden tukeminen. (Ehjä perhe -toiminta 9.2.2016.)

4.5 Vankilan perheosasto

Suomessa on vuonna 2010 Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitoksen toiminnan alaiseksi siirtynyt vankilan perheosasto, jonka toiminta jakautuu kahteen vankilaan: Vanajan avovankilaan ja Hämeenlinnan suljettuun vankilaan. Vanajan avovankilan perheosasto on 10-paikkainen, ja se on tarkoitettu vankeustuomiotaan suorittaville vangeille ja heidän lapsilleen. Hämeenlinnan vankilan perheosastolle mahtuu 3 tutkintavankia lapsineen. Mikäli vangin lapsi on alle 2-vuotias, voidaan hänet sijoittaa vangin kanssa vankilaan perheosastolle. Lapsen sijoittamisesta vanhempansa kanssa vankilaan päättävät yhteistyössä lastensuojeluviranomainen ja Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskus. Lasta vankilan perheosastolle sijoitettaessa tulee ensisijaisesti toimia lapsen edun mukaisesti. Lapsen mukanaolo ja siihen liittyvät erityistavoitteet huomioidaan vangin rangaistusajan suunnitelmassa. (Päivä kerrallaan 2012, 68; Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 19.)

Lapsen sijoittaminen vankilan perheosastolle vanhempansa kanssa on lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Lapsen asioista vastaava lastensuojelun sosiaalityöntekijä kokoaa lapsen asiakassuunnitelman, jossa määrittyvät sijoituksen tavoitteet ja

työskentelymuodot. Suunnitelma tulee tarkastaa ja päivittää neuvotteluissa vähintään kolmen kuukauden välein. Perheosaston työntekijät, vastaavat ohjaajat, ohjaajat ja perhetyöntekijät vastaavat perhetyön toteutumisesta osastolla. Jokaisella vanhempi-lapsi-parilla on lisäksi omat nimetyt työntekijäparinsa, joiden kanssa vanhempi voi keskittyä käsittelemään lapseen liittyviä asioita. Lapsen tarpeista huolehtiminen kuuluu kuitenkin ensisijaisesti vanhemman vastuulle. Osastojakson aikana valmistaudutaan myös tulevaisuuteen vankeusrangaistuksen jälkeen suunnittelemalla toimeentuloa, asumista ja esimerkiksi vanhemman kouluttautumista koskevia asioita. Vaikka vanhempi on suorittamassa perheosastolla vankeustuomiotaan, on osaston arjen tarkoitus noudattaa tavallisen lapsiperheen arjen mallia ja kulkea lapsen ehdoilla. Yhteydenpito osaston ulkopuolella oleviin perheenjäseniin ja läheisiin on mahdollista lapsen kohdalla puhelimitse ja tapaamispäivinä. Lapsen on lisäksi mahdollista viettää viikonloppuja vankilan perheosaston ulkopuolella läheistensä luona. (Päivä kerrallaan 2012, 68; Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 19; Wikgren, Jormalainen & Alatalo 2016.)

5 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Tässä luvussa tarkastelen vankeusaikaisen vanhemmuuden ajankohtaisuutta sekä tuon esille joitain aiempia aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Ensimmäiseksi kerron tutkimukseni tavoitteet ja tutkimuskysymykset, joihin pyrin myöhemmin työni tutkimusosiossa kerätyn aineiston ja kootun teoratiedon avulla etsimään vastauksia.

5.1 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoitus on tutkia, millainen on vankivanhemman oma kokemus vanhemmuudestaan, sen toteutumisesta ja heidän siihen saamastaan tuesta vankeusaikana. Minua kiinnostaa, kokevatko vangit saaneensa sellaista tukea vankeusaikana, jota ovat vanhemmuuteensa kaivanneet. Haluan siis muodostaa kuvan vankien vanhemmuuden kokemuksesta ja sitä kautta selvittää, kuinka näitä kokemuksia voisi parantaa ja vanhemmuutta ylipäänsä tukea paremmin vankeusaikana. Kehittämisenäkökulma onkin vahvasti työssäni mukana.

Tavoitteeni ja sen myötä myös opinnäytetyöni tutkimusongelmat jakautuvat kolmen pääkysymyksen selvittämiseen. Nämä kysymykset ovat:

1. Millaisena vangit kokevat oman vanhemmuutensa vankeusaikanaan?
2. Millaisena vangit kokevat vankilalta saamansa tuen vanhemmuutta koskevissa asioissa?
3. Mitä kehitettävää heidän mielestään vankilan tarjoamassa vanhemmuuden tuessa on?

5.2 Aiheen ajankohtaisuus ja aiemmat tutkimukset

Aikaisempia tutkimuksia vanhemmuudesta vankeusaikana on jonkin verran. Aihetta ei kuitenkaan voi pitää paljon tutkittuna tai esillä olleena, sillä oikeastaan vasta viime vuosina on aiheeseen liittyviä tutkimuksia, opinnäytteitä ja kirjoituksia alkanut ilmes-
tyä enemmän. Esimerkiksi Raappana, Saarijärvi ja Ukkola (2013) ja Leskinen

(2007) ovat keskittyneet opinnäytetöissään tutkimaan nimenomaan vanhemmuuden kokemusta vankeusaikana. Vankeuden aikaisen vanhemmuuden tuen tarpeista ja tukimuodoista kertovia opinnäytetöitä on myös ilmestynyt esimerkiksi Erholmilta ja Wellingiltä (2015) sekä Anttilalta ja Lukkarlalta (2013). Vanhemmuuden tukemisesta ja lapsen huomioimisesta vankilasosiaalityössä on puolestaan kirjoittanut Mäkelä (2014). Jo tällä tavoin hiljalleen yleistymässä olevien tutkimusten myötä voi todeta vankeusaikaisen vanhemmuuden ja vankien perhetilanteen olevan ajankohtainen aihe.

Myös Enroos (2015, 13–14) toteaa vankien perhesuhteiden ja niihin liittyvän ongelmallisuuden tulleen ajankohtaiseksi kysymykseksi Suomessa ja muualla maailmassa. Tämän Enroos (2015, 14) perustelee sillä, että Rikosseuraamuslaitos on julkaissut työryhmätyöskentelyn tuloksena lapsi- ja perhetyön linjauksensa vain muutama vuosi sitten vuonna 2013. Enroos on myös julkaissut aiheeseen liittyviä tekstejä, kuten tutkimus Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa: Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää (2008) ja väitöskirja Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perhekäytäntöihin (2015). Enroos on lisäksi kirjoittanut aiheesta vuonna 2011 englanninkielisen artikkelin Mothers in prison: between the public institution and private family relations. Ensiksi mainitussa tutkimuksessaan Enroos (2008, 136–137) päätyy johtopäätökseen, että vankien vanhemmuus ja lapset ovat vain satunnaisten kiinnostuksen kohteina vankeinhoidossa, mutta halu tuoda vankien perheellisyyttä näkyvämmäksi on vahva eri toimijoiden keskuudessa.

Raappanan, Saarijärven ja Ukkolan (2013, 17) opinnäytetyön tarkoituksena on ollut selvittää vanhemmuuden kokemuksia vankilassa sekä löytää kehittämisideoita tapaamisiin. Kirjoittajat ovat tutkimustaan varten haastatelleet vankeudessa olevia isiä. Tutkimuksen tuloksena selviää, että vangit kokevat olevansa lapsilleen tärkeitä huolimatta siitä, kuinka usein he lapsiaan tapaavat. Haastatteluun osallistuneet ovat kuitenkin tutkimuksessa tuottaneet tunnetta siitä, ettei heidän saamansa sosiaalijärjestelmän tuki ole kokonaisvaltaista. (Raappana, Saarijärvi & Ukkola 2013, 26, 34.)

Leskisen (2007, 26, 41) opinnäytetyössä on vankeusaikaista vanhemmuutta tutkittu vangin ja hänen puolisonsa tuottamien tarinoiden pohjalta. Tutkimuksessa selviää, että vanhemmuus ja perhe toimivat tärkeänä tukipilarina ja motivaatiotekijänä vankeusajasta suoriutumista ajatellen. Leskisen (2007, 42) tutkimuksesta selviää, että

vanhemmuutta on haastateltavien mukaan voinut vankilassaoloaikana toteuttaa lähinnä arvojen ja tapojen opettamisessa lapselle, sillä perheen fyysinen yhdessäolo on vankeusaikana hyvin vähäistä.

Erholmin ja Wellingin (2015, 1–2) opinnäytetyön tavoitteena on ollut koota englanninkielinen opas vankia vankilaan tapaamaan tuleville perheenjäsenille. Oppaallaan kirjoittajat haluavat selkiyttää tapaamiskäytäntöjä ja helpottaa vangin yhteydenpitoa läheisiinsä sekä lieventää vankilaan tapaajaksi tulevan ahdistusta vankilaolosuhteista. Erholmin ja Wellingin (2015, 42–43) tutkimuksessa on haastateltu rikosseuraamusesimiehiä, jonka tuloksena on todettu vankilan tärkeimmiksi yhteydenpidon muodoiksi tapaamiset ja puhelinsoitot. Tutkimuksessa ilmenee myös se seikka, etteivät kaikki vanhemmat halua tukea vanhemmuuteensa vankeusaikanaan, vaan käyttävät perheellisyyttään saadakseen etuja.

Lukkarlan ja Anttilan (2013, 2) opinnäytetyön tutkimusosion tarkoituksena on ollut kartoittaa vankeudessa olevien isien asemaa ja tuen tarvetta niin vankeustuomion aikana kuin sen jälkeen. Tutkimustaan varten kirjoittajat ovat haastatelleet vankeudessa olevia isiä. Lukkarlan ja Anttilan (2013, 29–30) työn tuloksista selviää, että vankeudessa olevat isät kokevat vanhemmuuden luonnollisena osana itseään, eivätkä niinkään koe tarvitsevänsä siihen ulkopuolisen tukea. Osa haastatelluista kokee, että vankilasta käsin voi olla hyvä isä, mutta osa kokee sen mahdottomaksi. Tärkeimmäksi tuen muodoksi tutkimukseen osallistuneilla on muodostunut perheen ja läheisten tuki, kun taas työntekijöiden tuki on enemmänkin käytännön järjestyksessä auttamista.

Mäkelä (2014, 2) kirjoittaa pro gradu -tutkielmassaan tutkineensa vankilasosiaalityöntekijöiden näkemystä vankilan vanhemmuudelle antamasta tuesta ja sen haasteista sekä lapsen huomioimisesta vanhemman vankeusaikana. Tutkimuksessa selviää tärkeimmiksi vanhemmuuden tukimuodoiksi työntekijän ja vangin välinen vuorovaikutustyö, asioiden hoitaminen ja vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen. Näiden lisäksi tutkimus paljastaa vankilasosiaalityön haasteet: aika- ja resurssipula sekä yhteiskunnallisten rakenteiden epäkohdat.

5.3 Kaunokirjallisuus vanhemmuudesta vankeusaikana

Vanhemmuus vankilassa on näkynyt viime vuosina myös kaunokirjallisuudessa. Elinkautista tuomiota suorittava Janne Raninen on vuonna 2013 kirjoittanut kirjan ”Isänä vankilassa: vanhemmuus vankilassa ja sen vaikutukset lapsiin” kokemuksistaan vankeusajasta, isyydestä vankilassa sekä perhetyöstä ja saamastaan tuesta vankeusaikaiseen vanhemmuuteensa. Hän on kirjaansa varten haastatellut muun muassa muita vankilassa olevia tai jo vapautuneita vankeja, joilla on lapsia sekä joitain vankien puolisoita ja yhtä tyttöä, jonka isä on vankilassa. Raninen tuo kirjaan esille epäkohtia suomalaisen vankilan perhetyössä. Hän esittää väitteen, että vankilan turvallisuuskriteerien tiukennus on vienyt tilaa ja resursseja vankien perhe-suhteiden säilyttämiseltä. Raninen toivoisikin vankiloissa panostettavan enemmän yksilökohtaiseen kuntoutukseen, joka osaltaan lisäisi pitkän tähtäimen turvallisuutta. Hän toivoisi, että vanki-isät otettaisiin perhetyössä huomioon yhtä herkästi kuin vankiäidit. Raninen muistuttaa kaikille isille vankeudesta huolimatta olevan yhteistä se, että lapselle halutaan vain parasta. (Raninen 2013, 9, 160, 164–165.)

Raninen (2013, 166) kuvaa loppusanoissaan vanhemmuuden tuomaa motivaatiotaan:

Yksi asia on ainakin varma. En aio hankkia itseäni takaisin linnaan tämän tuomion jälkeen. Sen lupauksen teen tyttäreni tähden. Se, että tyttäreni joutuu käymään tapaamassa minua eri vankiloissa vähintään ensimmäiset 10 vuotta elämästään, on jo tarpeeksi paha asia. Se, että hän senkin jälkeen joutuisi käymään tapaamassa minua vielä uudelleen vankiloissa, olisi katastrofi. Sitä en antaisi itselleni anteeksi.

Olen ollut mies tekemään lapsen, joten minun tulee myös olla mies olemaan läsnä hänen elämässään. Enkä pysty olemaan läsnä hänen elämässään täältä käsin.

Hieman toisenlaista näkökulmaa vankeusajan vanhemmuudesta antaa Koivusen (2015) teos Amerikkalainen painajainen, jossa hän kertoo kokemuksistaan Yhdysvalloissa jouduttuaan yhtäkkisesti vankilaan. Kirjoittaja jakaa varsinaisen kokemustarinansa ohessa myös tuntemuksiaan ja ajatuksiaan perheensä reaktiosta vankeudestaan ja poissaolostaan. Yhtäkkisen vankilaan joutumisen vuoksi epävarmuus lähimmäisten suhtautumisesta Koivusen vankeuteen on voimakasta, eivätkä

amerikkalaisen vankilajärjestelmän haasteelliset yhteydenpitomahdollisuudet perheeseen ainakaan helpota asiaa. Ero perheenjäsenistä ja sen tuomat tunteet sekä huoli lapsista kulkevat kirjan tarinassa mukana. (Koivunen 2015, 137, 141–142, 237.) Koivunen (2015, 374–375) kertoo elämänkerrallisessa teoksessaan, kuinka vasta kolmen vuoden vankeuden jälkeen pystyi silmät kostuen puhumaan neljästä lapsestaan toiselle vangille. Sekä Koivusen että Ranisen teoksista huomaa, että vanhemmuus on tärkeä osa identiteettiä vankeudessakin.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelen opinnäytetyöhöni valitsemaani tutkimusmenetelmää, laadullista tutkimusta sekä siihen liittyviä aineistonkeruumenetelmiä. Pääosassa keskityn tarkastelemaan niitä menetelmiä, joita olen itse tutkimustyössäni hyödyntänyt. Kerron lisäksi tutkimukseeni valitsemastani analyysitavasta sekä pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä mittaavia tekijöitä.

6.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus

Kun tutkimukseen sisältyy kiinnostus yksittäisten ihmisten kokemuksellisista merkityksistä, on syytä hyödyntää kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Tällöin tutkimuksen tavoitteet ovat luonteeltaan sellaisia, että halutaan selvittää kohdehenkilöiden oma kuvaus heidän kokemastaan todellisuudesta. Laadullista menetelmää sopii käyttää myös tilanteissa, joissa tarkoitus on tutkia sellaisia luonnollisia tilanteita, joita ei pystytä koeluontoisena tai muutoin kontrolloituna suorittamaan. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole löytää täydellistä totuutta tutkittavasta aiheesta, vaan tuoda esille sellaisia asioita, joita ei välittömässä havainnossa muuten huomaa. (Vilkka 2005, 97–98; Metsämuuronen 2006, 88.) Omassa tutkimuksessani toimii parhaiten laadullinen tutkimusmenetelmä juuri tämän vuoksi. Tutkimukseni tavoitteet liittyvät vankivanhempien oman kokemusmaailman avaamiseen ja näkemysten selvittämiseen. Tarkoitus ei siis ole selvittää ”täydellistä” totuutta, vaan enemmänkin syventyä tarkastelemaan asioita, joita ei tutkimatta tai itse kokematta huomaisi.

Metsämuuronen mukaan (2006, 88) laadullisen tutkimuksen aineistonkeruutapoja voivat olla esimerkiksi havainnointi, tekstianalyysi, haastattelu ja litterointi. Opinnäytetyössäni olen käyttänyt aineistonkeruumenetelminä haastattelua ja kyselylomaketta. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 35) perustelevat haastattelun käyttöä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruussa sillä, että haastattelutilanteessa ihmisellä on mahdollisuus toimia subjektina, kokijan roolissa. Tällöin halutaan antaa haastateltavalle tilaisuus kertoa tuntemuksistaan ja kokemuksistaan mahdollisimman avoimesti ja rajoittamattomasti. Koska ihmisen kokemus- ja merkitysmaailma on laadullisessa

tutkimuksessa etusijalla, tuo haastattelun vapaamuotoisuus haastateltavalle mahdollisuuden toimia tutkimuksen kannalta aktiivisessa roolissa. Kirjoittajat tuovat esille myös haastattelutilanteen mukanaan tuomat mahdollisuudet edetä haastattelun antamien vastausten suuntaisesti sekä syventää ja selventää saatuja vastauksia. Halusin antaa haastateltaville liikkumavapauden vastausten suhteen, jotta saisin haastatteluissani esille mahdollisimman todenmukaisia kokemuksia ilman haastattelijan johdattelevia kysymyksiä. Tämän vuoksi valitsin teemahaastattelun, jossa tarvittavat teemat tulisi läpikäytyä, mutta vastuu vastausten sisällöstä ja laajuudesta jäisi vastaajalle.

6.2 Tutkimuksen eteneminen ja aineiston keruu

Aloitin tutkimukseni ottamalla syksyllä 2015 yhteyttä vankilassa perhetyötä tekevään työntekijään. Aiheen olin jo päättänyt oman kiinnostukseni pohjalta. Teimme työntekijän kanssa sopimuksen opinnäytetyön tekemistä varten (Liite 1). Kirjoitin opinnäytetyölleni alustavan suunnitelman, jossa kuvasin opinnäytetyöni aiheita, mahdollisia tutkimuskysymyksiä ja suunniteltuja aineistonkeruutapoja. Seuraavaksi minun tuli hakea tutkimukselleni tutkimuslupaa (Liite 2 & Liite 3) Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnosta. Lähetin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön opinnäytetyöni suunnitelman ja vapaamuotoisen hakemuksen tutkimusluvan saamiseksi. Saatuani tutkimusluvan (Liite 2) minun tuli hieman täydentää sitä, sillä olimme vankilan työntekijän kanssa päätyneet kokeilemaan kyselylomaketta haastattelujen tukena. Minulle myönnettiin myös täydentävä tutkimuslupa (Liite 3). Tämän jälkeen saatoin aloittaa tutkimuksen toteuttamisen. Alun perin ajatukseni oli suunnata tutkimus pitkäaikaisvangeille, joilla on vankeusaikanaan lapsia vankilan ulkopuolella. Työn edetessä päädyin jättämään pitkäaikaisvangin käsitteen mukaan tuoman aineiston rajaamisen pois, ja lopulliseksi aiheeksi muodostuikin isyyden kokemus vankeusaikana.

Haastattelin opinnäytetyöni tutkimusosiota varten kahdeksaa vankeustuomiotaan suorittavaa vanhempaa, joilla oli vankeustuomion varrella ollut tai oli haastatteluhetkellä edelleen vankilan ulkopuolella alle 18-vuotiaita lapsia. Osallistujat haastatte-

luihin olivat vapaaehtoisia, jotka ilmoittivat itsensä perhetyöntekijän kautta vankilassa jaettujen kirjallisten haastattelukutsujen perusteella. Haastattelut toteutin kahdena päivänä toukokuussa 2016 Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella sijaitsevassa avovankilassa. Haastattelussa apunani käytin ennalta laatimaani haastattelurunkoa (Liite 4), johon olin valinnut haastattelussa käytävät teemat, sekä joitain alakysymyksiä tueksi. Haastattelut nauhoitettiin, jotta haastattelutilanne vapautui muistiinpanojen kirjoittamisesta. Haastatteluiden alussa kerroin työni tarkoituksesta ja tavoitteista, haastattelujen nauhoittamisesta, tietojen luottamuksellisesta käsittelystä sekä haastatteluaineiston hävittämisestä tutkimuksen valmistuttua. Pyysin haastateltavilta myös kirjalliset suostumukset haastatteluun ja tutkimukseen osallistumisesta (Liite 5). Jälkeenpäin kuuntelin haastattelutallenteet ja litteroin ne kirjalliseen muotoon. Haastatteluiden kesto vaihteli puolesta tunnista 1,5 tuntiin, ja keskimääräinen kesto oli noin tunnin. Haastattelumenetelmänä käytin teemahaastattelua.

Haastattelujen lisäksi jaoin samaisessa vankilassa aiheeseen liittyvät kyselylomakkeet. Kyselylomakkeet jaettiin kaikille vankilan vangeille, ja kyselyn alkuun liitettyssä saatekirjeessä ilmoitettiin kyselyn kohderyhmä, eli vangit, joilla on alaikäisiä lapsia. Lomake sisälsi avoimia kysymyksiä liittyen tutkimukseni ongelmiin: vanhemmuuden kokemukseen ja saatuun tukeen sekä kehitysideoihin tuen suhteen. Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä yli 70, mutta niitä palautui vain kuusi. Tämän vuoksi en voinut käyttää kyselylomakkeita varsinaisesti tutkimusaineistona. Sen sijaan hyödynsin kyselyn vastauksia lähinnä haastatteluaineiston pohjalta tehdyn analyysin tukena.

6.2.1 Teemahaastattelu ja litterointi

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 41–42) toteavat haastattelun tarkoittavan tapaa kerätä tietoa kysymällä henkilöltä hänen omia mielipiteitään tutkimukseen liittyvästä aiheesta. He käyttävät haastattelusta yksinkertaisena määritelmänä keskustelua, jonka tarkoitus on etukäteen päätetty ja tiedossa. Haastattelu onkin päämäärätietoisempaa tiedonkeruun kannalta, kuin tavallinen ihmisten välillä käytävä keskustelu. Kun

haastattelusta saatuihin tietoihin haetaan tieteellisin menetelmin selityksiä ja perusteluja ja tarkoituksena on näiden jälkeen löytää ratkaisu johonkin kysymykseen, on kirjoittajien mukaan kyseessä tutkimushaastattelu.

Tutkimushaastattelulla on Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 44) mukaan kolme muotoa: strukturoitu eli lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja avoin, strukturoimaton haastattelu. Vilkkä (2005, 101) kuvailee lomakehaastattelua strukturoiduksi haastatteluksi, jossa on ennalta päätetty sekä kysymysten muoto, että niiden esittämisjärjestys. Haastateltavan vastaukset eivät kuitenkaan aina tule siinä järjestyksessä tai laajuudessa, kuin on toivottu. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 45) toteavatkin lomakehaastattelun sopivan paremmin tilanteeseen, jossa halutaan testata jo olemassa olevia oletuksia tai aiempien tutkimustulosten yleistettävyyttä. Avoin haastattelu on oikeastaan lomakehaastattelun vastakohta, sillä siinä ajatuksena on keskustella tutkimuskysymykseen liittyvästä aiheesta haastateltavan kanssa mahdollisimman vapaamuotoisesti ja mieluiten useampaan kertaan (Vilkkä 2005, 104).

Näiden kahden välimuotona voidaan pitää puolistrukturoitua haastattelua, niin kutsuttua teemahaastattelua. Teemahaastattelu on luultavasti yleisimmin käytetty tutkimushaastattelun muoto, jossa ei päätetä ennalta kysymysten muotoja tai esittämisjärjestystä, vaan tutkimuskysymysten kannalta tärkeät teemat tai aiheet. Näitä teemoja pyritään haastattelussa käsittelemään ja saamaan selville haastateltavien ajatukset tutkimuksen ratkaisun kannalta tärkeistä aiheista. Teemahaastattelu antaa vapauden haastateltavalle tuoda omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan esille, mutta ennalta päätetyt teemat pitävät haastattelut tutkimuksen tarkoituksen äärellä. Vaikkei kaikille haastateltaville esitettäisikään täsmälleen samoja kysymyksiä, ovat läpikäytävät aiheet kuitenkin kaikkien kohdalla samat, mikä osaltaan lisää tutkimuksen luotettavuutta ja helpottaa aineiston analysointia kuitenkin haastateltavien aktiivista osuutta heikentämättä. (Vilkkä 2005, 101–102; Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Omassa haastattelurungossani (Liite 4) pääteemoja oli yhteensä viisi: vanhemmuus, parisuhde, lapset, perhetyö ja tulevaisuus. Näiden teemojen alle keräsin lisäkysymyksiä, joihin halusin tutkimusongelmaani varten saada vastauksen. Kaikissa haastatteluissa en käynyt jokaista alakysymystä läpi, mutta pidin huolen, että teemat ja alakysymysten aiheet tuli jokaisen haastateltavan kohdalla jollain tapaa käytyä läpi.

Kun haastatteluista saatu aineisto on nauhoitettu, on äänitallenteet syytä kirjoittaa puhtaaksi kirjalliseen muotoon analysointia varten. Tällaisesta äänitallenteen sisällön puhtaaksikirjoittamisesta käytetään nimitystä litterointi. Haastattelutallenteiden lisäksi voi tutkija litteroida myös tutkimukseen osallistuneiden käsin kirjoittamat vastaukset. Aineistoa puhtaaksi kirjoitettaessa tulee vastaan kysymys kielellisyydestä ja esimerkiksi siitä, kuinka tarkasti sanasta sanaan haastattelut tulee kirjoittaa ylös. Litteroinnin tarkkuus määrittyy tutkimuskysymysten luonteen ja tutkimuksen tarkoituksen mukaan: mitä tutkitaan ja mihin halutaan keskittyä. Aineiston purkua aloitettaessa onkin päätettävä, millä tarkkuudella puhetta muutetaan kirjalliseen muotoon, jotta litterointi palvelisi aineiston analysointia tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a; Hirsjärvi & Hurme 2008, 138–140.)

6.2.2 Kyselylomake

Vallin (2007, 102) mukaan perinteinen tapa kerätä aineistoa tutkimukseen on kyselylomake. Vilkkä (2005, 73) kertoo kyselylomakkeen olevan yleensä määrällisen tutkimuksen tiedonkeruutapa, josta käytetään toteutustavasta riippuen myös nimityksiä postikysely, informoitu kysely tai joukkokysely. Kyselylomaketta tehdessä tulee kysymysten muotoiluun kiinnittää erityistä huomiota, jotta kyselyn perusteella saadut vastaukset olisivat mahdollisimman totuudenmukaisia. Vastaajaa ei saa siis kysymysten avulla johdatella, ja kysymysten esitysmuodossa tulee olla tarkka, että kysymys on helppotajuinen ja yksiselitteinen. Lomakkeen kysymykset rakennetaan tutkimuksen tavoitteiden suuntaisesti. (Valli 2007, 102.)

Posti- tai kirjekysely on Vallin (2007, 106) mukaan tapa toteuttaa kysely niin, että vastausvastuu jää kyselyn vastaanottajalle. Kyselyn yhteyteen liitetään usein vastausohjeet, joita vastaajan toivotaan noudattavan. Vilkkä (2005, 74) esittää postikyselyn eduksi vastaanottajan yksityisyydensuojan, sillä tutkija ei tiedä, kuka mihinkin lomakkeeseen on vastannut. Hän pitää kyselylomaketta hyvänä tiedonkeruutapana, kun halutaan käsitellä joitain vastaajalle mahdollisesti arkaluontoisia asioita. Valli (2007, 106) tuo esille vastaajan tuntemattomana pysymisen käänköpuolen: toisinaan olisi tutkimuksen onnistumisen kannalta tärkeää tietää, että juuri tietynlainen henkilö on vastaaja lomakkeen takana, eikä esimerkiksi hänen puolisonsa. Sekä

Valli (2007, 106) että Vilkkä (2005, 74) mainitsevat kyselylomakkeen haittapuoleksi riskin alhaisesta vastausprosentista. Kun vastuu kyselyn täyttämisestä jää vastaajalle, on lomake helpompi jättää täyttämättä, kuin jos tutkija olisi suoraan kontaktissa kyselyn vastaanottajaan. Kyseinen haittapuoli esiintyi myös omassa tutkimuksessani, sillä yli 70 vastaanottajasta vain kuusi vastasi kyselyyn.

Tutkimukseni tapauksessa vastaajien pienelle määrälle voi olla monia muitakin syitä. Jaoin kyselylomakkeet kaikille vankilan vangeille tietämättä tarkemmin heidän perhetilanteitaan. On voinut olla niin, että lopullinen kohderyhmäni suuruus onkin ollut huomattavasti pienempi kuin vankien kokonaismäärä vankilassa. Vankeja muistutettiin kyselyyn vastaamisesta uudella saatekirjeellä, mutta on voinut myös olla, etten ole onnistunut saatekirjeissäni motivoimaan heitä tarpeeksi kyselyyn vastaamiseen. Kyselyn vastausprosentti jäi siis vain noin kahdeksaan, joten kyselyn käyttäminen tutkimuksen tulosten analysointiin ei olisi tuonut tutkimukselle luotettavuutta. Käytinkin tutkimuksessani kyselylomakkeiden vastauksia lähinnä haastatteluaineiston tarkastelun ja analyysin tukena.

6.3 Teemoittelu aineiston analyysimenetelmänä

Valitsin tutkimukseni teemahaastattelun avulla kerätyn aineiston analyysimenetelmäksi teemoittelun. Kun tutkimusaineistoa kerätään teemahaastattelun avulla, on Saarasen-Kauppinen ja Puusniekan (2006b) mukaan luonteva edetä tutkimuksen analyysiin teemoittelun avulla. Heidän mukaansa haastatteluaineiston teemoittelussa etsitään aineistosta toistuvia aihealueita, teemoja, jotka yhdistävät eri vastauksia tai erottavat niitä toisistaan. Kirjoittajien mukaan teemahaastatteluaineistosta nousseet teemat voivat olla samankaltaisia kuin haastatteluissa käydyt pääteemat. Toisinaan voi kuitenkin aineistosta löytyä uusia teemoja, joita ei teemahaastattelurungossa ole. Tämän vuoksi on tärkeää, että analyysin tekijä tarkastelee haastatteluaineistoaan ennakoluulottomasti. Myös Hirsjärvi ja Hurme (2008, 173) muistuttavat, että aineiston teemoittelussa esille nousseet teemat riippuvat tutkijan omista tulkinnoista, sillä haastateltavien vastaukset ovat harvoin sanatarkasti yhtenäisiä. Tutkijan tulee siis löytää vastausten takana olevat merkitykset, ja vertailla niitä eri haastateltavien osalta. Omassa tulososiossani teemat noudattavat pitkälti

haastattelurungon (Liite 4) kaavaa, mutta myös joitain uusia teemoja löytyi, varsinkin pääteemojen alle kokoamiini alateemoihin. Tällainen löydös oli esimerkiksi ajatukset eri vankiloiden yhtenevistä käytännöistä perhetyön toteuttamisessa.

Tutkimuksissa voidaan käyttää tulosten teemoja käsiteltäessä sitaatteja haastatteluaineistosta. Näiden lainausten avulla voi tutkija todistaa keränneensä esittämiään teemoja mukailevan tutkimusaineiston. Samalla lukija saa havainnollistavia esimerkkejä teemoissa käsitellyistä asioista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Käytän myös omassa tulososiossani suoria lainauksia haastatteluaineistostani tukemaan valitsemiani teemoja ja tuomaan tutkimukselle luotettavuutta.

Aloitin haastatteluaineiston teemoittelun lukemalla aineistoa ja etsimällä sieltä toistuvia teemoja. Samalla vertailin aineistoa tutkimuskysymyksiini ja haastattelurungossani (Liite 4) esitettyihin teemoihin. Seuraavaksi kirjasin ylös alustavia teemoja, jotka toistuivat haastatteluaineistossa ja aloin koota niiden alle lainauksia. Edetessäni aineiston läpikäymisessä lisäsin uusia esille nousseita alateemoja tai vastaa-vasti poistin tarpeettomia. Tulososioni teemoja muodostui yhteensä kuusi: kokemukset vanhemmuudesta vankilassa, kokemukset kiintymyssuhteesta lapsen kanssa, vanhemman suhde lapsen toisen vanhemman kanssa, kokemukset tuesta ja tuen tarpeesta vanhemmuuteen, vankilan perhetyön ja käytäntöjen kehittämistarpeet sekä tulevaisuus vapautumisen jälkeen. Näiden pääteemojen alle muodostui lisäksi 2–4 alateemaa jäsentelemään teeman mukaisia löydöksiä. Mielestäni onnistuin kokoamaan haastatteluaineistoni tulokset järkeviksi teemakokonaisuuksiksi, jotka antavat monipuolisen ja havainnollistavan kuvan tekemäni tutkimuksen tuloksista. Hyvin kuvaillun ja havainnollistetun tulososion avulla lisään myös tutkimukseni luotettavuutta.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta kuvataan Metsämuurosen (2006, 56) mukaan yleisimmin reliabiliteetin ja validiteetin käsitteillä. Kyseiset käsitteet viittaavat tutkimuksen luotettavuuden eri näkökulmiin. Reliabiliteetilla viitataan tutkimustulosten toistettavuuteen, kun taas validiteettia tarkastellessa kiinnitetään huomiota siihen, onko tut-

kimuksessa mitattu sitä, mitä on ollut tarkoituskin. Vilkka (2005, 161) kirjoittaa tutkimuksen reliabiliteetin eli luotettavuuden ja validiteetin eli pätevyyden muodostavan yhdessä tutkimuksen kokonaisluotettavuuden. Tuomi ja Sarajärvi (2004, 133) kritisoivat kuitenkin kyseisten käsitteiden käyttöä laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa, sillä ne ovat syntyneet toisenlaisen, määrällisen tutkimusmenetelmän yhteydessä. Kirjoittajat käyttävät esimerkkinä sitä, että validiteetti ja reliabiliteetti tavoittelevat käsitteinä yhden todellisuuden löytämistä tutkimuksessa ja näin tutkimuksen toistettavuutta. Koska omassa opinnäytetyössäni kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää tutkittavan kokemusmaailmaa, eivät välttämättä jokaisen samasta aiheesta tehdyn tutkimuksen tulokset ole samanlaiset.

Oman tutkimukseni tulokset eivät siis ole välttämättä samanlaisia kuin muiden samasta aiheesta tehtyjen tutkimusten, tai vastaavasti omassa tutkimuksessani saattaa tulla hyvinkin erilaisia tuloksia kuin aiempien aiheesta tehtyjen tutkimusten tulokset. Tutkimukseni teorian tieto on kuitenkin toistettavissa myös muiden samasta aiheesta tehtävien tutkimusten yhteydessä, joten tutkimukseni tulokset ovat vertailukelpoisia muun tutkimustiedon kanssa. Mikäli sama tutkimus tehtäisiin uudelleen samalle henkilölle, tulisi reliaabelin tutkimuksen tuloksen olla aina sama (Vilkka 2005, 161). Laadullisessa tutkimuksessa ei siis ole tarkoituskaan löytää tilastollista, toistettavaa totuutta tutkimusaiheesta, vaan keskittyä tutkittavan kokemuksen ja ajatusmaailman selvittämiseen. Uskon, että olen tutkimuksellani ja tutkimusmenetelmälläni onnistunut saamaan reliaabelin ja totuudenmukaisen kuvan tutkittavieni kokemusmaailmasta.

Validiteettiin eli tutkimuksen pätevyyteen kuuluu keskeisesti tutkimusmenetelmän tai -mittarin valinta. Menetelmän tulee tukea tutkimuksen tavoitetta, eli sillä tulee pystyä saamaan tutkittavasta kohteesta esille mahdollisimman totuudenmukainen vastaus tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen tulokseen ei saisi vaikuttaa esimerkiksi haastattelukysymysten johdattelevuus tai tutkijan oma näkemys, vaan tutkimuksen aineistoa kerätessä tulisi tutkijan osata esittää oikeanlaisia kysymyksiä, jotta tutkimusaineistoa olisi mahdollista peilata kerättyyn teorian tietoon johtopäätösten muodostamiseksi. (Vilkka 2005, 161.) Omassa opinnäytetyössäni valitsin tutkimusmenetelmän nimenomaan vastaamaan mahdollisimman hyvin tutkimukseni tavoitteita.

Koska tavoitteena oli selvittää tutkittavieni kokemuksia tutkittavasta aiheesta, oli oikeastaan ainoa toimiva valinta käyttää laadullista tutkimusmenetelmää. Lisäksi haastatteluissa esittämäni kysymykset olivat melko suoria ja pyrin olemaan johdattelematta haastateltavia kysymyksilläni tai puheellani. Koin haastattelutilanteet luotamuksellisiksi ja avoimiksi ja uskon haastatteluaineistoni olevan kattava ja todennukainen.

Vilka (2005, 158–159) tuo esille tutkimuksen luotettavuuden kannalta olevan tärkeää, että tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen on valittu olennaista tietoa, jota peilata tuloksiin. Tämän lisäksi tärkeänä tekijänä luotettavuutta arvioitaessa on huomioitava tutkimuksen tekijä ja hänen toimintansa koko tutkimusprosessin aikana. Tutkijan rehellisyys tutkimusprosessin aikaisista valinnoistaan, teoistaan ja ratkaisuistaan on merkittävä luotettavuuden osoitus. Siksi tutkijan tulisi koko tutkimuksen tekemisen ajan arvioida tutkimuksensa luotettavuutta suhteessa työnsä teoriiaan, analyysimenetelmään, tutkimiseen, tulkintaan, johtopäätöksiin ja muihin tutkimuksen osa-alueisiin. Lisäksi hänen tulisi arvioida tutkimusta varten tekemiään ratkaisuja ja valintoja sekä pohtia, toimivatko ne tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti.

Tuomi ja Sarajärvi (2004, 135, 138–139) painottavat tutkimuksen tekemisessä ja raportoinnissa johdonmukaisuutta. Luotettavan tutkimuksen raportointiin kuuluvat heidän mukaansa tutkimuksen kohde ja tarkoitus, tutkijan omat sitoumukset tutkimuksessa, aineistonkeruu, tutkimuksen tiedonantajat, tutkijan ja tiedonantajan suhde, tutkimuksen kesto, aineiston analyysi, tutkimuksen luotettavuuden arviointi sekä tutkimuksen raportointi. Tällainen monipuolinen raportointi ja sitä kautta tutkimusprosessin julkisuus ja ”läpinäkyvyys” ovatkin luotettavuuden kriteereitä. Omassa tutkimuksessani olen alusta asti pyrkinyt tekemään ratkaisuja luotettavuuden näkökulmasta. Raportoin tutkimukseni vaiheet, käytetyt menetelmät ja tulokset rehellisesti. Valikoin teoreettisen viitekehyksen haastatteluissa keräämääni aineistoa tukemaan, perustelen tekemiäni ratkaisuja sekä käytän tulososiossa suoria lainauksia haastatteluaineistosta. Näiden seikkojen avulla olen pyrkinyt tekemään tutkimuksestani luotettavan ja koen siinä myös onnistuneeni.

Rehellisyys liittyy olennaisesti luotettavuuden lisäksi myös tutkimuksen eettisyyteen. Tutkimuksen teossa tärkeässä asemassa on hyvän tieteellisen käytännön

noudattaminen eli tutkimusetiikka. Luotettavuuden tavoin se on tutkimusprosessissa mukana alusta loppuun asti. Eettisesti ja hyvän käytännön mukaisesti toteutettuun tutkimukseen kuuluu, että tutkimuksen tiedonhankinnan pohjana on tutkijan perehtyneisyys oman alansa tieteelliseen kirjallisuuteen ja muihin asianmukaisiin lähteisiin. Tämän lisäksi tutkijan tulee johdonmukaisesti hallita käyttämiään tutkimusmenetelmiä, tiedonhankintaa sekä tutkimuksensa tuloksia. Tutkimuksessa tulee hyvien käytäntöjen mukaisesti noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta sekä tarkkuutta tutkimustyössä ja tulosten esille tuomisessa. (Vilka 2005, 29–30.)

Eettisyyteen tutkimustyössä kuuluu Vilkan (2005, 30–31, 33) mukaan toisten tutkijoiden kunnioittaminen. Tällä hän tarkoittaa asianmukaisten lähdeviitteiden käyttämistä toisten tutkijoiden töihin viitattaessa sekä tutkijan omien ja muiden tutkijoiden tulosten esittäminen totuudenmukaisina. Tämän lisäksi eettinen tutkimus on avoin ja kontrolloitava, eli siinä on ilmoitettu tutkimukseen liittyvät rahoituslähteet sekä sisältöä koskevat salassapito- ja vaitiolovelvoitteet. Tutkittavia tai toimeksiantajan nimiä ei tule tutkimuksen raportoinnissa mainita ilman lupaa, vaan heitä tulee kunnioittaa ja varjella. Omassa tutkimuksessani olen huolehtinut lähdeviitteiden asianmukaisesta merkitsemisestä teoreettisen tekstin hyödyntämisen yhteydessä. Lisäksi olen tutkimukseeni osallistuneiden henkilöllisyyden suojatakseni jättänyt tuloksia esittäessäni mainitsematta heidän tunnistettavuuttaan lisääviä tekijöitä. Päädyin jättämään tulososiossa käyttämistäni suorista lainauksista haastateltavien numeroinnin pois, jotta se ei lisäisi vastausten yhdistettävyyttä ja näin ollen vastaajien tunnistettavuutta. Olen työssäni jättänyt myös mainitsematta tarkan paikan, jossa olen haastattelut tutkimustani varten tehnyt.

Vilka (2005, 34–36) huomauttaa tutkimusetiikkaan kuuluvan myös kysymyksen kerätyn aineiston säilyttämisestä. Aineiston kohdalla onkin tutkijan huolehdittava, etteivät varsinkaan tutkittavien tunnistettavuutta lisäävät aineistot joudu väärin käsiin. Sen sijaan tutkittavalle tulee tutkijan antaa tarpeeksi tietoa tutkimuksesta, johon tutkittava on osallistumassa, sekä siitä, kuinka hänen antamiaan tietoja käytetään. Tutkimustani varten tekemieni haastattelujen aluksi keräsin haastateltaviltani suostumukset haastatteluihin (Liite 5), jonka yhteydessä kävin vielä sanallisesti läpi tutkimukseni tarkoituksen sekä siihen liittyvät salassapitokäytännöt. En kysynyt haasta-

teltavieni nimiä tai heidän tuomioidensa syitä. Haastateltavat saivat laittaa itse allekirjoittamansa suostumukset kirjekuoreen ja sulkea sen. Kirjekuoria säilytin suljetuina tutkimuksen vaatiman ajan. Haastatteluista nauhoittamiani äänitteitä säilytin salasanoin suojattuna sen aikaa, että sain muutettua ne kirjalliseen muotoon, jonka jälkeen hävitin alkuperäiset äänitteet.

Noudattaakseni tutkimuksen hyviä käytäntöjä, hain tutkimukselleni Rikosseuraamusvirastolta asianmukaiset tutkimusluvut (Liite 2 & Liite 3), joissa kuvailtujen suunnitelmien mukaan myös toteutin tutkimukseni. Lisäksi tein yhteistyökumppanini edustajan kanssa sopimuksen opinnäytetyöstä (Liite 1), josta tehtiin kolme kopiota: yksi opinnäytetyöhön, yksi oppilaitokselle ja yksi yhteistyökumppanille. Tällä tavoin noudatin hyviä käytäntöjä ja toimin rehellisesti jo tutkimuksen ideointivaiheessa. Vilkan (2005, 29, 37) mukaan tutkimuksen hyviä käytäntöjä noudattava tutkija aloittaa tutkimuseettisestä keskustelusta ja tutkimuksen lopuksi myös lopettaa siihen. Tällä hän viittaa siihen, että tutkimusetiikka on mukana ideointivaiheesta tutkimuksen tiedottamisvaiheeseen saakka. Tutkijan tulee huolehtia tutkimuksen julkisesta tiedottamisesta ja siitä, että tutkimus ja sen tulokset ovat yleisesti nähtävillä. Myös omaan tutkimusprosessiini kuuluu lopulta työn asettaminen näkyville julkiseen tietokantaan.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa käsittelen opinnäytetyöni tutkimuksen tuloksia. Haastatteluaineistosta saadut tulokset ovat jaoteltu teemoihin, joissa tarkastelen haastatteluaineistoa tutkimuskysymysteni suuntaisesti. Teemoja ovat kokemukset vanhemmuudesta vankilassa, kokemukset kiintymyssuhteesta lapsen kanssa, vanhemman suhde lapsen toisen vanhemman kanssa, kokemukset tuesta ja tuen tarpeesta vanhemmuuteen, vankilan perhetyön ja käytäntöjen kehittämistarpeet sekä tulevaisuus vapautumisen jälkeen. Tulososion raportointia tukemaan ja konkretisoimaan olen lisäksi kerännyt suoria lainauksia haastatteluaineistosta. Luvun lopuksi käyn läpi myös tutkimusta varten lähettämieni kyselylomakkeiden tulokset.

Ennen haastattelujen varsinaisiin teemoihin siirtymistä kysyin haastateltavilta heidän taustatietojaan, kuten tuomioiden pituus, lasten määrä ja iät sekä huoltajuustilanne. Tuomion pituudessa minua kiinnosti tutkimukseni kannalta tieto siitä, kuinka kauan haastateltava oli ollut vankeuden vuoksi poissa lapsensa elämästä. Myös tulevaisuudesta puhuttaessa halusin huomioida vangin jäljellä olevan tuomion mitan, jotta voisin tarkastella sen vaikutuksia vastauksiin. Haastateltavia oli yhteensä kahdeksan, joista puolet olivat ensimmäistä kertaa vankilassa. Lopuilla oli parhaillaan menossa vähintään toinen ja enintään neljäs vankeustuomio. Tuomioiden kokonaispituudet vaihtelivat hieman alle vuodesta elinkautiseen. Lasten elämästä haastateltavani olivat olleet vankeustuomion vuoksi yhteensä poissa puolesta vuodesta 18 vuoteen. Haastatteluun osallistuneilla isillä oli jokaisella kahdesta neljään lasta, joista vähintään yksi oli haastatteluhetkellä alaikäinen. Lasten iät vaihtelivat alle vuoden ikäisistä aikuisiin. Haastateltavista seitsemällä oli vähintään yhden lapsen huoltajuus, yhdellä ei ollut juridisesti huollettavia lapsia lainkaan. Kaikki haastateltavat tapasivat vankeusaikanaan vähintään yhtä lastaan.

7.1 Kokemukset vanhemmuudesta vankilassa

Ensimmäiseksi teemaksi haastatteluissa muodostui vanhemmuus. Kysyin haastateltavilta, millaisena he kokevat asemansa lastensa elämässä, ja kuinka vankeus

on siihen vaikuttanut. Lisäksi selvitin, onko haastateltavien mielestä ylipäänsä mahdollista olla vanhempi vankilasta käsin sekä millaisia haasteita vanhemmuuteen liittyy vankeustuomion aikana.

Asema vanhempana lasten elämässä. Haastatelluista suurin osa koki asemansa lastensa elämässä ainakin jokseenkin hyvänä. Moni koki olevansa lapsilleen tärkeä, ja sitä kautta näki vanhemman asemansa hyvänä. Vain yksi haastateltavista oli sitä mieltä, ettei juurikaan voi olla osa lastensa elämää vankeusaikanaan. Syyksi hän kuvasi vähäiset tapaamiset ja fyysisen poissaolon lapsen arjesta. Myös muiden haastateltavien puheissa kuului lasten elämästä ja kehitysaskelien näkemisestä paitsi jääminen varsinkin, jos lapsi oli isän vankeusaikana ollut vauvaikäinen.

En mä voi sanoo et mä juurikaan oon elämässä sellai niinko et vois sanoo sit. Et liian vähän niinku. Tapaamisii et olis. Vois olla ees elä-mäs...

...kyllähän tää niinku verottaa ettei sillee pysty olemaan mutta niinku tuolla oli puhelimen varassa iha että muutaman kerran pysty soittamaan ja sillee niinku kyllä se vähä sitä isäkuva sillee niinku syö mutta. Mutta mutta. Kirjotellu oon ja sillee. Mukana elämässä kuitenkin jollain lailla.

...kyllä se niinku aluks on ollu haastavaa ja itte miettiny sitä et on kuitenkin jääny paljost paitsi, ensi askeleet ja kaikki tommoset. Hampaitten tulemiset, muut. Ja onhan se ollu sillai et niinku. Eihän sitä oo päässy sillai niinko olemaan isänä et ollu sellanen niinku puhelimen kautta tavoteltavis oleva ihminen.

...et kyllä mä niinku koen olevani kaikille tärkeä.

Vankeuden vaikutukset asemaan vanhempana lasten elämässä. Vankeuden koettiin vaikuttaneen vanhemmuuteen joko heikentävästi tai vahvistavasti. Puolet haastateltavista sanoi vankeustuomion vaikeuttavan aseman säilyttämistä lasten elämässä, sillä vankilasta käsin ei ollut voinut olla mukana lasten arjessa ja siihen liittyvässä päätöksenteossa. Varsinkin suljetun vankilan koettiin hankaloittavan vanhemmuutta, kun yhteydenpito lapseen toteutui lähinnä puhelimitse. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, ettei vankeus juurikaan ole vaikuttanut vanhemman asemaan. Tätä perusteltiin esimerkiksi sillä, ettei isä ollut ennen vankeutta juurikaan tavannut

lastaan tai ollut tekemisissä lapsensa kanssa, jolloin vankeuden alkaminen ei ole muuttanut tilannetta suuntaan tai toiseen.

...tottakai se nyt jollain lailla rajoittaa, et en osaa heti sanoo millälailla... Mutta en oo kumminkaan siinä heti tekemäs päätöksiä, että sillai se ainaki rajoittaa... Et se tulee sit sitä kautta ku äitiltä on jo kysytty nii mulle.

No tottakai se on vähä ehkä omal tavallaan heikentäny sitä koska ei oo saanu olla niinku lasten elämäs...

Tottakai vankeus vaikeuttaa sitä... Kun ei saa tapaamisii... Et ei, se ei oo mahdollista... Ja sit tota, suljetun tapaamiset oli niin onnettomat ettei välttämättä ees ollu kannattavaa tapaa...

No esikoisen kans ny ei varmaa hirveesti oo muuttunu ku ei oo nähny sitä ny ennen vankilaakaan vähään aikaan et...

Haastatelluista kaksi kertoi vankeustuomion vaikuttaneen positiivisesti vanhemmuuteen. Molemmat viittasivat positiivisesta muutoksesta puhuessaan avovankilassa viettämäänsä aikaan. Avovankilassa toteutuneen päihteettömyyden ja keskusteluavun ansiosta he kokivat olevansa avoimempia ja pystyvänsä puhumaan asioista perheensä kanssa. Toinen heistä kertoi aiemmin piilottaneensa tunteensa päihteiden käytön taakse, mutta käytön lopetettuaan hän oli voinut sanoittaa tunteitaan, mikä on vaikuttanut positiivisesti perhe-elämään. Toinen haastateltava koki tärkeänä vaikutuksena päihteiden käytön lopettamisessa myös rikoskierteen katkeamisen.

...Sillai pelkkää positiivista kuullu niinku siitä että ku kaikennäkönen asenne ja just se avoimuus ja semmonen on niinku silmiinpistävä ja tietysti kaikki muutenkin on aivoissa muuttunu tänä aikana ku on ollu täällä.

...sen lisäksi että se (avovankila) on pelastanu perheen ja pelastanu mun elämän nii tulee takuulla yhteiskunnalle halvemmaks ja monet ihmiset välttyy surulta ja murheilta ku ei tapahdu mitää rikoksia.

Mahdollisuus olla isä vankilasta käsin. Kysyin haastattelussa, onko haastateltavien mielestä mahdollista ylipäänsä olla isä vankilasta käsin. Kaksi haastateltavista vastasi kieltävästi. Toisen heistä mukaan syy oli vähäisissä mahdollisuuksissa olla

fyysisesti läsnä lapsen arjessa. Toinen kieltävästi vastannut perusteli vastaustaan vankilan tuomilla rajoitteilla esimerkiksi liikkumisen suhteen, joita ei vapaudessa olisi. Yksi isä vastasi, että vankeustuomion aikana on mahdollista olla isä, joskin se voi olla haastavaa.

Ei, et kyl isän pitää olla läsnä et jos se tota on niinku olevinaan isä.. et tota.. et sä pysty olee niinku lasten elämässä vankilasta käsin. ei mitään mahdollisuuksia.. joka väittää toista nii se puhuu paskaa ja pahasti...et ei se oo niinku... sä pystyt vaan oleen niinko...sen minkä sä pystyt näkee nii sitä nii tiätsä pystyt näyttää et sä oot olemas...mut siihen se jää kaikki et...

Se on niinku semmonen asia että... Miten mää nään sen asian nii sitä ei voi hoitaa jos on vankilassa.. Et siinä on vaan niitä et ei oo tavallaan vapautta lähtee, jos haluaa lähtee viemään muksut jäätelölle ja tuomosta nii miten täältä nyt lähtee et sillee mutta kyllä sitä pystyy niinku hoitamaan kuitenkin varsinki näissä avotaloissa niin aiva eri tavalla...

Viisi haastateltavista oli sitä mieltä, ettei suljetusta vankilasta voi vanhemmuutta toteuttaa, tai että se on ainakin haastavaa. Toisaalta heidän mielestään avovankilasta käsin vanhemmuuden toteuttaminen on mahdollista, jollei välimatka vankilasta perheen luo ole este. Esimerkiksi yksi haastateltavista kuvaili isyyden mahdollisuuden tunnetta siten, että hänestä oli vasta avovankilaan siirryttyään alkanut ylipäänsä tuntua siltä, että vankilasta käsin voi todella olla isä.

No siihenkin on pakko sanoa että täällä (avovankilassa) vasta alko tuntua siltä. Kivitalos ei tuntunu siltä. Tuntu että lähtee edellytykset siihenki että pystyy sille isä olla, että ku se on niin vauva vielä.

Kyl niinku. Avovankilast se onnistuu hyvin et suljetusta se on sit vähä haasteellisempaa et. Ku siel ei pääse sillai. Et jos kerran kuus saa esim perhetapaamiseen, muutama lapsitapaaminen viikos nii. Ne on semmosii 40 minuuttii nii eihä siin oo semmost aikaa. – Kyl se melkein enemmän avotalos on sit semmost et pystyt olee enemmän semmosen siinä, olla niinku isänä. Et muuten sä oot sit, sä oot isä mut tavoittamattomissa.

No tällasis (avovankila) olosuhteis kyllä mut kivitalos esimerkiksi nii aika huono (mahdollisuus) mun mielestä nii. No tosi huono.

Suurin osa haastateltavista koki voivansa toteuttaa vanhemmuuden rooleihin (kts. vanhemmuuden roolikartta) kuuluvaa elämänopettajan tehtävää ja toimia esimerkkinä lapselle vankeudesta ja vankilataustasta huolimatta. Haastateltavat kertoivat voivansa käyttää kokemuksiaan esimerkkinä lapsilleen siitä, kuinka ei kannata toimia. Suurin osa haastatelluista kuvaili päihdetaustaansa, jota haastatteluissa pidettiin myös hyvänä esimerkkinä lapsille siitä, kuinka ei kannata toimia.

No ei vankilatausta mun mielestä vaikuta siihen että.. Mä en usko et kovinkaan moni vanki haluaa niinku pojalleen esimerkiks niinku sanoit et sitä elämää mitä on ittel... Et ei kukaan yleensä.. Tai ainaki mä ajattelen et opettaa toistepäin ku mitä on sit taas ite tehny et en mä usko et se vankitausta siihen vaikuttaa.. Tai tietysti ihmisiä on erimaisia mut niin mä ajattelen.. Ehkä itte on niin sanotusti mokannu nii vois sit niinku miksei tytölleki vaikka neuvoa että älä mee tonne suuntaan vaan mee mieluummin toiseen suuntaan.

...et iteki ajatteli sillo nuoruudes et eihä nyt tommosil pikkuasioil oo välii mut äkkii se lähtee käsist... Sit taas kuitenkin... Et se on niinku... Pystyy sit kuitenkin sillai niinko sanoin et oon kantapään kautta opetellu kaiken nii et voi sillai olla esimerkkinä et älä tee näin, älä tee samoja virheitä ku minä.

Vähäisestä yhteydenpidosta huolimatta esimerkiksi omien arvojen siirtäminen lapselle ja tämän kannustaminen koettiin mahdollisena. Haastateltavistani yksi totesi voivansa esimerkiksi tehdä lapsensa kanssa perhetapaamisissa läksyjä. Yksi haastateltavista koki vaikeaksi toimia esimerkkinä lapsilleen siitä syystä, ettei ole heidän elämässään tarpeeksi vankeustuomion takia.

...voihan sitä tehdä läksyi vaikka ku tulee perhetapaamisiin, tällasii pieniä asioita...

Joissain haastatteluissa nousi esille isän tai tämän puolison oman lapsuuden merkitys vanhempana toimimisessa. Yksi haastateltavista kertoi omasta ja puolison rosoisesta lapsuudesta, jolloin molemmat olivat nähneet päihteidenkäyttöä ja väkivaltaa. Kokemustensa vuoksi hän kertoi välttävänsä samanlaista kohtaloa lapsilleen ja tekevänsä töitä lastensa paremman lapsuuden eteen. Lisäksi yksi haastatteleistani isistä kertoi hyödyntävänsä kasvatustavassaan itse saamiaan oppeja, joskin kääntämällä ne omien lastensa kohdalla päinvastaisiksi.

...vaimolla ja mulla niin tosi rosonen kasvualusta nuorena, on nähty väkivaltaa ja päihteitä ihan pennusta asti molemmat. Niin sitä jotenki haluaa ettei omat lapset millään vaan joutuis samaa kokemaan ja kaikki paremmin järjestää ku mitä itellä on ollu.

...mä oon kääntäny päälaelle kaikki mitä mulle on opetettu.

Haasteet vanhemmuudessa. Haastatteluissa ilmeni, että vankeus aiheutti monen haastateltavan vanhemmuuteen ja perhe-elämään haasteita. Haastaviksi asioiksi selvisivät muun muassa tapaamisten vähyys lasten kanssa, ikävöinti ja erossa oleminen, haikeat lähtemisen hetket tapaamisten lopuksi sekä huoli puolison jaksamisesta tämän pyörittäessä perhearkea yksin. Kahden haastateltavan haasteet liittyivät lasten koulunkäyntiin: isät olisivat toivoneet voivansa osallistua lastensa koulunkäynnin tukemiseen enemmän, kuin se vankilasta käsin oli mahdollista. Yksi haastateltavista harmitteli jäävänsä paitsi vauvaikäisen lapsensa kehitysaskelista, kuten ensiaskeleiden ja hampaiden tulon näkemisestä. Kaksi isää toivat esille ristiriitaisia ajatuksiaan omasta toiminnastaan, jolla ovat aiheuttaneet vankeustuomionsa ja samalla kärsimystä tilanteessa viattomille lapsilleen.

No ei sillai, no tottakai se on vaikeeta aina ku lapset lähtee, se on niinku se vaikein kohta. Ja tottakai niinku ikävöinti ja tommonen mutta. Niihinki sit ajanmyötä tottuu ku on ollu tarpeeks kauan ollu nii sen oppii niinku itte käsittää ettei pääse kotiin näkeen niitä lapsia.

...nii siitä tuli semmonen tosi huono olo et niinku on tavallaan itensä järjestäny tämmöseen tilanteeseen. Sit toinen on se et koulunkäynti nii-nii. Se olis tota sellanen mihin olisin toivonu mihin olis voinu enemmän vaikuttaa ja auttaa niinku niissä asioissa.

No en mä tiä, kai se on noi ristiriitaset tunteet itellä et niinko. Sitä ajattelee just sillee niinko. Setvii niinko itters kans sitä et miks mä oon menny niinko sähläämään asiat sillee et oon tänne joutunu ja en oo-kaan isä. Miettiny sitä niinko et miten sen saa ittersä kans sinuiks. Et sit taas kuitenkin ko lapsi kärsii siinä jonku asteisesti kuitenkin ja se on sit taas ihan viaton asioihin et. Kyl siin on ihan semmost haastet ollu et.

7.2 Kokemukset kiintymyssuhteesta lapsen kanssa

Toinen haastattelujen teema oli lapset ja kiintymyssuhde vanhemman ja lapsen välillä. Kysyin haastateltavilta, millaisena he kokivat suhteensa lapseensa tai lapsiinsa vankilassa ollessaan. Kysyin myös, kuinka vankeusaika on vaikuttanut vankien suhteeseen lastensa kanssa sekä kuinka lapset ovat suhtautuneet isän vankeuteen.

Vanhemman kokemus suhteestaan lapsensa kanssa. Kaikki haastateltavat puhuivat myönteisesti suhteistaan lapseensa tai lapsiinsa. Vanhemman ja lapsen väliset kiintymyssuhteet koettiin läheisiksi, mutta kaksi vankia olisi toivonut välien olevan vieläkin läheisemmät. Yksi haastateltavista kertoi lisäksi suhteensa puolisonsa lapseen olevan yhtä vahva, kuin tämä olisi oma biologinen lapsi. Haastateltavat kuvasivat hyvää suhdettaan esimerkiksi sillä, että lapset tulevat vankilan tapaamisiin, vaikka se on heille vapaaehtoista. Vauvaikäisten lasten kiintymystä haastateltavien mielestä kuvaa se, kun lapsi ei vierasta vanhempaansa tavatessaan tämän.

No kyl mä luulen et ne on nyt niin läheiset ku pystyy omal tavallaan olla niinku vankila-aikana et emmä usko et tästä niinku läheisemmäks voi niinku omal tavallaan mennäkään.

Kyl mää... Mulle ne on ykkösasia et tärkeitä tietty lapset et...

Oikeen huomaa että kumpiki aistii ja tajuaa sen että samaa lihaa ja verta ollaan. Sitte ku on oma lapsi nii se on jotenki semmonen luonnollinen side siinä. En mä osaa sitä selittää mut se menee ihan luonnostaan.

...Lapset tietää et mun kans voi puhua mistä vaan.

Haastateltavista kaksi kertoivat, etteivät tapaa kaikkia lapsiaan. Molemmilla syynä oli lapsen virallisena huoltajana toimivan toisen vanhemman haluttomuus tapaamiin. Kyseisten haastateltavien puheesta kuului huoli siitä, kuinka ja mitä lapselle on heistä puhuttu, ja millainen kuva lapsilla heistä on. Kummatkin haastateltavista halusivat vielä tavata lapsiaan tuomiolta vapauduttuaan. Lisäksi yksi haastateltavista kertoi joutuneensa käymään oikeudenkäynneissä saadakseen tapaamisia lastensa kanssa. Hänelläkin oli tämän vuoksi tullut useiden vuosien tauko lastensa näkemis-

sessä. Saatuaan tapaamiset lastensa kanssa hän koki muiden haastateltavien tavoin suhteensa lapsiinsa läheiseksi. Vangeista yhden tapauksessa oli myös käyty läpi tilanne, jossa lapsi ei ollut saanut nähdä isäänsä huoltajansa estämänä. Lopulta tapaamiset olivat taas alkaneet lapsen tultua täysi-ikäiseksi ja samalla päätösvaltaiseksi. Kyseinen haastateltava koki suhteensa tapahtuneen jälkeen lapseensa läheiseksi.

Kyllä varmaa joutuu molemmat aika nollast lähtemään siinä et tutustuu uudestaan kuitenkin et mitäs siinä on mennä nyt sit. Puoltoista vuotta mennä kohti jo nii et on nähty viimeksi nii siinä on sit jo mennä nii et. Toinen kasvanut nii ettei välttämättä enää tunnustakkaa mua ja sit taas toinen varmaa tietty saattaa vähän oudoksua et hetkenen et. Tietää et on niinku isä niinku teoriassa mutta mitä niinku käytännössä se on hänelle sitten nii se on niinku eri asia et. Ku ei oo ollut siinä arjes eikä saanut olla tekemisissä nii. Onhan siinä varmaa aika sellanen alust lähteminen.

Vankeuden vaikutukset kiintymyssuhteeseen lapsen kanssa. Kysyttäessä vankeuden vaikutuksista suhteeseen vanhemman ja lapsen välillä, haastateltavat suurimmaksi osaksi kertoivat vankeustuomion lähentäneen suhdetta lapseen tai lapsiin. Tätä haastateltavat perustelivat esimerkiksi päihteiden käytön loppumisen jälkeisellä aktivoitumisella vanhempana oloon ja vaikkapa yhteisen tekemisen suunnitteluun. Yksi vangeista kertoi vankeusaikaisen raitistumisensa ja sitä kautta avoimemmaksi muuttuneen keskustelun helpottaneen kommunikointia lastensa kanssa. Kahden haastatteluun osallistuneen tapauksessa vankeus oli syynä jonkun lapsista yhteydenpidon loppumiseen toisen huoltajan estettyä kontaktit. Tällöin vankeus oli samaan aikaan vahvistanut suhdetta niihin lapsiin, joita isät tapasivat ja toisaalta heikentänyt suhdetta niihin, joihin isät eivät voineet pitää yhteyttä. Yksi haastateltava vastasi vankeuden heikentäneen suhdetta lapseensa, koska ei ole päässyt fyysisesti osallistumaan lapsen arkeen. Lisäksi haastateltavista yksi koki, ettei vankeus ollut vaikuttanut hänen suhteeseensa lastensa kanssa, vaan suhde on pysynyt samanlaisena.

...ehkä niinku läheisempiäki ollaan... Silleen ku mulla oli niin vahvasti päihteet kuvioissa et sillo ei voi olla oikei lasten kanssa niinku... On iha eri tavalla nyt suunniteltu kaikkee että mitä tulee tekemään ja sillei.

Nyt on ehkä saanut vähän takasin päin semmost isäsidettä siihen niinku et. Se aluksi vierasti mua iha älyttömästi ja muuta ja kuitenkin nyt on sit

semmonen ku meni tonneki (lomalla) käymää nii kyl se heti katto hämmästyneenä et hetkonen ku se heräs autost päiväunilta nii mä olinki siin edes. Mut et ei kyl yhtää vierastanu et tuli kyl sylii ja muuta et. Sillai saanu asioit kuitenkin iha hyvin rakennettuu et. – No niinku menny vielä tiukemmaks, lähentyny entisestään.

...se sillai tuli aina mun peräs ja kaikkee vastaavaa et ehkä se on jopa vähentyny koska mä en oo just ollu paikalla. Onhan se nyt sit ku näkee enemmän nii tottakai se on silti sit taas mun perään enemmän mut. Ehkä vähäsen on heikentyny.

...en mä ny tiä oonko mä muuttunu niillekää (lapsille) sen tärkeemmäks mut kumminki se et se on niinku paljo tommosta avoimempaa ollu se keskustelu ja se mitä on kirjoiteltu nii se on ollu semmosta niinku avoimempaa et ollaan niinku ihan kaikesta, et vähän semmosista niinku vaikeemmistakin asioista puhuttu ja kirjoitettu...

Puolet haastatteluun osallistuneista sanoi lapsilleen kerrottaneen isän olevan vankilassa. Loput olivat kertoneet niille lapsilleen, jotka olivat vanhempien mukaan tarpeeksi vanhoja ymmärtämään asian. Kaikilla heistä oli kuitenkin aikomus kertoa myös pienille lapsilleen asiasta, kunhan nämä ovat hiukan kasvaneet. Lapsille oli kerrottu vanhempien tai lähisukulaisten toimesta, osa taas oli ensin lukenut isänsä vankeudesta lehdestä. Yksi haastateltava kertoi lapsen toisen vanhemman kanssa valehdelleensa lapselleen olevansa töissä, mutta lapsi oli itse lopulta arvannut isän olevankin vankilassa. Lisäksi yksi isä kertoi, ettei tiedä, mitä toisella vanhemmallaan asuva lapsi tietää biologisen isänsä tilanteesta. Heistä, jotka olivat lapsilleen kertoneet vankeudesta, suurin osa sanoi lastensa suhtautuneen tietoon joko hyvin tai neutraalisti. Yksi lapsilleen asiasta kertonut isä kuvaili järkytystä lapsissaan tiedon tultua ilmi. Hän kertoi tilanteen vaatineen läpi käymistä, jonka jälkeen asia saatiin selvitettyä lasten kanssa.

Siis ihan itte on kerrottu. Mut se on tullu vähänniinku. Emmä tiä sitä on itte pitäny niinku vähän niinku normaalina, et ei oo niinku. Mä en osannu ajatella sitä sitten jotenki niinku. Se on kuitenkin mun elämää. Nii ei osannu sitä erotella sillai.

Mut kerran se sano mulle se katto mua silmiin se sano että isi missä me ollaan ja ku kalterit ikkunassa. Mä menin hämilleen ja mä mietin että mitä mä sanon. Se sano että kyllä mä tiän missä me ollaan, mut ei se mua haittaa.

7.3 Vanhemman suhde lapsen toisen vanhemman kanssa

Seuraavassa haastattelujen teemassa selvitin, millaisia vanhempien välisiä suhteita haastatteluun osallistuneiden perheissä oli. Asia kiinnosti minua siitä syystä, että perheessä vanhempien suhde vaikuttaa tiiviisti perheen lapsiin ja toisinaan myös jommankumman tai molempien vanhempien suhteeseen lapsensa kanssa. Toisinaan vanhempien väliset suhteet voivat olla jopa toisen vanhemman ja lasten yhteydenpitoa vaikeuttava tekijä. Kysyin isiltä, millaisena he kokivat suhteensa lastensa äitien kanssa, ja kuinka vankeus on näihin suhteisiin vaikuttanut. Lisäksi tiedustelin, onko heidän mielestään ylipäänsä mahdollista ylläpitää parisuhdetta vankeusaikana.

Kokemukset suhteesta lapsen toisen vanhemman kanssa. Haastateltavista yli puolet kertoivat olevansa parisuhteessa ainakin jonkun lapsensa toisen vanhemman kanssa. Lapsia oli haastatteluun osallistuneilla yhdestä kolmeen eri äidin kanssa. Kaksi haastateltavaa eivät olleet parisuhteessa, yksi kävi läpi avioeroa. Isät kuvailivat suhdettaan lastensa äiteihin suurimmassa osassa tapauksista ystävällisinä. Kasvatusasiat kyettiin sopimaan, ja esimerkiksi lasten elämän merkkipaaluja voitiin juhlistaa yhdessä. Kahden haastateltavan tilanteesta ilmeni, että suhde jonkun lapsen äitiin oli heikko tai kokonaan katkennut.

Meillä on sellaset, ei parhaat mut ei huonotkaan pitäis olla. Meillä on ihan niinku, kasvatuksestakaan ei mitään kränää oo tullu, harvemmin nään.

...vanhempien lasten äidin kanssa niin ihan hyvin tullaan juttuun. Et ei siin oo mitään niinku.. Mitään kismaa sinne päin.

Kokemukset vankeuden vaikutuksesta suhteeseen toisen vanhemman kanssa. Monilla haastateltavista vankeus oli vaikuttanut jollain tapaa heidän suhteeseensa lastensa toisten vanhempien kanssa. Yhden haastatellun mukaan vankeus vaikutti hänen suhteeseensa jonkun lapsista äitiin niin negatiivisesti, että se vaikutti myös mahdollisuuksiin saada tapaamisia tämän lasten kanssa. Kyseinen haastateltava kuvasi huoltajuuteen ja tapaamisiin liittyvien kiistojen haastavuutta, kun toinen osapuolista on vankilassa: asioita on vaikea saada vankilasta käsin eteenpäin. Kolme haastattelemistani isistä kertoi parisuhteensa jonkun lapsistaan

äidin kanssa kokeneen vankeuden myötä kovia. Suhteisiin oli ilmaantunut varsinkin vankeuden alussa mustasukkaisuutta, ja puolison rahahuolet, kosketuksen puute sekä keskustelun vaikeus olivat kuormittaneet parisuhteiden sujuvuutta.

...no en tiiä oisko ollu vankeus tai mikä. Vaikee sanoo et et. Se vaan teki vaikeeks tota. Tapaamiset. Todella vaikeeks.

...semmonen pieni erilleen kasvaminen käyny et. Tietty et hirveen raskast toisel ollu yksinhuoltajana ollut et tuo. Huolehtii kaikest yksin ja. No ehkä niinku pikkusen alkaa helpottaa se et kuitenkin toisella on kans ajatus siitä et mä pääsen koevapauteen ja muuta et. Et se niinko helpottaa et sit mä oon siin arjes mukana ja muuta et. Et on siinä. Vankeusaika kuitenkin vaikuttanu meil kaikkee rahallisesti...

Kaikissa näissä edellä mainitsemisiani kolmessa tapauksessa parisuhde oli kuitenkin elpynyt keskustelun lisääntyttyä ja avovankilaan siirtymisen myötä päihteiden käytön loputtua. Yksi haastateltavista sanoi vankeuden pelkästään parantaneen suhdetta lastensa äitiin, juurikin päihteidenkäytön loppumisen ja avoimemman keskustelun vuoksi. Loppujen lopuksi suurin osa haastattelemistani miehistä kokivat vankeuden lopulta parantaneen suhdettaan heidän lastensa äiteihin. Yksi positiivisesta muutoksesta kertonut isä oli läpikäymässä avioeroa lapsensa äidin kanssa, mutta koki suhteensa tähän lopulta parantuneen niin, että he pystyivät äidin kanssa eroamaan ystävinä. Kaksi haastatelluista oli sitä mieltä, etteivät ole vankeusaikana nähneet suhteessaan juuri mitään muutosta.

... mä oon ihan paljon avoimempi ja puhun kaikista asioista ja tietysti se että siihen verrattuna minkälainen mä olin ennenkö vankilaan jouduin nii voi olla aika heikko lähestyä sellasta ihmistä joka on ollu kaiken vapaa-ajan humalassa että. Mun mielestä kaikelta osin on vaan niinku parantunu se suhde et vaikka erossa ollaanki nii kumminkin joka päivä soitellaan...

...jopa mustasukkasuus siltäki puolelta vaikka mä olin vankilassa. Ja sitte ite sitä tottakai kuvitteli sinne puolelle kaikkea. Sitte rahaongelmat, se elätti mut kivialoon. Ja sitte ku on naimisissa eikä oo kosketusta nii kyllähä se tekee tehtävänsä seki. Nii ja nyt sitte ku tänne pääsi nii se rupes elpyä välittömästi tää kuvio, nyt ei oo ollu oikee mitää riitaakaa enää, siitä ne johtu ku ei nähty.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että vankilasta käsin on mahdollista ylläpitää parisuhdetta esimerkiksi lasten äitiin, joskin se voi olla haastavaa. Tapaamisten aika tuli

jakaa lasten ja heidän äitinsä kesken, ja vankilan ulkopuolisillakin lomilla aikaa saattoi jäädä vain niukasti kahden keskiselle ajalle puolison kanssa. Yksi haastateltavistani kuvaili parisuhteen toisen osapuolen vankeustuomion olevan tietynlainen vankila myös siviilissä odottamaan sitoutuneelle suhteen toiselle osapuolelle.

No sehän on aika yksilöllistä, että onhan se mahdollista, eihän siinä yksin oo. Mä mietin tätä justii sillai et miks toisen pitää, onhan se samanlainen "vankila" sillä toisella ellei jopa pahempi...

...pystyy kirjoittamaan, mä tykkään muutenkin kirjoitella aika paljon ja pystyy tavallaan asioita käymään lävitte samalla ja sillee mutta suljetussa vankilassa ei oikee...

Varsinkin suljetun vankilan tuomien rajoitteiden koettiin vaikeuttavan parisuhteen ylläpitämistä. Vankeusaikana suhdetta hankaloittavina asioina koettiin fyysisen kontaktin vähäisyys, etenkin suljetun vankilan kalliit puheluhinnat ja pitkät välimatkat vankilasta puolison luo. Yksi haastateltavista kuvasi aiempaa vankeusaikaansa, kun suljetusta vankilasta käsin oli joutunut viranomaisen läsnä ollessa soittamaan puheluita naisystävälleen. Hän koki, ettei siksi ollut juuri voinut keskustella parisuhteen sisäisiä asioita tai esimerkiksi osoittaa hellyyttään.

No kyllähän se sillai on (mahdollista) mutta kenelle ihmiselle riittää se jos esimerkiksi ei oo varaa puheaikaa ostaa ku pitää ruuat ja tupakat ostaa... Ja ku meillä tosiaan ei välillä ollu puheaikaa kahteen viikkoon nii kerran viikossa pääsi sossun tykönä soittaa sen viranomaisen eestä, eihän siinä voi puhua mitään semmosta tiäkkö lässynlässyn, niinku tunteilla edes. Se on vaa semmosta tiukkaa asioiden hoitoo.

7.4 Kokemukset tuesta ja tuen tarpeesta vanhemmuuteen

Neljäs teema haastatteluissani oli tuen tarve vanhemmuuteen vankeusaikana. Kysyin haastatteluissa, millaista tukea isät kokivat tarvitsevänsä vanhemmuuteen vankeustuomion aikana. Samalla sain selville, mitä vankilan tarjoamia tukimuotoja he olivat jo hyödyntäneet. Pyysin haastateltavia myös kertomaan, millaisia kokemuksia heillä vankilan tarjoamaan tukeen ja yhteydenpitotapoihin liittyi.

Kokemukset tuen tarpeesta vanhemmuuteen ja käytetyt tukimuodot. Moni haastattelemistani isistä koki tarvitsevansa tukea vanhemmuuteen lähinnä tapaamisten ja lomien muodossa. Osa piti tärkeänä myös keskusteluavun mahdollisuutta. Haastatteluissa kävi ilmi, että vanhemmuuden ja isyyden koettiin olevan henkilölle luonnollista, eikä sitä varsinaisesti tarvinnut vankila-aikana erikseen ryhtyä rakentamaan. Isyyden kokemus joko oli henkilöllä jo valmiiksi, tai sitten sitä ei ollut ollenkaan.

Niinku haluun uskoo et se tulee ehkä vähä luonnollisestikin.. et ei siihen tarvi jotain ohjelmaa et sun tarvii niinku näin ja näin ja näin et mun mielestä sen pitää tulla vähä luonnostaan ja ittestään et miten sen asian kuuluu mennä.

No emmä tiää, mulla tulee se jotenki luonnostaan se ja kaikki on sitä sanonu että ei siinä mitää se menee tosi hyvin.

Käytettyjä vankilan tukimuotoja olivat tavalliset tapaamiset ja perhetapaamiset, leirit sekä vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja päihteidenkäyttöön liittyvä keskusteluapu. Kahdelle haastateltavistani olivat lisäksi tuttuja vankilan vanhemmuusteemaiset ryhmät. Perheeseen pidettiin yhteyttä myös kirjeitse, puhelimitse ja vankilan ulkopuolilla lomilla.

No siis mä oon heti alusta asti itte ollu sitä mieltä että mä otan kaiken sen avun vastaan mitä saatavilla on ja sitte ku vanhemmuudestaki on puhuttu tosi paljon että mä oon kivitalossaki käyny jo yhden isäryhmän, täällä loppu just viime viikolla isäryhmä.

Ennen vankeuttaan vain pieni osa haastateltavista oli saanut ulkopuolista tukea vanhemmuuteensa tai perhe-elämäänsä. Tukea ei ollut koettu tarpeelliseksi, tai sitten perhe oli saanut tarvitsemansa tuen lähiverkostoltaan. Haastateltavat olivat esimerkiksi lapsen sairastuttua voineet kysyä neuvoa omilta tai puolisonsa vanhemmilta.

Ei, no sitä mitä on sit omilta vanhemmilta on voinu jotaki, on voinu niinku aina kysyy et... Vaik jos lapsi on tullu kipeeks esimerkiksi et oisko niin sanottuu niksii esimerkiksi et on vähän flunssanen et onko siihen jotakin niin sanottuu... Nii ein niinku mitää erityistä oo tarvinnu... Et ei niinku mitää ulkopuolista apuu oo ollu.

Yksi haastateltavista kuitenkin koki olleensa jonkinlaisen perheensä tilanteeseen ja omaan päihteidenkäyttöönsä liittyvän tuen tarpeessa, muttei ollut sitä hakenut. Syyksi hän kuvasi omaa vahvaa tahtoaan selvitä yksin. Lisäksi yhdellä haastattelemistani henkilöistä oli ennen vankeutta ollut yhteys lastensuojeluun.

No ei olla (saatu tukea) vaikka siis on kyllä ollu niinku puhetta että niinku olis hyvä ehkä niinku varsinki mun hakee jonkinäköstä apua mutta minä oon sitte ollu niinku niin tuittupää että en oo siihen sitte lähteny mutta nyt sitte kumminki täälläoloaikana ku on asioista tosiaan sitte puhunu enemmän nii nyt ollaan sitte menossa yhdessä keskusteleen asioista.

Kokemukset vankilan tarjoamasta tuesta vanhemmuuteen. Perhetyö ja vankiloiden tarjoamat tukimuodot vanhemmuudelle liittyivät haastateltavilla monenlaisiin kokemuksiin. He toivat esille, että perhetyön aktiivisuus tai passiivisuus riippui pitkälti vankilasta. Toisessa vankilassa perhetyö saattoi olla aktiivista, ja toisessa sitä ei ollut juuri näkynyt. Jossain vankilassa oli perhetyöstä tiedotettu ja tukea tarjottu vangille, kun toisessa oli tukea saadakseen kokenut vanki itse joutuneensa olemaan aktiivinen. Monissa haastatteluissa tällaiset erot näkyivät nimenomaan suljetun ja avovankilan välillä. Perhetyö, jota haastateltavat olivat saaneet, oli kuitenkin jättänyt heille hyviä kokemuksia. Tapaamisiin tulleet lapset olivat isien haastattelujen perusteella tulleet vankilaan hyvillä mielin, ja saatu keskusteluapu oli auttanut vankeja käsittelemään elämäntilannettaan ja siihen liittyviä ongelmakohtia. Kaksi haastattelemistani vangeista oli osallistunut vankilan vanhemmuusteemaisiin isäryhmiin, ja molemmat kokivat tällaiset ryhmäkeskustelut ja kokemusten jakamisen ryhmissä myönteisenä tukena. Yksi haastateltavista kuvaili vankilan keskusteluavun ansiosta kasvaneensa vanhempana, vaikkei olekaan ollut perheen arjessa mukana.

On se isäryhmä ja mist sai paljon irti ja muutenki sit tietty keskustelui elämäntilanteest on käyty ja muuta et kyl siitä hyötyy on ollu tosi paljon... Et sanotaan et kyl sitä on niinku vanhempanakin kasvanu vaikkei oo ollu siel kotona et... Sitä on oppinu miettimään eri näkökulmista ja noit asioita ja... Just sillee et miten omat teot vaikuttaa myös muihin ja kaikkee et en mä ole vaan yksin tässä tilanteessa et... Et ihan positiivisella kannalla et...

Haastateltavat kertoivat tapaamistensa kuluvan lasten kanssa leikkien, piirrellen, lauta- ja korttipelejä pelaillen tai mahdollisuuksien mukaan kokkaillen ja ulkoillen.

Tapaamisten lisäksi yksi haastattelemani isä kertoi osallistuneensa vankilan leiritoimintaan, ja saaneensa sitä kautta hyviä kokemuksia lastensa kanssa yhdessäolon ja vertaistuen kautta.

No yleensä me leikitään ja katotaan elokuvii ja sit kaikkii niinku yleisii tota noin, yleisii asioit mitä kuuluu siihen niinku arkeen.

Vankiloiden tarjoamat puitteet perhetyölle ja tapaamisille koettiin haastatteluissa eritavalla riippuen siitä, oliko kyseessä suljettu vai avovankila. Haastattelemistani henkilöistä yksi kertoi suljettuun vankilaan häntä tapaamaan tulleen kaverinsa täriseen jännityksestä vankilaympäristön vuoksi.

Mut sitä mä sanon et suljetussa niin varmasti lapset kokee sen aika... Kokemuksena kun ne joutuu vankilan sisään tapaamaan... Et ku aikuisetki kokee sen. Mullon yks kaveri nii se tärisee sen koko ajan ku kävi tapaamassa mua.

Avovankiloiden tarjoamat tapaamistilat koettiin haastattelujen perusteella hyviksi, mutta suljetuissa vankiloissa olevia tiloja kuvailtiin jopa ankeina ja karuina. Yksi haastattelemistani isistä harmitteli suljettujen vankiloiden tapaamistilojen niukkaa leluvalikoimaa. Yksi haastateltava toi esille myös vankilan vaatetuskäytännön vaikuttavan tapaamisten tunnelmaan: vangin saadessa käyttää omia vaatteitaan oli tunnelma luonnollisempi, kuin jos vaatteet olivat vankilan omia.

Aika rajalliset on kivitalossa lelut et ne on tosi karut, et oikeen tulee surullinen olo niistä valikoimista. Tuntuu että lapsi joutuu kärsimään isänsä vankilassaolosta.

...niin sinne (suljettuun vankilaan) mä en pyytäny ees tapaamisia ku ne on nii sellasia jotenki... Ei se oikee...

Neki saa maistaa vähä sitä kivitalomeininkiä turvatarkastuksissa sun muissa että olla muutaman vuorokauden vankilassa iteki. Onhan sitä koitettu parantaa mutta kyllä niissä tietää olevansa vankilassa.

7.5 Vankilan perhetyön ja käytäntöjen kehittämistarpeet

Yksi tutkimukseni tutkimuskysymyksistä oli, mitä kehitettävää vankeustuomiotaan suorittavien vanhempien mielestä on vankilan antamassa vanhemmuuden tuessa. Vankilan perhetyön ja käytäntöjen kehittämistarpeet olivatkin yksi haastattelujeni teemoista. Kysyin haastatteluun osallistuneilta, mitä heidän mielestään tulisi vankilan tarjoamassa tuessa ja käytännöissä muuttaa, jotta se vastaisi paremmin heidän tarpeitaan.

Tapaamisten määrä, vankilan tilat ja yhteydenpito. Osa haastattelemistani miehistä toivoi tapaamisia lastensa kanssa useammin tai pidempiä aikoja kerrallaan. Haastateltavista vanki-isistä yksi kuvaili tapaamisten harvaa toistuvuutta siten, että koki lapsensa unohtavan edellisen tapaamisen asiat jo ennen seuraavaa tapaamista isänsä kanssa.

Lapsist huomaa nii. Nuori lapsi, nii tota kuukausi on liian pitkä aika tapaamisiin. Kuukauden väli, se on ihan liian pitkä aika. Mulle se on, se menee nopeesti. Mut tota niille se on todella pitkä aika, ne kerkee jo unohtaa mitä aikasemmin puhuttiin.

Toisaalta moni piti tapaamisten määrää riittävänä ottaen huomioon perheen välimatkat vankilaan ja perheen arkirutiinit, kuten puolison työt ja lasten päivähoidot. Monet haastateltavista myös tiedostivat vankeusajan tuomat rajoitteet tapaamisiin läheisten kanssa. Pitkät välimatkat perheen luota vankilaan lisäävät perheen matkustuskustannuksia, mitä jotkut haastateltavat pitivät myös hankaloittavana tekijänä tapaamisten lisäämisessä. Lisäksi yksi vanhemmista kertoi, ettei mielellään haluaisikaan tuoda lastaan vankilaan useammin. Tapaamistiloista puhuttaessa kaivattiin haastatteluissa erityisesti suljettujen vankiloiden tapaamistiloihin lisää kodinomaisuutta. Haastatteluun osallistuneista yksi kertoi pienen lapsensa ihmetelleen suljetun vankilan tapaamistiloissa isän ja lapsen välillä ollutta ”pleksiä”. Tilojen vuoksi isä ei kokenut tapaamisten sopineen pienelle lapselleen. Edellisten lisäksi yksi haastatteleman isä toivoi sujuvuutta tiedonkulkuun perheen asioissa. Esimerkkinä hän käytti tilannetta, jossa perheen lähettämät kuvat lapsista saattoivat olla useamman päivän myöhemmin perillä vangilla, sillä niiden tulee kulkeutua niin monen eri työntekijän kautta.

...tietty suljetus vankilas nii se oli semmone et emmä tiiä... Oikee lapsen kannalt nii ei riittäny kyl se sillai et se aika siel ja muuta et puolison kans ny oli helppo sit taas me kerettii puhelimes keskustella ja kirjeitten vaihtoo ja sit tapaamisis nähtiin kuitenkin siinä ja pysty jutella siin... Ja sit taas lapsen kannalta nii kyl se oli vähä et ei se ollu hänen juttu... Et ei se saanu siit oikee mitää... Monta kertaa yritti sen pleksin läpiki koskettaa ja ihmetteli et mikä tää ny oikeen on tässä edessä...

...ja sitte pitäähän ny olla omaki elämä... Mut en mä siinä kiukuttele, jos ei vaikka joku viikonloppu pääse. Itehä mä oon tänne itteni hommannu.

Yhtenevät käytännöt vankilasta riippumatta. Puolet haastattelemistani isistä kuvasivat haastatteluissa perhetyön käytäntöjen erilaisuutta vankiloiden välillä. Suurimmaksi osaksi eroa tehtiin avovankiloiden ja suljettujen vankiloiden välille. Yksi haastateltavista kuvaili vankilasta riippuen erilaiseksi kynnyksen lähestyä vankilan työntekijöitä jollain henkilökohtaisella asialla.

Nii kyllä se mun mielestä pitäs enempi huomioida tuolla kivitalomaailmassa noita perheellisiä. En tiiä miksi se on niin vaikeaksi tehty... – Siinä on parannettavaa aasta ööhön ”kivitalos”, että ei ne pelkät perhetapaamiset riitä.

...täällä (avovankilassa) pystyy juttelee tavallaa niinku vaikka vartijoit-tenki kanssa voi vaihtaa niinku kuulumisia mut taas suljetussa talossa nii ei siellä... Ei jutella niinku vartijoille...

Osassa haastatteluista kävi ilmi, ettei joissain vankiloissa koettu toteutettavan perhetyötä juuri lainkaan. Tässä korostuivat jälleen suljetut vankilat, joista haastateltavat käyttivät nimitystä ”kivitalo”. Eräs haastateltava kertoi suljetussa vankilassa kuul- leensa vain puheen muodossa perhetyöstä. Hän ei kuitenkaan kokenut, että olisi lopulta koskaan päässyt osallistumaan siihen.

...onhan sitä (perhetyötä) muka olemas niinku tuolla ”kivitalos” mutta se on vaan puhetta. Kaikkea puhuttiin, mitään ei tapahtunu.

7.6 Tulevaisuus vapautumisen jälkeen

Haastattelujen viimeinen teema oli tulevaisuus. Selvitin haastatteluun osallistuneiden ajatuksia ja mielikuvia tulevaisuudestaan ja itsestään vanhempina vapautumisensa jälkeen. Haastateltavat isät kertoivat myös vanhemmuutensa vaikutuksista motivaatioon pysyä rikoksettomana vankeustuomion loputtua. Lisäksi tiedustelin, kokevatko vankeustuomiotaan suorittavat isät tarvitsevänsä jotain tukea vanhemmuuteen tai perhe-elämään vapautumisensa jälkeen.

Ajatukset vanhemmuudesta vapautumisen jälkeen. Haastateltavista osalla vankeustuomion loppuminen oli haastatteluajankohdasta vuoden sisällä, osalla vapautumisajankohtaan oli useampi vuosi tai sitä ei ollut vielä tiedossa lainkaan. Jäljellä olevan tuomion pituudesta riippumatta haastateltavat kuvailivat tulevaisuuttaan suurimmaksi osaksi positiivisesti. Vanhempana he aikoivat olla vapautumisen jälkeen samanlaisia kuin nyt: huolehtivia, suojelevia, välittäviä ja kannustavia isiä, jotka ovat vain enemmän läsnä kuin vankeusaikana. Yksi haastatteluun osallistuneista kuvaili haluavansa tulevaisuudessa olla ihan normaali isä. Osa isistä kertoi haluavansa toimia esimerkkinä lapsilleen ja olla perheelleen rehellisiä. Yksi haastateltava sanoi kokevansa, että on sen lapsilleen velkaa. Myös perheiden tilanteet nähtiin positiivisessa valossa. Haastatteluissa tuotiin esille, että tulevaisuudessa voidaan nähdä lapsia enemmän, minkä koettiin lähentävän perhesuhteita entisestään. Haastattelemistani isistä yksi kertoi puolisonsa kanssa odottavan perheenisäystä, joten arki perheessä tulee varmasti olemaan työntäyteinen vapautumisen jälkeen.

Kyllä sitä aika paljon alkaa olla sellanen suojeleva ja huolehtiva. Yrittää just tehdä kaikkensa sen eteen ettei muksu toistais samoja virheitä et. Ja olla semmonen hyvä esimerkki niinku ja varmaa monelle muulleki näyttää sen et osaa muuttuu. Et varmaa tulee just se et alkaa enimmäkseen kiinnittää muksuihin huomiota ja alkaa niiden kans työskentelemään sen eteen et saa semmosen hyvän isän maineen siihen rakennettuu.

...varmaan siinä tulee se käytännön elämä et jos toinen on tottunu tekemään jotain muuta ja sit siinä onkin se toinen vieres et ei hetkosen en mä oo näin tottunu tekemää. Mut uskon et sadaan kaikki järjestyseen ja muuta et lähennyttään ja sadaan se perheside kasvaan et niinku ollaan kaikki yhtä perhettä niinku. Et nythän on vähän niinku et, vähä tämmönen et no. Eläintarhas käydään kattomas eläimii nii mua

käydään kattoo vankilas. Et melkein sama niinku vähä olo oli varsinki suljetus ku oli niinku akvaarios ku oli se pleksi...

Vanhemmuuden vaikutus motivaatioon pysyä rikoksettomana. Haastateltavat kokivat vanhemmuuden ja perheen lisäävän motivaatiota pysyä rikoksettomana vapautumisen jälkeen. Suurin osa koki vanhemmuuden tuoman vastuun myös positii-visena. Yksi haastatteluun osallistuneista kertoi vanhemmuuden tuovan lisäksi paineita oikeiden valintojen tekemiseen, jotta vapauduttuaan voisi elää normaalia elämää. Vanhemmuuden tuomaa motivaatiota kuvailtiin haastatteluissa siten, että isät halusivat olla lastensa elämässä ja toimia heille esimerkkinä. Isän vankeuden koettiin olevan väärin lasta kohtaan, ja vankeuden vuoksi yksi isä kertoi kokevansa, että menettää monta vuotta lastensa elämästä.

Se (vanhemmuus) kai se on yks varmaan suurin (motivaatiotekijä). Nii vihdoon ja viimein ruveta elämään semmosta aikuista elämää. Mä oon kaikki tuon elämän valot ja varjot, että hirveetä elämää. Sitte ku ei jaks enää yksinkertasesti lusia.

Tottakai et täshän menettää monta vuotta lasten elämästä et tottakai se on semmonen, vois sanoo ehkä paras motivoija et jos sä rupeet hölmöilee nii tietää sit et mitä se tarkoittaa, et sit ollaan taas erossa ja lapset kärsii, itte kärsii ja puoliso kärsii.

Ajatukset tuen tarpeesta vapautumisen jälkeen. Haastatteluissa ilmeni, etteivät isät kokeneet tarvitsevänsä juurikaan tukea vanhemmuuteensa vapauduttuaan tuomioltaan. Isyyden ja vanhemmuuden koettiin olevan luonnollista, ja avun tarpeessa aiottiin kääntyä omien sukulaisten ja lähiverkoston puoleen. Haastateltavista kaksi kertoi jo olevansa tuen piirissä, joka jatkuu vapautumisen jälkeen. Tukea saatiin esimerkiksi lastensuojelusta sekä yhdistys- ja hanketoiminnasta, jota alettaisiin toteuttaa jo koevapaudessa. Yksi isä kertoi kouluttautumisen olevan osa koevapautensa suunnitelmaa. Koevapaus olisi siis ikään kuin ”pehmeä lasku” vapauteen. Yksi haastateltavista oli vankilan työntekijöiden kanssa suunnitellut vapautumisen jälkeiselle ajalle terapiakäyntejä tuen jatkumisen takaamiseksi. Lisäksi yksi isä oli oma-toimisesti etsinyt tietoa itseään hyödyttävistä tukimuodoista, jotka auttaisivat päih-teettömässä elämässä vankilan ulkopuolella.

Se on ehkä ihmisessä jo, olisko se luonnostaan jotenki. Et tottakai lasten kaa oppii aina, koko aika oppii uutta ja sillee että. Mut kyllä se sitä

tarvii että niinku niitten elämässä on että pysyy tavallaan se. Siihen tuntuma siihen hommaan.

...paljon siinä on suunnitelmii ja muuta ja sit on paljo tukeeki tullu et täältä on suunniteltu et mulle tulee terapiaa ja muuta et sit mä jaksan ja jaksaa sit paremmin et ei periaattees jätetä mua ihan tyhjän päälle et jotenki autetaan loppuun ja muuta ja sit ku kokovapaus tulee nii emmä tiiä. Mä luulen et tää jää vaan muistoks koko aika et sanotaan melkein näin et jossain määrin niinkon muston jopa tuntunu siltä et hyvä että mä jouduin vankilaan.

7.7 Kyselylomakkeiden tulokset

Seuraavaksi käyn lyhyesti läpi kyselylomakkeiden tulokset. Koska lomakkeiden vastausprosentti oli tutkimukseni tapauksessa hyvin alhainen, vain noin kahdeksan prosenttia, ei olisi tutkimuksen luotettavuuden kannalta hyväksi käyttää lomakeaineistoa varsinaisina tutkimuksen analysoitavina tuloksina. Käytänkin lomakkeisiin saamani vastauksia lähinnä muun aineiston tukena ja lisäaineistona.

Kyselylomakkeisiin saamani vastaukset olivat samansuuntaisia tutkimukseni haastatteluaineiston kanssa. Myös lomakkeiden vastauksissa kävi ilmi, että erityisesti suljetun vankilan ja avovankilan välisessä perhetyössä koetaan olevan eroja. Suljettujen vankiloiden perhetapaamistiloja ja perhetyön aktiivisuutta kritisoitiin kyselylomakevastauksessa, kuten haastatteluissakin. Tärkeimmät esiin nousseet asiat kyselylomakkeisiin saamassani vastausaineistossa olivat:

- avovankiloissa tapaamistilat koettiin huomattavasti paremmiksi kuin suljetuissa vankiloissa
- vastanneet kokivat asemansa lastensa elämässä hyvinä, vaikka tapaamisia on harvoin
- vankeusaikana saatu perhetyö koettiin hyväksi vanhemmuuden vahvistamisessa ja yhteyden säilyttämisessä lapsen ja perheen kanssa
- yksi vastaajista koki vankeusajan heikentäneen asemaansa vanhempana
- suljettuihin vankiloihin toivottiin pidempiä perhetapaamisia ja enemmän tilaa lapsille liikkua

- yksi vastaaja toivoi mahdollisuutta yli yön kestävien tärkeän syyn lomien saamiseen jo ennen kuin tavallisia poistumislupia voi vankeusajan suoritettun osuuden perusteella hakea
- suljettuun vankilaan toivottiin aktiivisuutta vanhemmuuden huomioimisessa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Seuraavaksi tarkastelen edellä esille tuotuja tuloksia työni tutkimuskysymysten näkökulmasta. Vertailen tuloksia aiempaan tutkimustietoon sekä työssäni käyttämääni teoriatietoon ja teen niiden avulla johtopäätöksiä. Laadullisen tutkimusmenetelmän mukaisesti tutkimukseni tavoitteena oli selvittää tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kokemusta tutkimuksen aiheesta, eli vanhemmuudesta vankeusaikana. Tulokset voivat siis olla eriäviä aiempien tutkimusten tuloksiin nähden. Tässä luvussa nostan esille myös näitä eriäviä tuloksia ja päätelmiä. Luvun loppuun olen koonnut vielä tutkimukseni keskeisimmät tulokset esittävän taulukon.

8.1 Vankien kokemukset vanhemmuudestaan vankeusaikana

Tutkimukseni haastatteluaineistosta selvisi, että vanhemmuuden koettiin olevan lähinnä ihmisen oma kokemus, eikä niinkään ulkopuolisen ohjattavissa. Haastateltavat eivät kokeneet, että heidän vanhemmuuttaan tarvitsisi alkaa rakentamaan alusta alkaen esimerkiksi jonkin ohjelman avulla, vaan tunsivat vanhempana olon luonnollisena asiana. Näin ollen tutkimukseni tuloksia tukevat Anttilan ja Lukkarlan (2013, 31) opinnäytetyön tulokset, joissa myös selvisi isien tuntevan vanhemmuutensa luonnolliseksi. Raappanan, Saarijärven ja Ukkolan (2013, 34) tulosten suuntaisesti omassa tutkimuksessani haastateltavat isät kokivat olevansa lapsilleen tärkeitä, vaikka he eivät lapsiaan pääsekään yhtä usein tapaamaan kuin vapaudessa. Haastatteluissa isät puhuivat isyydestään monipuolisesti ja kuvasivat isyytensä biologista, sosiaalista, psyykkistä ja juridista osa-aluetta (kts. vanhemmuuden näkökulmat). Monia haastattelemani isiä myös vaivasivat heidän tekemänsä teot ja päätökset, jotka olivat johtaneet vankeusrangaistukseen ja samalla vaikuttaneet myös perheen tilanteeseen. Näillä tuloksilla sain vahvistuksen ajatukseeni siitä, että vanhemmuuden kokemus säilyy vankeudesta ja fyysisestä erossaolosta huolimatta.

Vanhemmuuden roolikartan mukaan vanhemmuuden tehtäviin kuuluvat elämän opettajan, ihmissuhdeosaajan, huoltajan, rakkauden antajan ja rajojen asettajan roolit (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013). Haastattelujeni perusteella vanhempien tärkeimmät roolit vankeusaikana liittyivät rakkauden antajan ja

ihmissuhdeosaajan rooleihin. Vankilasta käsin isät halusivat suojella lapsiaan ja myötäelää heidän elämänvaiheitaan vaikka eivät olekaan fyysisesti läsnä. Samalla he voivat toteuttaa kannustajan ja kuuntelijan roolia lastensa elämässä. Suuren osan haastatteluista perusteella oli vanhemman mahdollista olla myös elämän opettajana lapselleen ja siirtää tälle omia arvojaan ja tapojaan. Kuten Vilen kumppaneineen (2010, 101–102) kirjoittaa, nousi myös omista haastatteluistani yllättäen esille isien oman lapsuuden merkitys nykyiseen vanhemmuuteen: oman rosoisen taustan vuoksi eivät isät halunneet samaa lapsilleen, vaan käänsivät saamansa opin päinvastaiseksi. Enemmän läsnäoloa kuitenkin edeltävien tulosten mukaan kaivattiin, jotta voitiin toteuttaa vanhemmuuden konkreettisempia ja fyysisempiä osa-alueita: huoltajuutta ja rajojen asettamista. Arjen kasvatusta ja muut vanhemmuuden tehtävät jäivät vankeustuomion aikana siviilissä olevalle puolisolalle tai lasten toiselle huoltajalle. Haastattelujen perusteella juuri fyysistä arjen läsnäoloa odotettiin tulevaisuudelta eniten. Kuitenkaan vankeuden ei koettu täysin estävän vanhemmuutta, sillä vain yksi haastattelimistani isistä oli sitä mieltä, ettei vankilasta käsin voi olla vanhempi. Muut haastatteluun osallistuneet kokivat vankeuden lähinnä hankaloittavan vanhemmuuden tehtävien toteuttamista, etenkin suljetusta vankilasta käsin. Näitä tuloksia tukee Anttilan ja Lukkarlan (2013, 30) opinnäytetyö, josta myös selviää, että vankeusaika hankaloittaa vanhemmuutta erityisesti yhteydenpidon ja tapaamisten rajoittumisen myötä.

Vaikeita asioita vanhemmuudessa vankeusaikana olivat tutkimukseni haastattelujen perusteella lapsista erossa oleminen, tapaamisten vähäisyys ja sitä kautta ikävointi, haikeat hyvästelyn hetket tapaamisten lopulla, vanki-isän ristiriitaiset tunteet omista vankeuteen johtaneista teoistaan ja vankeuden vaikutuksista lapseen sekä huoli puolison jaksamisesta yksinään arjen pyörittäjänä. Lisäksi vanhempien välisestä ristiriidoista johtuvien huoltajuuskiistojen selvittely koettiin hankalaksi vankilasta käsin. Tämän johtopäätöksen kanssa samansuuntaisia ovat Raappanan, Saarijärven ja Ukkolan (2013, 30–31) tulokset, joissa myös näkyy erityisesti lasten tapaamisten järjestämisen hankaloituminen, jos vankilassa olevan vanhemman suhde vankilan ulkopuolella olevaan vanhempaan on huono.

Tutkittavistani puolet olivat parisuhteessa ainakin jonkun lapsistaan toisen vanhemman kanssa. Haastateltavat kokivat välinsä lastensa toisiin vanhempiin pääasiassa

hyvinä, vaikkei parisuhdetta olisikaan ollut. Tutkittavistani kahdella kahdeksasta oli joko heikko tai kokonaan katkennut suhde ainakin jonkun lapsistaan toisen vanhemman kanssa. Suljetusta vankilasta koettiin olevan hankalaa, joskaan ei mahdotonta, ylläpitää parisuhdetta esimerkiksi lastensa toiseen vanhempaan. Suhde niin lasten äitien kanssa kuin lastenkin kanssa määriteltiin haastatteluissa pitkälti sen mukaan, kuinka hyvin yhteydenpito oli heidän ja vangin välillä säilynyt vankeusaikana. Saman huomion teki Leskinen (2007, 60–61) opinnäytetyössään. Hänen työssään oli ilmennyt vankivanhemmilla olevan taloudellisia vaikeuksia, jotka toivat negatiivisuutta esimerkiksi vanhempien väliseen parisuhteeseen. Myös omassa työssäni selvisi samansuuntaista tietoa. Haastatteluissani selvisi myös vanhempien välien sujuvuutta pidettävän tärkeänä lasten kasvatuksellisten asioiden selvittämiseksi ja esimerkiksi tapaamisten sopimiseksi.

Haastateltavistani osa kertoi olevansa vankeusaikanaan aktiivisempi ja avoimempi vanhempi, kuin ennen vankilaan joutumistaan. Syynä tähän oli päihteidenkäytön loppuminen ja se, että isä oli alkanut puhua tunteistaan perheensä kanssa. Kaiken kaikkiaan tutkimukseni tulokset antavat hyvin positiivisen kuvan vankeustuomiotaan suorittavien isien omasta vanhemmuuden kokemuksesta. Kuten seuraavassa lainauksessa, myös kaikkien haastattelemini vanki-isien osalta yhteistä tuntui olevan se, että he halusivat lastensa parasta.

On monia vankeja, jotka haluavat osallistua enemmän perhetyöhön. Toiset meistä pääsevät osallistumaan lastemme kanssa perhetyöhön, toiset eivät. Syy osallistumattomuuteen voi olla lasten ikä tai se, että siviilissä oleva puoliso ei pääse tai suostu tuomaan lasta vankilaan. Yhteydenpito lapseen voi olla katkennut tai vanki-isä ei halua, että lasta tuodaan vankilaan. Yhteistä kaikille isille on, että haluamme lasten parasta. (Raninen 2013, 160.)

Lainauksessa Raninen (2013, 160) puhuu vankivanhempien halusta osallistua perhetyöhön. Kuten omassa tutkimuksessanikin selvisi, kertoo Ranisen teksti siitä, kuinka jotkut vanhemmat eivät halua vielä kertoa lapselleen tämän nuoren iän vuoksi vanhemman vankeudesta, joten perhetyötä ei voida varsinaisesti vankilassa tapaamisina toteuttaa. Raninen muistuttaa myös mahdollisuudesta, ettei esimerkiksi vankilan ulkopuolella oleva lasten äiti halua päästää lapsiaan vankilaan isäänsä tapaamaan. Kaiken kaikkiaan lainaus sopii mielestäni hyvin kuvastamaan oman tutkimukseni tuloksia ja haastatteluaineistoni löydöksiä.

8.2 Vankien kokemukset vankilalta saamastaan tuesta vanhemmuutta koskevilla asioilla

Kuten Anttilan ja Lukkarlan (2013, 31) opinnäytetyössä käy ilmi, myös omassa tutkimuksessani selvisi, etteivät vankeustuomiotaan suorittavat isät kokeneet varsinaisesti tarvitsevansa tukea vanhemmuuteensa. Vankeusaikainen avuntarve liittyi enemmänkin käytännön järjestelyiden hoitoon itse isyyden kokemuksen rakentamisen sijasta. Tutkimustulosteni perusteella tutkittavani kokivat tärkeimmäksi tukimuodoksi vankilan järjestämän yhteydenpidon lasten ja perheen kanssa: tapaamiset, vankilan ulkopuoliset lomat sekä puhelu- ja kirjeiden lähetysmahdollisuudet. Tätä päätelmää tukevat myös Erholmin ja Wellingin (2015, 42) opinnäytteen tulokset. Teoriaosiooni peilaten voi haastatteluista päätellä, että vankilan perhetyön tukimuodot olivat haastateltavieni tapauksissa monipuolisesti käytössä. Muuta tärkeänä pidettyä tukea saatiin haastattelujen perusteella vanki-isien omilta sosiaalisilta verkostoilta, kuten isän omilta tai puolison vanhemmilta.

Tutkimusaineistossani selvisi, että ero perhetyön käytännöissä on vankiloiden välillä merkittävä. Erityisesti avovankilan ja suljetun vankilan väliset erot perhetyön toteuttamisen aktiivisuudessa näyttäytyivät suurimmassa osassa haastatteluja. Haastatteluista nousi esille jopa kokemuksia, ettei suljetussa vankilassa ollut toteutettu perhetyötä lainkaan. Tätä selittäisi esimerkiksi Mäkelän (2014, 71) pro gradu -tutkielmassa selvinnyt suljettujen vankiloiden perhetyötä hoitavien sosiaalityöntekijöiden aika- ja resurssipula. Avovankilan tapaamistiloista puhuttiin positiiviseen sävyyn, mutta suljettujen vankiloiden tiloja kuvailtiin karuina ja lapsille sopimattomina. Ilmeisesti turvallisuusvaatimusten tiukentuminen näkyy vankilan perhetyössä ja siihen tarkoitetuissa tiloissa, mitä Raninenkin (2013, 164) teoksessaan kritisoi.

Haastateltavien saamat kokemukset perhetyöstä vankilassa olivat kuitenkin pääosin hyviä. Positiiviset kokemukset liittyivät muun muassa vankilan vanhemmuusteemaisiin keskusteluryhmiin ja perheleireihin, joissa vertaistuen ja keskustelun avulla isät olivat voineet käsitellä vankeusaikaisen vanhemmuuden herättämiä ajatuksia. Leireissä hyvänä koettiin myös lasten kanssa yhdessäolo. Enroos (2015, 122) on väitöskirjassaan päätenyt tulokseen, että vankeus ja vankila voivat toimia yllättäen jopa positiivisina ja jopa perhettä kantavina tai ylläpitävinä asioina. Tätä päätelmää tukevat myös oman tutkimukseni tulokset: moni haastatteleistani isistä

koki vankeuden positiivisena käänteenä perheelleen, yksi haastateltavistani kuvasi avovankilan jopa pelastaneen oman elämänsä ja perheensä.

Tulevaisuudesta puhuttiin haastatteluissa positiivisesti riippumatta haastateltavan isän jäljellä olevan tuomion pituudesta. Suurin osa isistä ei kokenut tarvitsevansa vapautumisen jälkeen ulkopuolista tukea perhe-elämälleen tai vanhemmuudelleen. Haastateltavat aikoivat itse selvittää tulevaisuuden ongelmatilanteet, tai uskoivat saavansa tarvittavan tuen lähipiiriltään. Osa kuitenkin aikoi hakea ulkopuolista tukea vapauduttuaan tai oli jo valmiiksi esimerkiksi lastensuojelun tuen piirissä. Myös Leskinen (2007, 47) kertoo opinnäytetyöhönsä haastattelemansa vanki-isän puhuneen toiveikkaasti tulevaisuudestaan ja vanhemmuudesta vapautumisen jälkeen.

8.3 Vankilan tarjoaman vanhemmuuden tuen kehittämiskohteet

Tutkimukseni tulosten pohjalta voi päätellä, että haastateltavat kaipasivat suljettuun vankilaan enemmän ja aktiivisempaa perhetyötä. Lisäksi kehittämiskohteita löytyi suljettujen vankiloiden tapaamisiin tarkoitetuista tiloista. Rikosseuraamusviraston Lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2012, 24) todetaan, että kaikissa vankilan tapaamistiloissa tulisi ottaa huomioon lapsiystävällisyys. Tutkimusaineistoni mukaan näin ei kuitenkaan koettu olevan, vaan etenkin suljettujen vankiloiden tilat nähtiin karuina ja lapselle sopimattomina. Tapaamistiloihin toivottiin kodinomaisuutta ja lämpöä sekä tilaa lasten liikkumiseen. Myös suljettujen vankiloiden tapaamistilojen lelutarjontaa kritisoitiin.

Yksi haastateltavistani toi esille toivovansa tiedonkulun muuttuvan sujuvammaksi perheen ja vangin välillä. Hän koki hankalana esimerkiksi lasten kuvien lähettämisen, sillä niiden kulkeutuminen monen välietapin kautta perheeltä vanki-isälle saat- toi viedä useita päiviä. Lisäksi osa haastateltavista toivoi tapaamisia lastensa kanssa useammin tai pidempiä aikoja kerrallaan.

Eräs haastatteluissa toistunut aihe oli perhetyön käytäntöjen yhteneväisyys eri vankiloiden välillä. Lapsi- ja perhetyön linjausten (2012, 28–29) mukaan jokaisessa vankilassa suositellaan olevan perhetyöstä vastaava työntekijä, joka huolehtisi perhetyön toteutumisesta ja lapsiystävällisestä näkökulmasta yksikössä. Tämän lisäksi

jokaisessa vankilassa tulisi olla myös muita työntekijöitä, joiden toimenkuvaan kuuluu muun työn lisäksi perhetyön toteuttaminen. Näiden linjausten pyrkimyksenä voisi päätellä juurikin yhtenäistää perhetyö valtakunnalliseksi toiminnaksi, jota toteutetaan jokaisessa vankilassa samansuuntaisesti. Tutkimukseni tulosten perusteella linjaukset eivät ole ainakaan vanki-isien kokemuksiksi asti toteutuneet, vaan yhtenäisessä ja aktiivisessa perhetyössä on vielä parantamisen varaa. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut kiteytettynä tutkimukseni keskeiset tulokset.

Taulukko 1. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset aineiston teemojen mukaisesti.

Teema	Kokemukset vanhemmuudesta vankilassa	Kokemukset kiintymyssuhteesta lapsen kanssa	Vanhemman suhde lapsen toisen vanhemman kanssa	Kokemukset tuesta ja tuen tarpeesta vanhemmuuteen	Vankilan perhetyön ja käytäntöjen kehittämistarpeet	Tulevaisuus vapautumisen jälkeen
Keskeisimmät tulokset	Isyys koettiin luonnollisena asiana	Suhteet lasten kanssa olivat pääosin myönteisiä	Yli puolet haastateltavista oli parisuhteessa ainakin yhden lapsensa toisen vanhemman kanssa	Tärkeimpänä tukimuotona pidettiin käytännön järjestelyissä auttaminen: tapaamiset, lomat, yhteydenpito	Tapaamisia toivottiin useammin ja pidempiä aikoja kerrallaan	Jäljellä olevasta tuomion pituudesta riippumatta tulevaisuutta kuvailtiin positiivisesti
	Vankeden erityisesti suljetussa vankilassa koettiin vaikeuttavan vanhemmuuden toteuttamista	Kaikki haastateltavat tapasivat ainakin yhtä lapsistaan			Erityisesti suljettujen vankiloiden tapaamistiloihin toivottiin kodinomaisuutta ja lapselle soveltuvampia tiloja	
	Vankeuden avovankilassa koettiin voivan myös vahvistaa vanhemmuutta	Jos jotain lapsista ei tavattu, oli synnä lapsen huoltajan kieltäytyminen tapaamisista	Vaikka parisuhdetta ei ollut, pyrittiin kasvatukselliset asiat sopimaan yhdessä	Ennen vankeutta tärkein tukimuoto vanhemmuuteen oli ollut lähiverkosto	Tiedonkulkuun kaivattiin sujuvuutta: esimerkiksi kuvat lapsista kiertävät useamman työntekijän kautta ennen kuin päätyivät vangille	Haastateltavat halusivat olla vapautumisen jälkeen normaaleja, huolehtivia ja suojelevia isiä, jotka ovat läsnä lastensa elämässä
	Vanhemmuuden tehtävät koettiin mahdollisiksi toteuttaa ainakin avovankilasta käsin	Pääosin vankeuden koettiin parantaneen suhdetta lapsen kanssa	Vankeuden koettiin suurimmassa osassa tapauksia vaikuttaneen suhteeseen lapsen toiseen vanhempaan lopulta positiivisesti	Perhetyön aktiivisuus tai passiivisuus riippui kokemusten mukaan vankilasta		Vanhemmuus koettiin tärkeänä motivaatio-tekijänä rikoksettomuudessa
	Vanhemmuuden haasteita vankeusaikana olivat esim. ikävä, erossaolo, ristiriitaiset ajatukset omasta rikollisesta toiminnasta	Puolet haastateltavista olivat kertoneet lapsilleen vankeudesta	Erityisesti avovankilasta käsin koettiin mahdolliseksi ylläpitää parisuhdetta.	Perhetyön tilat koettiin avovankiloissa hyviksi, suljetuissa vankiloissa karuiksi	Vankiloiden välille toivottiin yhteneviä käytäntöjä perhetyön toteuttamisessa: etenkin suljettujen vankiloiden ja avovankiloiden välillä suuriakin eroja	Ulkopuolista tukea ei juuri kaivattu vapautumisen jälkeen: lähipiirin tukea pidettiin tärkeämpänä, tai joissain tapauksissa tuen piirissä oltiin jo ennen vapautumista
		Lasten suhtautuminen isän vankeuteen koettiin neutraalina tai hyväksyvä	Suljetusta vankilasta koettiin vaikeaksi ylläpitää parisuhdetta tiukkojen rajoitusten vuoksi			

9 POHDINTA

Tässä luvussa käyn läpi ajatuksia, joita opinnäytetyön ja siihen liittyvän tutkimuksen tekeminen minussa herätti. Pohdin, kuinka onnistuin työssäni ja mitä olisin voinut siinä muuttaa. Lisäksi pohdin, mitä sosionomin (AMK) tutkinnon suorittaneen henkilön osaamisalueita vaaditaan tutkimukseni kohderyhmän kanssa työskennellessä ja kerron, mitä osaamisalueita itsessäni olen huomannut kehittyneen opinnäytetyöprosessin aikana.

Koko tutkimuksen teon ajan olen ollut tyytyväinen valitsemaani aiheeseen, sillä se on alusta asti tuntunut mielenkiintoiselta ja mielekkäältä tutkia. Tein opinnäytetyön ja siihen liittyvän tutkimuksen yksin, mikä oli minulle luonnollinen valinta. Tunnen tällaisissa tehtävissä olevani parhaimmillani, kun saan tehdä asioita oman aikatauluni mukaan. Valintani osoittautui toimivaksi, sillä koin selvinneeni opinnäytetyön teosta ilman sen suurempaa ahdistumista. Opinnäytetyön tekeminen alkoi aiheen valinnalla ja suunnitelman teolla jo syksyllä 2015, joten aikaa työn tekemiseen on ollut sopivasti. Myös työssä eteneminen sujui aloittamisen vaikeuksien jälkeen ilman suuria vaikeuksia, sillä keräämäni haastatteluaineiston pohjalta oli melko yksinkertaista alkaa rakentaa myös työn teoreettista viitekehystä. Oikeastaan päällimmäiset ajatukset valmistuneeseen opinnäytetyöhöni liittyvät tyytyväisyyden ja helpotuksen lisäksi innostuneisuuteen: sain tietää lisää itselleni mielenkiintoisesta aiheesta ja samalla tuottaa siitä uutta tietoa alan ammattilaisten käytettäväksi.

Vaikka haastattelut antoivat paljon tietoa, ei kyselylomake sen sijaan ollut niin toimiva aineistonkeruumenetelmä kuin olin ajatellut. Jos tekisin nyt työn uudelleen, lähettäisin lomakekyselyitä useampaan eri vankilaan, sekä suljettuihin että avovankiloihin. Tämän lisäksi tekisin teemahaastattelut syventämään aineistoa. Näin tutkimusaineistosta voisi parhaimmillaan saada monipuolisen ja kattavan katsauksen perheellisten vankien vanhemmuuden kokemuksesta ja tuen tarpeesta sekä kehityskohdista vankilan perhetyössä. Olen kuitenkin tyytyväinen tutkimukseni lopputulokseen ja onnistuin mielestäni tekemään kattavia ja päteviä johtopäätöksiä keräämäni tutkimusaineiston ja teorian tiedon pohjalta.

Sosionomin (AMK) tutkinnon suorittaneelta henkilöltä edellytetään tietynlaista osaamista, johon kuuluu sisällöltään laajoja osa-alueita. Nämä vaadittavat osaamisalueet eli kompetenssit ovat:

- sosiaalialan eettinen osaaminen
- asiakastyön osaaminen
- sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen
- kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen
- tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä
- työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 29.4.2016.)

Sosiaalialan eettiseen osaamiseen kuuluu esimerkiksi kyky edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä asettua yhteiskunnassa heikompiensa puolelle. Kompetensseihin kuuluu myös palveluiden muutoksen eteenpäin vieminen sekä asiakkaan edun perusteleminen moniammatillisissa ryhmissä. Sosionomin (AMK) tulisi osata analysoida sellaisia yhteiskunnallisia ja globaaleja rakenteita, jotka tuottavat hyvinvointia tai vastaavasti epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta. Sosiaalialan ammattilaisen tulee pyrkiä edistämään kansalaisten osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia sekä kyetä suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia kehittämiseen tähtääviä hankkeita. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 29.4.2016.) Näitä taitoja voidaan hyödyntää myös rikostaustaisten ja heidän perheidensä kanssa työskenneltäessä. Tämän kaltaisen marginaaliryhmän asemaa on tärkeä puolustaa ja heidän osallisuuttaan pyrkiä edistämään. Omasta tai perheenjäsenen vankeudesta huolimatta kyse on kuitenkin vain ihmisistä, isistä, äideistä, kumppaneista, tyttäristä, pojista, veljistä ja siskoista. Tärkeää olisikin nähdä vankeustuomiotaan suorittavien miesten tekojen takaa löytyvät isät ja heidän vanhemmuutensa ja siihen liittyvät tuen tarpeensa. Toki tarkoitan nimenomaan heitä, jotka haluavat olla vanhempia ja toteuttaa isyyttään vilpittömästi.

Opinnäytetyön teko kaikkine vaiheineen kehitti monia näistä kompetensseista: eettistä osaamista, kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista, tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista sekä palvelujärjestelmäosaamista. Eettistä osaamista vaadittiin aina opinnäytetyön ideointivaiheesta loppuraportointiin asti. Opinnäytetyön prosessin aikana minun tuli haastatteluissa ja raportoinnissa osata toimia

sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden vaatimalla tavalla sekä aiheen valinnan myötä kyetä asettumaan yhteiskunnassa heikomman marginaaliryhmän puolelle. Kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamistani kehitin tuodessani näiden heikommassa asemassa olevien yksilöiden ja ryhmien ääntä kuuluville mahdollistaen heidän osallisuutensa tilanteensa kehittämiseen, analysoidessani hyvinvointia tuottavia rakenteita ja malleja sekä tuodessani näistä tietoa vaikuttaville tahoille. Opinnäytetyön teko lisäsin valmiuksiani havaita ja analysoida yhteiskunnallisia epäkohtia sekä pohtia niiden kehittämisvaihtoehtoja. Tutkimus- ja kehittämistyöhön kuuluvien eettisten käytäntöjen ja periaatteiden noudattaminen kehittivät osaamistani tutkimuksellisen kehittämisen ja innovoinnin osa-aluetta. Samaista kompetenssia kehitti oikeastaan koko opinnäytetyön prosessin toteuttaminen suunnitelmavaiheesta toteutukseen ja sitä kautta hyvinvointia edistävän tiedon tuottaminen. Tutkimustyöni tapauksessa muutoksen eteenpäin vieminen, asiakkaan edun perusteleminen, hyvinvointiin liittyvien haasteiden jäsenteleminen sekä alan lainsäädännön soveltaminen kuuluvat puolestaan sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen kompetenssiin.

Opinnäytetyöhöni liittyen sain mahdollisuuden harjoittaa myös asiakaspalvelun kompetenssia osallistumalla ohjaajana Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen alueelliselle vankilan perheleirille vuoden 2016 aikana. Leirille osallistuviksi valitut perheet saivat viettää aikaa perheiden kesken ja yhteisesti, minkä lisäksi leiri sisälsi ohjattua ohjelmaa. Ohjelmaan kuului keskusteluryhmiä aikuisten kesken sekä toiminnallisia ryhmiä lasten kesken, joissa käsiteltiin vanhemman vankeuden aiheuttamia tunteita ja perheiden tilanteita. Tutkimukseeni liittyen keskustelimme vanhempien kanssa vankeusaikaisesta vanhemmuudesta ja sen tuomista ajatuksista. Keskusteluissa ilmenneet ajatukset olivat samanlaisia tutkimukseni tulosten kanssa, mutta ne auttoivat minua huomioimaan tutkimusaineistostani erään asian, jota en ilman keskustelua olisi ymmärtänyt nostaa esille: yhtenevyys vankiloiden välille perhetyön käytännöissä. Samainen puheenaihe näkyi siis tutkimusaineistossanikin, mutta vasta leirin keskusteluihin osallistuttuani ymmärsin kiinnittää siihen huomiota. Leiri kokemuksena yhdessä opinnäytetyöprosessin kanssa oli mielenkiintoinen ja silmiä avaava. Opin paljon uutta vangeista ja heidän perheistään asiakasryhmänä.

Näin, kuinka vahva voima vertaistuellalla ja yhdessäololla on työssä tämän asiakasryhmän kanssa sekä sain vahvistuksen siitä, kuinka tärkeää työtä sosionomi (AMK) lopulta tekee.

Ennen tutkimuksen tekemistä en osannut odottaa tutkimukselta oikein mitään. Olin avoinna kaikille lopputulemille, ja siksi koin tutkimusprosessin yllätyksellisenä ja opettavaisena. Opinnäytetyöni tulokset olivat mielestäni yllättäviä etenkin positiivisuutensa vuoksi. Isät kokivat vankeusaikanaankin vanhemmuutensa melko vahvana ja tärkeänä osana itseään ja elämäänsä. Koin haastattelut luottamuksellisina ja keskustelut avoimina ja sitä kautta positiivisina tilanteina, joten uskon saaneeni aitoja vastauksia haastateltaviltani. Oli mielestäni mukava kuulla, että rikoksistaan huolimatta isät välittivät lapsistaan ja halusivat heidän parastaan. Tiedostan myös, että vankeustuomiotaan on suorittamassa myös varmasti sellaisia vanhempia, jotka eivät halua osallistua lastensa elämään tai koe vanhemmuutta osaksi persoonallisuuttaan. Kuten Erholm ja Welling (2015, 42–43) tutkimuksessaan toteavat, voivat jotkut jopa hyödyntää perheellisyyttään saadakseen vankeusaikanaan joitain etuoikeuksia, kuten lomaa. Oman tutkimukseni aineistosta sain positiivisen kuvan ja tulokset ovat huomionarvoisia erityisesti vankilan perhetyön suunnittelussa ja kehittämisessä.

Haastateltavani puhuivat toiveikkaasti ja positiiviseen sävyyn tulevaisuudestaan, mikä oli miellyttävää kuunneltavaa. Heillä tuntui olevan vahva ja itsevarma kokemus kykenevyydestään perhe-elämässä ja vanhemmuudessa vapautumisen jälkeenkin. On tietenkin eri asia, kuinka elämä todellisuudessa toimii perheenä isän vapauduttua, mutta on hienoa nähdä optimistinen ja päättäväinen asenne asiassa. Pohdin myös, olisiko tulos ollut erilainen, jos olisin toteuttanut haastattelut suljetussa vankilassa. Haastateltavillani oli kokemusta suljetusta vankilasta, mutta vankeus siellä oli jo takanapäin ja tilanteen koettiin pääosin parantuneen suljetusta vankilasta avovankilaan siirtymisen jälkeen. Eräs yllättävä asia oli se, etteivät kaikki haastattelemani vangit olleet kertoneet lapsilleen vankeudesta. Toki joidenkin tapauksessa lapset olivat vielä hyvin pieniä. Yllättävänä pidin sitä, kuinka monet olivat yhä parisuhteessa lapsensa äidin kanssa vankeudesta huolimatta. Vankiloiden väliset erot perhetyön toteuttamisessa tuntuivat minusta yllättäviltä nekin. Koska todetusti

vanhemmuus on yksi suurimmista motivaatiotekijöistä vapautumisen jälkeisessä rikoksettomuudessa, olisi mielestäni hyvin tärkeää panostaa perhetyöhön ja vanhemmuuden tukemiseen tasapuolisesti jokaisessa suljetussa ja avovankilassa läpi rikosseuraamusprosessin.

Tekemieni yksilöhaastatteluiden yhteydessä nousi esille ajatus siitä, millaista olisi kuulla vanki-isän haastattelun lisäksi ajatuksia hänen lastensa ja heidän äitinsä suusta. Näin olisi mahdollista muodostaa vielä kokonaisvaltaisempi kuva vangin ja hänen perheensä tilanteesta. Tämä voisikin olla mielenkiintoinen tutkimukseni aiheeseen liittyvä jatkotutkimus. Myös jo vankilasta vapautuneita isiä voisi haastatella ja heidän ajatuksiaan tarkastella peilaten näin saatavia tietoja vankilassa olevien isien haastattelututkimuksiin. Vangit ja heidän perheensä ovat mielenkiintoinen kohderyhmä, joihin tulisi mielestäni kiinnittää enemmän huomiota, jotta heille kohdistettuja palveluitakin voitaisiin kehittää. Oman kokemukseni mukaan perhettä ja perhetyötä pidetään arvokkaina, joten perheiden ääni myös valtaväestön takaisista marginaaliryhmistä tulisi saada kuuluville. Sitä varten olemmekin me sosionomit (AMK).

LÄHTEET

- Anttila, T. & Lukkarla, A-M. 2013. Isänä vankilassa: Isien kokemuksia tuen tarpeesta isyyteensä. [Verkkojulkaisu]. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosiaalipedagoginen kasvatus. Opinnäytetyö. [Viitattu 12.8.2016]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013060713493>
- Avovankila. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö. [Viitattu 2.8.2016]. Saatavana: http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rangaistukseen_tuomittu/8.asteittainen_vapautuminen/8.1_avovankila
- Ehjä perhe -toiminta. 9.2.2016. [Verkkoesite]. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö. [Viitattu 11.8.2016]. Saatavana: http://www.krits.fi/fin/palvelut/ehja_perhe_toiminta/asiakastyo/
- Emma & Elias -ohjelma: Hyvät käytännöt 2012–2016. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Espoo: Raha-automaattiyhdistys. [Viitattu 4.10.2016]. Saatavana: http://www.emmaelias.fi/images/uploads/aineistopankki/Hyv%C3%A4t_k%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6t.pdf
- Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa – lapsi vankilassa: Tutkimus lapsista joiden elämää äidin vankeus värittää. [Verkkojulkaisu]. Vammala: Rikosseuraamusvirasto. [Viitattu 12.8.2016]. Saatavana: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6BztFTf5K/1_2008_Vankila_lapsuudessa_lapset_vankilassa.pdf
- Enroos, R. 2011. Mothers in prison: between the public institution and private family relations. [Verkkoartikkeli]. Oxford: Wiley-Blackwell. Child & Family Social Work 16 (1), 12–21. [Viitattu 12.8.2016]. Saatavana Ebsco Academic Search Elite -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Enroos, R. 2015. Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perhekäytäntöihin. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Väitöskirja. [Viitattu 7.10.2016]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9965-4>
- Erholm, S. & Welling, J. 2015. Vanhemmuuden tukeminen Jokelan vankilassa. [Verkkojulkaisu]. Järvenpää: Diakonia-Ammattikorkeakoulu. DIAK Etelä, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 12.8.2016]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201504305636>
- Fonagy, P. 2004. Attachment Theory and Psychoanalysis. [Verkkokirja]. London: Karnac. [Viitattu 9.8.2016]. Saatavana Ebrary-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

- Forssén, K., Laine, K. & Tähtinen, J. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa: K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivanen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 81–104.
- Hartoneva, A., Mohell, U., Pajuoja, J. & Vartia, M. 2015. *Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus*. Helsinki: Tietosanoma.
- Hellsten, T. 2003. *Vanhemmuus: Vastuullista vallankäyttöä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Helminen, M-L. 2001. Vanhemmuuden roolikartan käyttökokemuksia. Teoksessa: M. Rautiainen (toim.) *Vanhemmuuden roolikartta: Syvennä ja sovela. Käyttäjän opas 2*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 58–63.
- Hiltunen, H., Pääkkönen, H., Hulkko, L., Rautanen, R., Kartovaara, L., Reijo, M., Niskanen, T., Sauli, H., Pajunen, A. & Telasuo, C. 2007. *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hughes, D. A. 2006. *Tie traumasta tervehtymiseen: Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa*. Tampere: PT-Kustannus.
- Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat: Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Juva: PS-Kustannus.
- Hypén, K. 2002a. Riski- ja tarvearviot rangaistusajan suunnittelun apuna. Teoksessa: M. Salminen & K. Toivonen (toim.) *Vankeinhoidon perusteet*. Helsinki: Tietosanoma. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 202–220.
- Hypén, K. 2002b. Ryhmien ohjaaminen. Teoksessa: M. Salminen & K. Toivonen (toim.) *Vankeinhoidon perusteet*. Helsinki: Tieto-sanoma. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 110–122.
- Karsikas, V., Halme, H., Hautakangas, S., Kivinen-Aalto, P., Laine, K., Pohjolan-Pirhonen, C., Rannikko, J., Rauhala, J., Saarinen, L., Saunamäki, A., Sompa-Joensuu, V. & Väkeväinen, N. 2003. *Perhe muurin toisella puolella: Työryhmän mietintö*. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003.
- Knuuti, U. 1.6.2011a. *Muu sosiaalinen kuntoutus vankilassa*. [Verkkosivu]. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö. [Viitattu 9.8.2016]. Saatavana: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2476/muu_sosiaalinen_kuntoutus_vankilassa

- Knuuti, U. 1.6.2011b. Päihdekuntoutus vankilassa. [Verkkosivu]. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö. [Viitattu 9.8.2016]. Saatavana: http://www.porttivapau-teen.fi/tietoa/tietopankki/2474/paihdekuntoutus_vankilassa
- Koivunen, T. 2015. Amerikkalainen painajainen: Vuoteni USA:n vankiloissa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Kulmala, A. & Vanhala, A. 2004. Vanhemmuus marginaalissa: kulttuurinen mallitarina osana henkilökohtaista vanhemmuutta. Teoksessa: A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 98–114.
- Kuntouttava toiminta – Ohjelmatyö. 30.9.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 28.9.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>
- Kuntouttava toiminta – Päihdetyö. 1.8.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 9.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-paihdetyo.html>
- Kristeri, I. 2002. Vahvaan vanhemmuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Kruk, E. 23.5.2012. Father absence, father deficit, father hunger: The vital importance of paternal presence in children's lives. [Verkkosivu]. New York: Psychology Today. [Viitattu 14.10.2016]. Saatavana: <https://www.psychologytoday.com/blog/co-parenting-after-divorce/201205/father-absence-father-deficit-father-hunger>
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.
- L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.
- L 23.9.2005/767. Vankeuslaki.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- Laine, M. 2002. Kuntoutus vankilan tehtävänä. Teoksessa: M. Salminen & K. Toivonen (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 123–136.
- Lapset puheeksi -keskustelu. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen Mielen-terveysseura. [Viitattu 4.10.2016]. Saatavana: <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6toiminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6/lapset-puheeksi-keskustelu>

- Lapsi- ja perhetyön linjaukset. 2013. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 28.9.2016]. Saatavana: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi- ja_perhetyon_periaatteet_.pdf
- Leskinen, A. 2007. Tuomittu vanhemmuus: Vankien kokemuksia vanhemmuudesta ja viranomaisverkostojen tarjoamasta sosiaalisesta tuesta vankeusrangaistusaikana. [Verkkajulkaisu]. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosiaalikasvattajan suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö. [Viitattu 12.8.2016]. Saatavana: <http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/11783/2007-10-24-04.pdf?sequence=1>
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa: J. Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 79–147.
- Muu sosiaalinen kuntoutus. 10.1.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 9.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html>
- Mäkelä, E. 2014. Vankien vanhemmuuden tukeminen ja vankien lasten huomiointi vankilasosiaalityössä. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 15.8.2016]. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95257/GRADU-1399274756.pdf?sequence=1>
- Mäki, J. 2002. Päihdestrategiat. Teoksessa: M. Salminen & K. Toivonen (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 239–249.
- Nieminen, R. & Sassi, T. 1.6.2011. Perheleiritoiminta vankilassa. [Verkkosivu]. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö. [Viitattu 11.8.2016]. Saatavana: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2481/perheleiritoiminta_vankilassa
- Opiskelu. 16.7.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 9.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/opiskelu.html>
- Organisaatio. 5.7.2016. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 1.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>
- Poistumisluvut. 18.6.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 11.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/yhteydetulkopuolelle/poistumisluvut.html>

- Päivä kerrallaan: Opas läheiselle ja rangaistukseen tuomitulle. 2012. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Vankien omaiset VAO ry. [Viitattu 11.8.2016]. Saatavana: http://www.porttivapauteen.fi/filebank/669-Paiva_kerrallaan.pdf
- Raappana, R., Saarijärvi, T. & Ukkola, R. 2013. Vankeudessa olevan isän kokema vanhemmuus. [Verkkojulkaisu]. Oulu: Diakonia-Ammattikorkeakoulu. DIAK Pohjoinen, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 12.8.2016]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201402072126>
- Raninen, J. 2013. Isänä vankilassa: vanhemmuus vankilassa ja sen vaikutukset lapsiin. Tampere: Mediapinta.
- Richter, M. 2002. Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa: M. Salminen & K. Toivonen (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 79–98.
- Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2016. 17.6.2016. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2016. [Viitattu 2.8.2016]. Saatavana: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/A7VZux0I3/2016-02_Rikosseuraamusasiakkaat_1.5.2016.pdf
- Rikosseuraamuslaitos. 10.5.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 1.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>
- Ryynänen, H. & Suomela, M. 2011. Lähelle: Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä. [Verkkosivu]. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö. Kriminaalihuollon tukisäätiön raportteja 1/2011. [Viitattu 8.8.2016]. Saatavana: <http://www.krits.fi/fin/julkaisut/raportit/>
- Rönkä, A. & Rönkä, T. 1994. Isän viisaus: Tasapainoon ja eheyteen isänä, äitinä, puolisona ja kasvattajana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Ajatus.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Litterointi. [Verkkosivu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 3.8.2016]. Saatavana: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Teemoittelu. [Verkkosivu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 23.8.2016]. Saatavana: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Sakko. 25.6.2016. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 9.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/sakko.html>

- Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovel-
luksiin. [Verkojulkaisu]. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 120 (15),
1866-1873. Helsinki: Duodecim. [Viitattu 2.8.2016]. Saatavana: <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: WSOY.
- Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. 29.4.2016. [Verkojulkaisu].
Kuopio: Sosiaalialan AMK-verkoston verkostokokous. [Viitattu 15.10.2016].
Saatavana: www.diak.fi/opiskelu/harjoittelu/Documents/Sosionomi_kompetenssit_2016.pdf
- Sund, R. 2005. Ero!: Selviytymisopas miehelle. Helsinki: Kirjastudio.
- Suomela, M. 2002. Kognitiivis-behavioraaliset toimintaohjelmat. Teoksessa: M.
Salminen & K. Toivonen (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosa-
noma. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 221–238.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet. 28.5.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Tilas-
tokeskus. [Viitattu 15.8.2016]. Saatavana:
http://www.stat.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus. 1.6.2016. Perheet. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.8.2016]. Saatavana:
<http://www.stat.fi/meta/til/perh.html>
- Toiminnot. 16.7.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu
9.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot.html>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.–3. pai-
nos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Työtoiminta. 29.7.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu
9.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/tyotoiminta.html>
- Törrönen, H. 2015. Vauvan kanssa vanhemmiksi: selviytymisen ja ilon kirja. Hel-
sinki: Kirjapaja.
- Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat. 2.8.2013. [Verkkosivu]. Hel-
sinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 4.10.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelma-tyo/uusintarikollisuuteenvaikuttavattoimintaohjelmat.html>
- Valli, R. 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli. Ikkunoita
tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle
tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Valvottu koevapaus. 30.12.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 14.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankoh-taista/tiedotteetjauutiset/2013/12/lakivalvotustakoevapaudesta6292013astuu-voimaan1.1.2014..html>
- Vangit. 29.6.2016. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 2.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslai-tos/tilastot/vangit.html>
- Vankeus. 19.8.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 9.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/van-keus.html>
- Vankeusrangaistukseen tuomittujen sijoittelu ja siirtäminen. 1.8.2013. [Verkko-sivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 2.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistukseen-tuomittujensijoittelujasiirtaminen.html>
- Vankilat. 27.9.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 1.8.2016]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayh-teystiedot/vankilat.html>
- Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. 2013. Vanhemmuuden roolikartta. [Verkkosivu]. Halikko: Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. [Viitattu 5.8.2016]. Saatavana: <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. Lapsuus: erityinen elämänvaihe. 1.–5. painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. 1.–2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Wikgren, J., Jormalainen, L. & Alatalo, J. 2016. Lapsiperheen arkea perheosas-tolla. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 11.8.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyopro-sessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mu-kana-vankilassa/lapsiperheen-arkea-perheosastolla>

LIITTEET

Liite 1. Sopimus opinnäytetyöstä

Liite 2. Tutkimuslupa

Liite 3. Täydentävä tutkimuslupa

Liite 4. Haastattelurunko

Liite 5. Suostumus pohja haastatteluihin

Liite 1. Sopimus opinnäytetyöstä

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sopimus opinnäytetyöstä

Opiskelijan tiedot

Nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Eija Lämsiaho

Yksikkö ja koulutusohjelma:

Sosiaali- ja terveysala, Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön ohjaaja

Nimi ja yhteystiedot:

Arja Hemminki, arja.hemminki@seamk.fi, 040 830 2223

Toimeksiantajan / työn tilaajan / yhteistyöorganisaation edustaja

Nimi:

Asema organisaatiossa:

Yhteystiedot:

Opinnäytetyön alustava nimi / aihe: Pitkäaikaissängin vanhemmuus vankilassa

Opinnäytetyöhön kuuluvat tehtävät ja TKI-tavoitteet:

seivittää vankien kokemus vanhemmuudesta ja sen tuesta sekä seivittää kehitysmahdollisuuksia vankien tarjonnassa tuessa

Opinnäytetyö tuottaa 15 TKI-opintopistettä (ylemmän AMK-tutkinnon opinnäytetyö 30 op).

Opiskelija luovuttaa sovitusta opinnäytetyöhön sisältyvistä TKI-tehtävistään ____-sivuisen raportin toimeksiantajalle (myös opinnäytetyö sellaisenaan voi toimia raporttina).

Työn tekemisestä aiheutuvien kustannusten korvaaminen:

Arvioitu aika opinnäytetyön tekemiseen: 1 / 1 .20 16 - 30 / 11 .20 16

Opinnäytetyö on julkinen asiakirja.

Opinnäytetyöni saa julkistaa Theseus-verkkokirjastossa (rastit ruutuun) ☒

Päiväys: 5 / 2 .20 16

Eija Lämsiaho

Opiskelija

Arja Hemminki

Ohjaaja

Toimeksiantajan edustaja

Liite 2. Tutkimuslupa

Päätös

29.2.2016

7/332/2016

Eija Länsiaho

Hakemuksenne 8.2.2016

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Seinäjoen ammatti-
korkeakoulun Sosionomin tutkinto-ohjelman opinnäytetyötä varten. Tutkiel-
man ohjaa lehtori Arja Hemminki.

Tutkimuksen aihe

Pitkäaikaisvangin vanhemmuus vankilassa

Tutkimuksen toteutus

Teemahaastattelut 6-10 [redacted] vangille, minkä lisäksi perhelei-
rin järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuminen ja leirillä havainnointi se-
kä mahdolliset aikuisten ryhmähaastattelut.

Lupahakemus

Haette lupaa vankien haastatteluihin

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslu-
van hakemuksenne mukaisesti. Haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan tai
apulaisjohtajan suostumuksella ja välityksellä.

Haastateltavien osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista ja heiltä
tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen ja
haastatteluihin. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset
henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se
joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimuksel-
liseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmis-
tuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa koh-
tuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen
keskushallintoyksikköön, [redacted] sekä Rikosseuraamusalan
koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301
VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Ri-
kosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Ri-

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoitte
kirjaamo.rise@om.fi

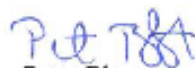
2(3)

rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta.
Valitusosoitus liitteenä.

Päivi Hannula
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

[Redacted]
Länsi - Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

Liite 3. Täydentävä tutkimuslupa

Päätös

16.3.2016

ad. 7/332/2016

Eija Lämsiaho

Hakemuksenne 13.3.2016

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Seinäjoen ammatti-
korkeakoulun Sosionomin tutkinto-ohjelman opinnäytetyötä varten. Tutkiel-
man ohjaa lehtori Arja Hemminki.

Tutkimuksen aihe

Pitkäaikaaisvangin vanhemmuus vankilassa

Tutkimuksen toteutus

Teemahaastattelut 6-10 _____ vangille, minkä lisäksi perhelei-
rin järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuminen ja leirillä havainnointi so-
kä mahdolliset ryhmähaastattelut.

Tutkimuslupahakemuksen täydennys

Haette tutkimuslupan täydennystä aiemmin myönnettyyn tutkimuslupaan
(7/332/2016). Tutkimuslupan täydennyksessä haette lupaa suorittaa _____
_____ vangeille nimetön kyselytutkimus vanhemmuuden teemoista.
Kysely on tarkoitus jakaa kaikille _____ vangeille, joista kyse-
lyyn vastaisivat ne vapaaehtoiset, jotka kokevat vanhemmuuden teeman kos-
kettavan itseään. Kyselyn pohjalta laadin haastattelut, jotka suoritan 6-10
_____ vangille

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslu-
van hakemuksenne mukaisesti. Kysely tulee tehdä vankilan johtajan tai apu-
laisjohtajan suostumuksella ja välityksellä.

Kyselyyn osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkimuksen tulok-
set on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutki-
musaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutki-
musaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettä-
vä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja
tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle
toiminnalle.

2(3)

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, [REDACTED] sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Päivi Hannula

Ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

[REDACTED]

Liite 4. Haastattelurunko

HAASTATTELURUNKO

1. Taustatiedot

- Koska vankeutesi on alkanut?
- Koska on arvioitu vapautuminen?
- Minkä ikäisiä lapsia sinulla on?
- Onko sinulla lapsesi/lastesi huoltajuus?
- Kuinka kauan olet ollut lastesi elämästä pois vankeuden vuoksi?
- Tapaatko lapsiasi vankeusaikana?
 - o valvotut tapaamiset
 - o valvomattomat tapaamiset
 - o vanhempi-lapsitapaamiset
- Tapaatko koko perhettäsi vankeusaikana?
 - o Lapsen/lasten toista vanhempaa?

2. Vanhemmuus

- Millainen asemasi on vanhempana lapsiesi elämässä tällä hetkellä?
- Miten koet vankeuden vaikuttaneen asemaasi vanhempana/kasvattajana?
- Miten koet vankeuden vaikuttaneen läheistesi/sukulaistesi/muiden ihmisten näkemykseen sinusta vanhempana?
- Miten koet vankeuden vaikuttaneen suhteeseesi lapsiisi?
- Koetko, että sinun on mahdollista toteuttaa vanhemmuutta vankeusaikana?
- Millaista tukea koet tarvitsevasi vanhemmuuteesi?
 - o Mikä on vanhemmuudessa haastavaa juuri nyt?
- Millaisena koet mahdollisuutesi toimia ”esimerkkinä” lapselle, vankeudesta huolimatta? Vaikuttaako vankeus rooliisi elämänopettajana?

3. Parisuhde

- Millainen on suhteesi lapsesi/lapsiesi toiseen vanhempaan/vanhempiin tällä hetkellä?
- Miten koet vankeuden vaikuttaneen suhteeseesi lapsesi toiseen vanhempaan?
- Koetko, että sinun on mahdollista ylläpitää parisuhdettasi vankeusaikana?

4. Lapset

- Onko suhteesi lapseesi/lapsiisi läheinen? Haluaisitko sen olevan läheisempi?
- Onko lapsille kerrottu vankeudesta?
 - o Miten kerrottiin?
 - o Miten suhtautuivat?
- Jos tapaat lapsiasi, tulevatko lapset mielellään tapaamisiin?
- Jos tapaat lapsiasi, mitä teette/mistä keskustellette tapaamisissa?

5. Perhetyö

- Millaisena koet vankilan perhetyön?
- Onnistuuko mielestäsi vankilan perhetyö tukemaan vanhemmuuttasi vankeusaikana?
 - o Ei: Miksi ei?
 - o Kyllä: Minkä ansiosta?
- Oletko osallistunut vankilan perheleireille?
- Millaiset puitteet mielestäsi vankilassa on toteuttaa perhetyötä?
 - o perheleirit
 - o valvomattomat tapaamiset
- Pitäisikö perhetyössä muuttaa jotain, jotta se vastaisi paremmin tarpeisiisi?

6. Tulevaisuus

- Vaikuttaako vanhemmuus motivaatioosi pysyä rikoksettomana vapautumisen jälkeen? Lisääkö vanhemmuus paineita tulevasta, vai motivaatiota?
- Millaisena koet tulevaisuuden vapautumisen jälkeen?
- Millaisena vanhempana näet itsesi vapautumisen jälkeen?
 - o Millainen vanhempi haluaisit olla, kun vapaudut vankilasta?
- Millaisena näet perheesi tilanteen vapautumisen jälkeen?
- Koetko tarvitsevasi tukea vanhemmuuteesi vielä vapautumisen jälkeen?
 - o Tiedätkö, miten/mistä saat tukea vapautumisen jälkeen?

Liite 5. Suostumus pohja haastatteluihin

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISEEN

Olen tutustunut sosionomiopiskelija Eija Länsiahon jakamaan tiedotteeseen tutkimuksesta, jonka aiheena on vanhemmuus vankilassa. Olen tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimuksen aineiston keruumenetelmistä. Suostun antamaan haastattelun kyseistä opinnäytetyötä varten.

Annan luvan nauhoittaa haastattelu ja käyttää haastattelusta saatuja tietoja tutkimustarkoitukseen. Olen tietoinen siitä, että saan haastattelussa itse päättää, mitä tietoja tuon esille. Osallistumiseni tutkimukseen on vapaaehtoista, ja osallistun siihen omasta tahdostani.

Tiedostan, että haastattelussa antamiani tietoja käytetään tutkimuksen tuloksissa kuitenkin siten, ettei ulkopuolinen lukija pysty lopullisesta tutkimuksesta tunnistamaan henkilöllisyyttäni. Haastatteluista saatuja aineistoja säilytetään salassapitosäännösten mukaisesti, ja aineistot hävitetään asianmukaisesti, kun opinnäytetyö on valmis. Lopullinen opinnäytetyö julkaistaan ja se on luettavissa sähköisessä muodossa.

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys
